

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

PŘEDPOKLADY DĚDĚNÍ
SE ZAMĚŘENÍM NA ZPŮSOBILOST BÝT DĚDICEM

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Mgr. Daniela Nedvědová

Plzeň, 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
Katedra občanského práva
Občanské právo a civilní proces

PŘEDPOKLADY DĚDĚNÍ
SE ZAMĚŘENÍM NA ZPŮSOBILOST BÝT DĚDICEM

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Mgr. Daniela Nedvědová

Plzeň, 2023

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předloženou rigorózní práci na téma *„Předpoklady dědění se zaměřením na způsobilost být dědicem“* vypracovala samostatně, že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým, a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

Plzeň, září 2023

Mgr. Daniela Nedvěďová

Obsah

Úvod	1
1. Dědické právo	4
1.1. Základní pojmy dědického práva	4
1.2. Pojem dědického práva	6
1.3. Zásady dědického práva	7
2. Předpoklady dědění	10
2.1. Smrt fyzické osoby	10
2.1.1. Určení smrti zůstavitele	11
2.1.1.1. Ohledáním těla mrtvého	11
2.1.1.2. Prohlášením soudem za mrtvého	13
2.1.1.3. Mylný důkaz smrti	14
2.1.2. Domněnka smrti	15
2.1.2.1. Prohlášení za mrtvého podle § 71 Občanského zákoníku	16
2.1.2.2. Prohlášení neznámého za mrtvého podle § 72 Občanského zákoníku	17
2.1.2.3. Vyvrácení domněnky smrti (§ 76 Občanského zákoníku)	18
2.1.3. Současné úmrtí několika osob	19
2.1.3.1. Smrt budoucího dědice před zůstavitelem	20
2.1.3.2. Smrt budoucího dědice současně se zůstavitelem	20
2.1.3.3. Transmise	21
2.2. Existence pozůstalosti	22
2.2.1. Aktiva pozůstalosti	23
2.2.2. Pasiva pozůstalosti	23
2.2.3. Práva a povinnosti, které přecházejí ze zůstavitele na dědice	25
2.2.4. Práva a povinnosti, které smrtí zůstavitele přecházejí, nikoliv však děděním	25
2.2.5. Práva a povinnosti, které zanikají smrtí zůstavitele	26
2.3. Právní důvod dědění	28
2.3.1. Dědická smlouva	29
2.3.2. Závěť	31
2.3.2.1. Pořizovací způsobilost	33
2.3.2.2. Obsah závěti	34
2.3.2.3. Formy závěti	35
2.3.2.4. Zrušení závěti	38
2.3.3. Zákon	38
2.3.4. Právní úprava právního důvodu dědění v zahraničí	40
2.4. Výslovný projev vůle či právně relevantní chování povoláného dědice	41
2.4.1. Odmítnutí dědictví	41
2.4.2. Zřeknutí se dědického práva	42
2.4.3. Vzdání se dědictví	43
2.5. Skutečnost, že dědic nebyl vyděděn a s tím související existence způsobilého dědice	44
2.5.1. Způsoby vydědění nepominutelného dědice	45
2.5.2. Důvody vydědění nepominutelného dědice	46
2.5.3. Rozdíl mezi dědickou nezpůsobilostí a vyděděním	49
2.5.4. Právní úprava vydědění v zahraničí	50
3. Pojem způsobilost být dědicem/dědická nezpůsobilost jako předpoklad dědění	52
3.1. Absolutní dědická nezpůsobilost	52

3.2. Relativní dědická nezpůsobilost	53
4. Vývoj způsobilosti být dědicem	56
4.1. Občanský zákoník z roku 1950	56
4.2. Občanský zákoník z roku 1964	57
4.2.1. Porovnání právní úpravy dědické nezpůsobilosti v Občanském zákoníku z roku 1964 a Občanském zákoníku	57
4.3. Současná právní úprava dědického práva	60
5. Zákon o zvláštních řízeních soudních – zjišťování dědické nezpůsobilosti	63
5.1. Porovnání s právní úpravou zjišťování dědické nezpůsobilosti podle BGB	66
6. Skutkové podstaty dědické nezpůsobilosti	67
6.1. Čin povahy úmyslného trestného činu	68
6.1.1. Trestný čin	68
6.1.1.1. Objekt trestného činu	69
6.1.1.2. Objektivní stránka trestného činu	69
6.1.1.3. Subjekt trestného činu	70
6.1.1.4. Subjektivní stránka trestného činu	71
6.1.2. Blíže k tomuto důvodu dědické nezpůsobilosti	71
6.1.3. Dědická nezpůsobilost právnické osoby	74
6.1.4. Dědicky nezpůsobilé nezletilé dítě	75
6.1.5. Důvod dědické nezpůsobilosti podle § 1481 první část věty Občanského zákoníku v praxi	75
6.2. Zavrženíhodný čin proti zůstavitelově poslední vůli	79
6.2.1. Zavrženíhodné jednání putativního dědice proti poslední vůli zůstavitele v judikatuře	82
6.3. Judikatura vztahující se k naplnění některého z důvodů dědické nezpůsobilosti podle § 1481 Občanského zákoníku	83
6.4. Zahájené řízení o rozvod manželství v důsledku domácího násilí	87
6.4.1. Rozvod manželství	87
6.4.2. Domácí násilí	89
6.4.2.1. Znaky domácího násilí	91
6.4.2.2. Formy domácího násilí	92
6.4.2.2.1. Fyzické násilí	92
6.4.2.2.2. Psychické násilí	93
6.4.2.2.3. Sexuální násilí	93
6.4.3. Blíže k tomuto důvodu dědické nezpůsobilosti	94
6.5. Zbavení rodičovské odpovědnosti	97
6.5.1. Rodičovská odpovědnost	98
6.5.2. Zbavení rodičovské odpovědnosti v důsledku domácího násilí	101
6.5.3. Blíže k tomuto důvodu dědické nezpůsobilosti	103
6.6. Právní úprava důvodů dědické nezpůsobilosti v zahraničí	106
7. Prominutí činu podle § 1481 Občanského zákoníku	109
8. Důsledky dědické nezpůsobilosti	112
8.1. Potomci dědicky nezpůsobilého dědice	112
8.2. Další důsledky dědické nezpůsobilosti	113
Závěr	115
Resumé	118
Seznam použitých zdrojů	120

Seznam použitých zkratek

Autorský zákon – zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů

BGB – Bürgerliches Gesetzbuch ze dne 18. 8. 1896 (Německý občanský zákoník)

Listina základních práv a svobod - Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Matriční zákon – zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

Notářský řád – zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

Občanský soudní řád – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Občanský zákoník – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Občanský zákoník z roku 1950 – zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, účinný od 1. 1. 1951 do 31. 3. 1964

Občanský zákoník z roku 1964 – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Obecný zákoník občanský nebo **ABGB** – císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch)

Slovenský občanský zákoník – zákon č. 40/1964 Zb., občiansky zákoník

Trestní zákoník – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Vyhláška o Listu o prohlídce zemřelého – vyhláška č. 297/2012 Sb., o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky

Zákon o obchodních korporacích – zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)

Zákon o penzijním připojištění – zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením

Zákon o pohřebnictví – zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů

Zákon o stavebním spoření – zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob – zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Zákon o zvláštních řízeních soudních – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákoník práce – zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Úvod

Dědictví – podstatné jméno, které skrývá mnohé. Každý si pod ním pravděpodobně představí majetek, který získá za předpokladu, že někdo z jemu blízkých zemře. Pokud jde o právní základ, většina lidí si neuvědomuje důležitost dědického práva. Přesto pravdou zůstává, že je jediným právním odvětvím, se kterým se každý z nás, alespoň jednou za život setká bez ohledu na to, v jakém konkrétním bude postavení. Je tak nesmírně důležité, aby bylo předcházeno situacím, kdy z důvodu neznalosti dědického práva a jeho základních institutů, případně pozůstalost osobě, která nebyla po faktické vůli zůstavitele. A to jen proto, že zůstavitel nevěděl, jaké musí mít závěť náležitosti, jaké má možnosti, když se vůči němu potomek chová nevhodně, a proto nechce, aby se stal jeho dědicem, a že pokud jasně neuvede, jaký osud má mít jeho pozůstalost, bude to záležet pouze na zjištění učiněná v pozůstalostním řízení, třebaže nebudou po jeho vůli (nemusí být zjištěny/vyjít najevo všechny okolnosti). Z toho plyne, že je důležité, aby každý z nás znal alespoň základní instituty dědického práva, alespoň zčásti věděl, jaké dědické právo přináší možnosti a jaká má úskalí. Jedno je totiž jisté, když určitá osoba zemře, osoby v jejím nejbližším okolí, zejména rodinní příslušníci, budou zainteresovány do pozůstalostního řízení. Lze říci, že pozůstalostnímu řízení ze sorty běžných, nikoliv právnícky vzdělaných lidí, málokdo rozumí. Soudní komisař (notář) proto má úkol nelehký, a to provést tyto osoby pozůstalostním řízením. Dědické právo je velmi intimním právním odvětvím, odehrává se v nejužším kruhu osob zůstaviteli blízkých, je ovlivněno smutkem, zlostí a možná mnohdy i radostí z nabytého dědictví.

Uvedené je jedním z důvodů, proč jsem se rozhodla napsat tuto rigorózní práci na jedno z nejdůležitějších témat dědického práva, a to předpoklady dědění se zaměřením na způsobilost být dědicem. Zároveň je tato práce volným pokračováním jedné z kapitol, které jsem se věnovala ve své diplomové práci. Konkrétně důsledkům domácího násilí páchaného na dětech, kdy jedním z nich je zbavení rodičovské odpovědnosti a s tím související jeden z důvodů dědické nezpůsobilosti (§ 1482 odst. 2 Občanského zákoníku). Dědickému právu se také věnuji v rámci své profese, a to jako asistentka soudce jak v senátu D (dědický) – dědické řízení nesporné, tak v senátu C (civilní) – specializujícím se na dědické právo sporné.

Tato práce je členěna na tři části. V první části je 1. kapitola obsahující stručné vymezení dědického práva, jeho zásad a vysvětlení pojmů, které se v této práci vyskytují. Jejím cílem je stručně zasvětit čtenáře do dědického práva tak, aby porozuměl kapitolám následujícím. V druhé části se nachází 2. kapitola věnující se samotným předpokladům dědění. Je rozdělena podle jednotlivých předpokladů a navíc obsahuje vymezení institutu vydědění v komparaci s dědickou nezpůsobilostí. Cílem této části je detailní vymezení jednotlivých předpokladů dědění a zdůraznění jejich důležitosti. Zároveň objasnění úskalí právní úpravy v této oblasti. Každý předpoklad dědění je vymezen podle platné právní úpravy a judikatury, která je aplikována na konkrétní případy. V této kapitole jsou tak zařazeny předpoklady dědění: 1. smrt zůstavitele, 2. existence pozůstalosti, 3. právní důvod dědění, 4. výslovný projev vůle povolaného dědice a institut vydědění. V závěru podkapitol vydědění a právní důvod dědění je srovnání těchto se zahraniční právní úpravou Slovenské a Rakouské republiky a Spolkové republiky Německo. Třetí část této práce je věnována jejímu stěžejnímu tématu, a to dědické nezpůsobilosti, která je posledním z předpokladů dědění, a jsou jí věnovány kapitoly 3. – 8. Dědická nezpůsobilost je úzký pojem a zprvu se může zdát jako nezajímavé téma rigorózní práce. Především s ohledem na její historický vývoj. Opak je však pravdou. Přijetím Občanského zákoníku došlo k rozšíření stávajících dvou důvodů dědické nezpůsobilosti o další dva důvody dědické nezpůsobilosti. Dědická nezpůsobilost přináší řadu sporných otázek. Na některé z nich se snaží reagovat judikatura – avšak ne vždy úspěšně, jiné zůstávají nezodpovězené a na své rozřešení stále čekají. V rámci této rigorózní práce se pokusím na některé sporné otázky najít odpověď a řešení. Zároveň se budu věnovat současné judikatuře, která je hojně aplikována soudy v dědických řízeních. Dědické nezpůsobilosti není v komentářové a odborné literatuře věnován velký prostor, zpravidla je její výklad omezen na základní vymezení jednotlivých skutkových podstat. Je však tématem neprobádaným, při hlubším zamyšlení a v širších souvislostech velmi zajímavým a vzbuzujícím další a další sporné a problematické otázky, na které je potřeba najít odpovědi. Třetí část této práce je tak věnována obecnému seznámení s pojmem dědická nezpůsobilost, její právní úpravě a vývoji na území České republiky. Následně způsobům jejího zjišťování v praxi, tedy v rámci pozůstalostního řízení a řízení před soudem, a posouzení postupu soudních komisařů a soudů v této oblasti. Samotným skutkovým podstatám dědické nezpůsobilosti je věnována 6. kapitola a jejím cílem je nejen

seznámení s právní úpravou a případy, na které dopadají, ale také zhodnocení aktuální judikatury Nejvyššího soudu České republiky a její aplikace v pozůstalostním řízení a v řízení před soudem v rámci dědického řízení sporného. V neposlední řadě je pak cílem této práce nalezení řešení aktuálních výkladových problémů a sporných otázek, které se v souvislosti s dědickou nezpůsobilostí objevují. Závěr této části je věnován právní úpravě dědické nezpůsobilosti v zahraničí, možnostem prominutí a důsledkům dědické nezpůsobilosti, včetně důsledků, které má dědická nezpůsobilost putativního dědice na jeho potomky.

Cílem této práce není pouhé konstatování aktuální právní úpravy a judikatury vztahující se k předpokladům dědění a dědické nezpůsobilosti, ale zejména jejich zjišťování, posuzování a aplikace právní úpravy a judikatury v praxi. Hlavním cílem je komparace právní úpravy, teorie a judikatury proti konkrétním příkladům a rozhodnutím prvostupňových soudů. Zároveň zhodnocení aktuální rozhodovací praxe a judikatury Nejvyššího soudu České republiky, včetně její aplikaci v praxi.

1. Dědické právo

Dědické právo je tradičním právním odvětvím, které upravuje rozdělení majetku osoby, která zemřela, mezi jeho právní nástupce, a to na základě stanovených pravidel. Cílem přitom je, aby uvedené majetkové hodnoty zůstaly v rodinném kruhu a nepropadly státu jakožto odúmrt'. Zároveň je respektována vůle zůstavitele, pokud ji před svou smrtí projevil prostřednictvím institutů upravených Občanským zákoníkem. Zároveň je vedeno zásadami, které jednotlivé instituty regulují, stanovují okruh osob, které mohou být právními nástupci zůstavitele a předpoklady, které musí splnit, aby se vůbec právním nástupcem stali. Právní úprava dědického práva je široká a v mnoha případech dotvářena judikaturou.

V této kapitole budou velmi stručně objasněny některé základní pojmy dědického práva, zejména ty, které se objeví v této práci. Dále bude objasněn samotný pojem dědického práva a jeho základní zásady.

1.1. Základní pojmy dědického práva

Shodně jako jiná právní odvětví, i dědické právo má své specifické pojmy, se kterými se jinde sotva setkáme. Jejich význam je mnohdy vykládán chybně, a to z důvodu užívání těchto pojmů v běžném slova smyslu, nikoliv právnickém. Přesto jediná správná definice určitého pojmu je právě ta, kterou nám dává zákon. V této kapitole jsou definovány základní pojmy dědického práva podle platné právní úpravy.

Zůstavitel je fyzická osoba, která zemřela; osoba, po které její právní nástupci dědí; či právní předchůdce dědice, který zanechal majetek náležející do pozůstalosti.

Dědicem je osoba, která dědí nebo má dědit; které náleží dědické právo; právní nástupce zůstavitele; osoba, které bylo potvrzeno dědictví; a v neposlední řadě ten, kdo dědictví přijal a dědictví mu bylo potvrzeno rozhodnutím soudu/soudním komisařem. Občanský zákoník pojem dědic definuje § 1475 odst. 3 první část věty, podle kterého *komu náleží dědické právo, je dědic*. Dědicem může být jak fyzická osoba, tak osoba právnická. Fyzická osoba musí mít právní osobnost, která vzniká narozením a zaniká smrtí¹, přičemž za dědice lze

¹ § 23 Občanský zákoník, *člověk má právní osobnost od narození až do smrti*.

považovat i *nascitura*², pokud to vyhovuje jeho zájmům. Stejně tak právní osobnost musí mít osoba právnická, která ji má od svého vzniku do svého zániku.³ Zároveň může být dědicem stát, a to zpravidla v situacích, kdy nedědí žádný dědic.⁴ Osoba, která se má stát dědicem se nazývá potencionální nebo putativní dědic.

Podle § 1475 odst. 2 Občanského zákoníku, *pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci. Předmět pozůstalosti je dán k okamžiku smrti zůstavitele.*⁵

Dědictví je pozůstalost ve vztahu k dědici.⁶ Lze říci, že je to právo dědice na pozůstalost, vše, co mu připadlo v řízení o pozůstalosti, ale i jeho práva v řízení o pozůstalosti.⁷ Je tak širším pojmem než pozůstalost a je vztaženo toliko ke konkrétnímu dědici.

Nepominutelnému dědici podle § 1642 Občanského zákoníku náleží právo na povinný díl z pozůstalosti, tj. musí se mu dostat alespoň $\frac{1}{4}$ zákonného dědického podílu, a pokud je nezletilý, tak $\frac{3}{4}$ jeho zákonného dědického podílu.⁸ Nepominutelnými dědici jsou děti zůstavitele, a pokud tito nedědí, tak jejich potomci.⁹ Podle judikatury je toliko věřitelem zůstavitele¹⁰ a na podíl z pozůstalosti nemá právo, má pouze právo na hodnotu konkrétního povinného dílu.¹¹ Tedy „pokud se v důsledku zůstavitelova pořízení pro případ smrti nepominutelnému dědici nedostane povinný díl v podobě dědického podílu nebo

² § 25 Občanský zákoník, *na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo.*

³ § 118 Občanský zákoník, *právnická osoba má právní osobnost od svého vzniku do svého zániku.*

⁴ § 1634 odst. 1 Občanský zákoník, *nedědí-li žádný dědic ani podle zákonné dědické posloupnosti, připadá dědictví státu a na stát se hledí, jako by byl zákonný dědic; stát však nemá právo odmítnout dědictví, ani právo na odkaz podle § 1594 odst. 1 věty třetí.*

⁵ MUŽIKÁŘ, Martin. § 1475 [Dědické právo, pozůstalost, dědic, dědictví]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023. marg. č. 24.

⁶ § 1475 odst. 3 Občanský zákoník, *komu náleží dědické právo, je dědic, a pozůstalost ve vztahu k dědici je dědictvím.*

⁷ ŠEŠINA, Martin, MUŽIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 19.

⁸ § 1643 odst. 2 Občanský zákoník.

⁹ § 1643 odst. 1 Občanský zákoník.

¹⁰ Nepominutelný dědic není ve skutečnosti dědicem, nýbrž jen pozůstalostním věřitelem (*rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 2. 5. 1931, sp. zn. Rv II 211/30, publikováno ve Vážný 10755*).

¹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2021, sp. zn. 24 Cdo 2236/2020.

odkazu, potom má nepominutelný dědic pohledávku na zaplacení (či doplacení) povinného dílu v penězích.¹²

1.2. Pojem dědického práva

Dědické právo lze definovat jako soubor právních norem, které upravují pravidla, kterými je určen způsob přechodu dědictví na dědice, při respektování jeho základních zásad. Na dědické právo můžeme nahlížet z objektivního a subjektivního hlediska. Rozhodným je přitom právo platné v den smrti zůstavitele.¹³

Z objektivního hlediska je dědické právo soubor právních norem, které upravují přechod práv, povinností a majetkových poměrů zůstavitele na dědice, které měl ke dni své smrti. Jde tedy o právní úpravu dědického právního nástupnictví a pozůstalostního řízení.¹⁴

Z hlediska subjektivního lze říci, že je dědické právo soubor práv a povinností, možností a oprávnění, které v mezích objektivního získá dědic v důsledku smrti zůstavitele, a to je zaručuje a chrání. Občanský zákoník dědické právo § 1475 označuje jako *právo na pozůstalost nebo na poměrný díl z ní*.¹⁵ „Dědic může dědit celou pozůstalost nebo pouze díl na ní, podíl spočívající v podobě zlomku (1/2, 1/3 apod. na celé pozůstalosti), ale také v podobě konkrétní věci, kterou mu zůstavitel zanechá.“¹⁶

Dědické právo vzniká smrtí zůstavitele.¹⁷ K přechodu práv a povinností, které tvoří pozůstalost, tak dochází bezprostředně a v okamžiku jeho smrti.¹⁸ S dědickým právem nelze disponovat před smrtí zůstavitele. Ostatně dané lze vyvodit i z § 1480 Občanského zákoníku, *dědického práva, které má teprve vzniknout, se lze jen zříci; nelze je převést ani s ním jinak naložit*. Pokud by však někdo učinil úkon spojený s nakládáním s dědickým právem, které má teprve

¹² KITTEL, David. § 1642 [Právo na povinný díl]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 1.

¹³ § 3069 Občanský zákoník.

¹⁴ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 196 stran. ISBN 978-80-7478-325-8. str. 28.

¹⁵ § 1475 odst. 1 Občanský zákoník.

¹⁶ ŠEŠINA, Martin, MUŽIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 9.

¹⁷ § 1479 Občanský zákoník.

¹⁸ PLECITY, Vladimír, SALAČ, Josef, BAJURA, Jan a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. 408 stran. ISBN 978-80-7552-703-5. str. 233.

vzniknout, takové právní jednání by bylo nutné posoudit jako absolutně neplatné, nicotné.

Absolutní povaha dědického práva vyplývá už z jeho samotného zařazení v Občanském zákoníku, a to do části třetí, nazvané Absolutní majetková práva. Působí *erga omnes* a práva vyplývající z dědického práva odpovídají povinnosti neurčitého okruhu jiných osob, která spočívá ve zdržení se rušení subjektivního práva toho, kdo taková práva má. Jsou to „*subjektivní práva, kterým jejich povahu může přiznat jen zákon, nemusí se jich dovolávat, soud k nim musí vždy ze zákona přihlídnout.*“¹⁹ Zároveň lze dědické právo podřadit pod práva majetková.

1.3. Zásady dědického práva

Jako jiná právní odvětví, i dědické právo je ovládáno zásadami. Tyto se prolínají jeho celou právní úpravou a jednotlivé instituty z nich vycházejí a respektují je. Zásady dědického práva zpravidla stojí buďto vedle sebe nebo každá zvlášť. Pokud stojí proti sobě, je na výkladu daného ustanovení, která ze zásad bude upřednostněna na úkor jiné. Platí však, že při výkladu konkrétního ustanovení, musí být zásady ctěny.

Zásada zachování hodnot je výrazem solidarity a sledování cílů přes více generací jakožto i snahu o zachování hodnoty pozůstalosti v rodinném kruhu a vyhnout se jejímu případnutí státu. Zůstavitel má jistotu, na koho pozůstalost přejde, a jakou hodnotu bude mít. Nejde totiž jen o zachování hodnoty hmotných věcí, ale také věcí nehmotných, práv k průmyslovému vlastnictví či dokonce goodwill nebo klientů společnosti, která jsou součástí pozůstalosti. Zůstavitelovi statky tak jeho smrtí nezaniknou, ale přejdou na jiné osoby. V zásadě na osoby blízké zůstaviteli. Tato zásada se nejvíce projevuje v „*konstrukci dědických tříd, podle kterých má při zákonné dědické posloupnosti například syn zůstavitele přednost před otcem či bratrem zůstavitele, aby byl rodinný majetek co nejvíce zachován.*“²⁰

Zásada přechodu majetku na jednotlivce je jakýmsi ujištěním zůstavitele, že jeho pozůstalost případně okruhu osob jemu blízkých, rodinným příslušníků či osobám určeným v jeho poslední vůli. Vede ho k zacházení se svou pozůstalostí

¹⁹ NOVOTNÝ, Petr, NOVOTNÁ, Monika. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. 159 stran. ISBN 978-80-271-0432-1. str. 11.

²⁰ CHALUPA, Ivan, REITERMAN, David, MUZIKÁŘ, Martin. *Základy soukromého práva IX. Dědické právo*. Praha: C.H. Beck, 2018. 166 stran. ISBN 978-80-7400-684-5. str. 8.

jako řádný hospodář, pokud má zájem na tom, aby na jeho dědice přešla s určitou hodnotou.

Zásada respektu k autonomii vůle zůstavitele spočívá ve svobodě zůstavitele při volbě dědiců jeho pozůstalosti. Má právo učinit rozhodnutí, jakým způsobem jeho pozůstalost komu připadne, v jakém rozsahu, avšak s respektováním zákonných ustanovení. Platí, že vůle zůstavitele je vykládána tak, aby jí bylo co nejvíce vyhověno (zejména pokud existuje nejistota). Autonomie vůle zůstavitele není neomezená, zůstavitel musí respektovat zásadu zachování hodnot a zachovat pozůstalost určité hodnoty pro své dědice.²¹

Zásada rovnosti je modifikována jednak shora uvedenou zásadou a jednak § 1636 odst. 2 Občanského zákoníku.²² Principem této zásady je rovnost všech dědiců při dědění a rovnoměrné rozdělení pozůstalosti mezi ně. Je projevem základní zásady – zákazu diskriminace, která je zakotvena v čl. 3 Listiny základních práv a svobod, a také čl. 32 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, podle kterého mají děti narozené jak v manželství, tak mimo něj, stejná práva. Rozdílná práva nemají ani děti prvorozené, není to rozhodující. Nepreferuje se dědic podle pohlaví.

Zásada univerzální sukcese zaručuje, že dědictví přejde na dědice, aniž by dědic musel učinit jakýkoliv právní úkon. Dědictví na dědice přejde univerzálně (univerzální právní nástupnictví). V tu chvíli dosavadní majetek dědice splyne s nabytým dědictvím, které na něj přejde jako jeden nerozlučný celek v jeden okamžik. Pokud jde o rozsah dědictví, dědic se stane dědicem dědictví jako celku a nemůže se rozhodnout, že přijme jen aktiva, ale pasiva nikoliv (*k tomu podrobněji instituty v kapitole 2. této práce – viz odmítnutí dědictví, výhrada soupisu a jiné*). Pokud je dědiců více, bývá pozůstalost rozdělena podíly případně jiným způsobem.

Zásada svobody dědice přijmout či odmítnout dědictví ponechává na rozhodnutí dědice, zda-li přijme nebo odmítne dědictví, které má nabýt z pozůstalosti. Chrání postavení dědice zejména pro situaci, kdy vyjde najevo, že pozůstalost tvoří toliko pasiva, nikoliv však aktiva, nebo pasiva aktiva důrazně převyšují a pozůstalost je tzv. předlužená. Dědic se může rozhodnout i v případě, kdy pozůstalost předlužená není nebo se pasiva a aktiva vzájemně překrývají.

²¹ MUZIKÁŘ, Martin. § 1475 [Dědické právo, pozůstalost, dědic, dědictví]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 8.

²² Dědici druhé třídy dědí stejným dílem, manžel však vždy nejméně $\frac{1}{2}$ pozůstalosti.

Nikoho nelze nutit přijmout dědictví proti jeho vůli. Je zde ponechána volnost dědici rozhodnout se, zdali bude chtít dědictví přijmout či nikoliv.

Zásada ingerence veřejné moci při nabytí dědictví zajišťuje, že pozůstalost bude projednána v pozůstalostním řízení a dědictví dědici případně na základě autoritativního rozhodnutí, kterým mu bude potvrzeno, a neměly by vyvstat žádné pochybnosti o jeho oprávněnosti takové dědictví nabýt.²³ Do pozůstalostního řízení je vždy zapojen soud a notář (soudní komisař), který dědictví dědici potvrdí poté, co důkladně prozkoumal splnění všech podmínek jeho přechodu na dědice. Posouzení, kdo je dědicem zůstavitele, nemůže být provedeno v jiném než dědickém řízení, a to ani jako otázka předběžná.²⁴ Cílem této zásady je nastolení právní jistoty v uspořádání poměrů po zůstavitelově smrti a potvrzení dědictví jednotlivých dědiců.

²³ Výroky usnesení soudu vydaných v dědickém řízení, které se týkají dědického práva (které určují, kdo je zůstavitelovým dědicem, jsou závazné pro každého (*k tomu srov. viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1240/2007, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2953/2004*).

²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2015, sp. zn. 21 Cdo 3326/2013.

2. Předpoklady dědění

Ke vzniku dědického práva a připadnutí dědictví dědici, je potřeba, aby byly naplněny zákonem stanovené předpoklady. Musí být naplněny kumulativně a absencí jednoho z nich se stávají nicotnými předpoklady zbývající, ačkoliv budou jejich podmínky naplněny. V dědickém právu se setkáváme s šesti předpoklady, přičemž každý má své místo a je stejně důležitý, jako ten následující. Jmenovitě se jedná o smrt fyzické osoby, existenci pozůstalosti, právní důvod dědění, výslovný projev vůle dědice či jeho relevantní chování, způsobilost být dědicem a s ní úzce související institut vydědění. Literatura zpravidla uvádí pět předpokladů dědění. V této práci je uveden jako šestý předpoklad dědění institut vydědění, o čemž je pojednáno níže.

V této kapitole se budu věnovat každému jednotlivému předpokladu hlouběji, vyjma způsobilosti být dědicem. Té budou v této práci věnovány samostatné kapitoly.

2.1. Smrt fyzické osoby

Smrt fyzické osoby, zde zůstavitele, je primární předpoklad dědění. „*Smrtí zůstavitele vzniká dědici dědické právo, tj. právo na pozůstalost nebo poměrný díl z ní.*“²⁵ V okamžiku smrti zůstavitele tento přestává být účastníkem všech právních vztahů.²⁶ V případě dědění ze zákonné dědické posloupnosti, nabývá dědic dědictví ke dni úmrtí zůstavitele, v případě závětních dědiců nabytí dědictví může být vázáno na podmínku jako například vystudování vysoké školy. Ačkoliv se může zdát, že se jedná o jednoduchý předpoklad – smrt, opak je pravdou. S pojmem smrt jsou spojena určitá úskalí, stejně tak jako s jejím určením. Datum smrti, případně čas, kdy zůstavitel zemřel, má vliv na dědické řízení nejen s ohledem na rozsah pozůstalosti, ale také na okruh dědiců, zejména za situace, kdy zemře zůstavitel a jeho dědic najednou, či v jeden den a není možné určit přesný čas úmrtí každého z nich.

²⁵ JANKŮ, Martin, MAREK, Karel. *Vybrané kapitoly ze soukromého práva*. Praha: C.H. Beck, 2018. 232 stran. ISBN 978-80-7400-699-9. str. 111.

²⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a. s., 2013. 152 stran. ISBN 978-80-7201-931-1. str. 41.

2.1.1. Určení smrti zůstavitele

Tato kapitola obsahuje vymezení určení smrti zůstavitele za situace, kdy je jeho smrt jistá. Právní úpravu nalezneme v § 26 Občanského zákoníku a jedná se o situace, kdy lze smrt zůstavitele dokázat, a to buďto prohlédnutím těla zemřelého nebo tento byl účasten takové události, že se jeho smrt jeví jako jistá.²⁷

2.1.1.1. Ohledáním těla mrtvého

Podle § 1479 Občanského zákoníku vzniká dědické právo smrtí zůstavitele. Smrt zůstavitele musí být prokázána veřejnou listinou vystavenou po ohledání jeho těla, a to způsobem stanoveným zákonem.²⁸ Jednoduchá a zcela evidentní zákonná definice. Když se podíváme na § 1479 a § 26 Občanského zákoníku podrobněji, vyvstane otázka okamžiku smrti, který musí být pevně stanoven, aby nedocházelo k pochybnostem v průběhu pozůstalostního řízení ohledně okruhu dědiců. Dále se nabízí otázka, co je veřejnou listinou prokazující smrt a v neposlední řadě, zcela přirozeně, jaký způsob ohlednutí těla stanoví zákon.

Nejčastějším způsobem prokázání smrti zůstavitele je jeho ohledání lékařem, který konstatuje smrt a učiní další kroky. Veřejnou listinou prokazující smrt je pak úmrtní list²⁹, který vydává příslušný matriční úřad na základě shora zmíněného ohledání těla a listu o prohlídce zemřelého. Příslušným matričním úřadem je nejčastěji ten, v jehož obvodu zůstavitel zemřel³⁰, případně kde bylo nalezeno jeho tělo³¹, nebo místo, kde byl vyložen z dopravního prostředku³². Určení smrti zůstavitele podle § 26 odst. 1 Občanského zákoníku lze aplikovat pouze za situace, kdy máme k dispozici tělo zemřelého. Zde předpokládáme, že

²⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 - 654, obecná část)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7598-656-6. Dostupné v ASPI. § 26.

²⁸ § 26 odst. 1 Občanský zákoník, *smrt člověka se prokazuje veřejnou listinou po prohlédnutí těla mrtvého stanoveným způsobem*.

²⁹ § 24a Matriční zákon, *rodným listem se prokazuje narození, oddacím listem se prokazuje uzavření manželství, dokladem o partnerství se prokazuje vznik partnerství a úmrtním listem se prokazuje úmrtí*.

³⁰ § 10 odst. 1 Matriční zákon, *příslušný k zápisu narození a úmrtí do matriční knihy je matriční úřad, v jehož správním obvodu se fyzická osoba narodila nebo zemřela*.

³¹ § 10 odst. 2 Matriční zákon, *nezjistí-li se, kde došlo k narození nebo úmrtí fyzické osoby, provede zápis matriční úřad, v jehož správním obvodu byla narozená nebo zemřelá fyzická osoba nalezena*.

³² § 10 odst. 3 Matriční zákon, *narodí-li se nebo zemře-li fyzická osoba v dopravním prostředku, zapíše narození nebo úmrtí matriční úřad, v jehož správním obvodu došlo k vyložení fyzické osoby z dopravního prostředku*.

osoba zemřela buďto ve zdravotnickém zařízení nebo mimo něj, kdy prohlídku těla zemřelé osoby provede přivolaný lékař.

Pokud jde o ohledání těla mrtvého, to provede přivolaný lékař, který konstatuje smrt. Zároveň vyplní list o prohlídce zemřelého (Příloha k Vyhlášce o Listu o prohlídce zemřelého), ve kterém uvede v části A, listu 1: základní údaje zemřelého, pokud je jeho totožnost známá, příčinu smrti, způsob smrti (například přirozená smrt, smrt při nehodě, sebevražda, vražda, ale i úmrtí ve válce či nezjištěna); části A, list 2: údaje potřebné v případě pitvy zemřelého; části B1: základní údaje zemřelého, místo úmrtí a jeho datum a čas; části B2 a B3 se týkají pohřbení zemřelého. Následně podle § 2 Vyhlášky o Listu o prohlídce zemřelého předá vyplněný list o prohlídce zemřelého příslušným institucím, mimo jiné matričnímu úřadu³³, a to ve lhůtě 3 pracovních dnů od ohledání těla zemřelého, případně provedení pitvy³⁴. Příslušný matriční úřad následně provede zápis do knihy úmrtí³⁵ a vydá matriční doklad³⁶, kterým je v tomto případě úmrtní list.³⁷ Úmrtní list je nejčastějším důkazním prostředkem prokazujícím smrt zůstavitele. Zároveň je veřejnou listinou a jako takový má oproti jiným důkazním prostředkům nejvyšší důkazní sílu (například výpověď prokazující smrt zůstavitele, lékařská zpráva konstatující smrt, lékařský posudek nebo jakákoliv jiná listina – například v případě smrti v zahraničí a nedostatku relevantních listin prokazujících smrt).³⁸ Nejvyšší důkazní sílu má však i oproti jiným veřejným listinám, což vyplývá z § 58 odst. 3 Matriční zákon, *jestliže se údaje v matričních dokladech odlišují od údajů uvedených v jiných veřejných listinách, považují se za správné údaje uvedené v matričním dokladu, pokud se neprokáže opak.*

³³ § 2 odst. 1 písm. b) a odst. 3 písm. b) Vyhláška o Listu o prohlídce zemřelého.

³⁴ § 21 odst. 3 Matriční zákon, *poskytovatel zdravotních služeb je povinen oznámit úmrtí příslušnému matričnímu úřadu do 3 pracovních dnů od prohlídky těla zemřelého, popřípadě od provedení pitvy na listu o prohlídce zemřelého.*

³⁵ § 21 odst. 2 Matriční zákon, *zápis do knihy úmrtí se provede na základě listu o prohlídce zemřelého, nebo pravomocného rozhodnutí soudu o prohlášení fyzické osoby za mrtvou.*

³⁶ § 24 odst. 1 Matriční zákon, *matriční doklad obsahuje údaje zapsané v matriční knize a je opatřen zvláštními zajišťovacími prvky proti jeho padělání a pozměnění.*

³⁷ § 31 Matriční zákon, *úmrtní list obsahuje a) den, měsíc, rok a místo úmrtí, b) jméno, popřípadě jména, příjmení, popřípadě rodné příjmení, zemřelého, c) den, měsíc, rok a místo narození zemřelého, d) rodné číslo, osobní stav, pohlaví, místo trvalého pobytu zemřelého, e) jméno, popřípadě jména, příjmení, popřípadě rodné příjmení, a rodné číslo žijícího manžela, partnera, f) datum, jméno, popřípadě jména, příjmení a podpis matrikáře, označení matričního úřadu a otisk razítka matričního úřadu, který doklad vydává.*

³⁸ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 - 654, obecná část)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7598-656-6. Dostupné v ASPI. § 26.

2.1.1.2. Prohlášením soudem za mrtvého

Oproti předchozí kapitole, institut prohlášení soudem za mrtvého se využije za situace, kdy nelze tělo ohledat. Proto je potřeba najít jiný důkaz smrti, na základě kterého bude možné uzavřít, že daná osoba zemřela. V takovém případě soud rozhodnutím prohlásí tuto osobu za mrtvou.

Podle § 26 odst. 2 občanského zákoníku, *nelze-li tělo mrtvého prohlédnout stanoveným způsobem, prohlásí člověka za mrtvého i bez návrhu soud, pokud byl člověk účasten takové události, že se jeho smrt vzhledem k okolnostem jeví jako jistá. V rozhodnutí určí soud den, který platí za den smrti.* Za veřejnou listinu je v tomto případě považováno rozhodnutí soudu.

Uvedená právní úprava je aplikovatelná pouze na situace, kdy s ohledem na okolnosti, které nastaly, se jeví jako jisté, že osoba, která se jich účastnila, zemřela. Zpravidla jsou to události, při kterých za obvyklého sledu okolností není pochyb, že tyto osoby zemřely – například letecká katastrofa (devastující pád letadla spojený s výbuchem) námořní katastrofy (ztroskotání lodi na moři), živelné katastrofy (tsunami, tornádo). Nicméně *„jistota smrti musí být absolutní.“*³⁹ Znamená to, že lze zcela s jistotou vyloučit, že určitá osoba takovou událost přežila, že její tělo nelze nalézt právě z toho důvodu, že zemřela (v případě námořní katastrofy lze předpokládat, že se tělo bude nacházet na dně moře, v případě letecké katastrofy spojené s výbuchem, že se tělo při výbuchu letadla nacházelo uvnitř letadla).

Co se týče rozhodnutí soudu, prohlásit osobu za mrtvou může soud na návrh i bez návrhu a rozhodne rozsudkem, jelikož se jedná o záležitost osobního stavu (smrtí zaniká právní osobnost člověka⁴⁰).⁴¹ V rozsudku zároveň určí den, který platí za den smrti této osoby.⁴² Zpravidla se bude jednat o datum konkrétní události, při které s jistotou daná osoba zemřela. Soud zkoumá splnění podmínek prohlášení za mrtvého a posuzuje k tomu relevantní důkazy. K prokazování smrti jako důkazy mohou sloužit seznamy cestujících nebo výsledky přeživších, svědků nebo rodinný příslušníků, kteří mohou potvrdit, že se v den dané události na daném místě tato osoba vyskytovala (například v případě tsunami v místě jeho

³⁹ LA VICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 - 654). Komentář.* 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022. 2 292 stran. ISBN 978-80-7400-852-8. Dostupný na www.beck-online.cz § 26. str. 128 - 130.

⁴⁰ § 23 Občanský zákoník, *člověk má právní osobnost od narození až do smrti.*

⁴¹ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 - 654, obecná část).* 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7598-656-6. Dostupné v ASPI. § 26.

⁴² § 26 odst. 2 věta druhá Občanský zákoník, *v rozhodnutí určí soud den, který platí za den smrti.*

bydliště). Pokud by v průběhu dokazování vyšla najevo sebemenší pochybnost, že daná osoba skutečně zemřela, nelze § 26 odst. 2 Občanský zákoník aplikovat a je potřeba využít jiného institutu (k tomu viz níže kapitola Domněnka smrti). Rozhodnutí o prohlášení fyzické osoby za mrtvou zapíše příslušný Úřad městské části Praha 1.⁴³

2.1.1.3. Mylný důkaz smrti

Prohlášení za mrtvého, jakožto statusová otázka, má určité právní následky spojené s dědickým právem, ale i manželstvím. Je nezbytně nutné pamatovat na skutečnost, že ačkoliv v případě aplikace § 26 odst. 2 Občanského zákoníku můžeme s absolutní jistotou říci, že daná osoba zemřela, může nastat situace, kdy se ukáže, že nezemřela a je naživu. Za takové situace se k prohlášení za mrtvého nepřihlíží, avšak manželství či registrované partnerství se neobnovuje, přičemž pokud byl proveden mylný důkaz smrti, postupuje se shodně.⁴⁴ Stejně tak může nastat situace, že i důkaz smrti ohledáním mrtvého a úmrtním listem může být mylný.

Jak úmrtní list tak rozhodnutí o prohlášení za mrtvého jsou veřejnými listinami a údaje v nich jsou považovány za správné, dokud není prokázán opak. Lze prokázat, že osoba zemřela v jiný okamžik nebo nezemřela vůbec. Jako příklad lze uvést skutečnost, že lékař ohledávající tělo mrtvého chybně stanoví čas a datum smrti (tělo bylo nalezeno po delší době, v rozkladu nebo jiné situaci ztěžující stanovení přesného času úmrtí); nebo je u nalezeného těla konstatována smrt, na základě dokladů je určena totožnost mrtvého – postupem času se ukáže, že osoba, u které byla konstatována smrt, je naživu, a to třeba v situaci, kdy tato má dvojče, se kterým se tajně dohodli na prohození identity, přičemž druhé dvojče je stále naživu, neznámo kde, a objeví se až po určení smrti. V případě § 26 odst. 2 Občanského zákoníku může vyjít najevo, že osoba prohlášená za mrtvou přežila určitou katastrofu, nebo bude v průběhu prokázáno, že na seznamu cestujících sice uvedena byla, ale na palubu letadla či lodě nenastoupila, tudíž nemohla zemřít při určité katastrofě.

⁴³ § 10 odst. 4 Matriční zákon, *k provedení zápisu rozhodnutí soudu o prohlášení fyzické osoby za mrtvou je příslušný Úřad městské části Praha 1.*

⁴⁴ § 76 odst. 1, 2 Občanský zákoník, (1) *Byl-li člověk prohlášen za mrtvého, nevylučuje to důkaz, že zemřel dříve nebo později, anebo že je ještě naživu. Zjistí-li se, že je naživu, k prohlášení za mrtvého se nepřihlíží; manželství nebo registrované partnerství se však neobnovuje.* (2) *Byl-li proveden mylný důkaz smrti, použije se odstavec 1 obdobně.*

Shora uvedené instituty se váží k situacím, kdy nelze mít pochybnosti o smrti osoby. Avšak mohou nastat situace, kdy lze mít za to, že určitá osoba zemřela, ale nelze využít ani jednoho shora uvedených institutů. Na takové případy zákonodárce pamatuje a je jim věnována v následující kapitola.

2.1.2. Domněnka smrti

Za situace, kdy lze mít za to, že osoba zemřela, avšak nelze to s jistotou říci, ani nemáme možnost ohledat její tělo, přichází v úvahu využití institutu domněnky smrti, se kterou jsou taktéž spojeny následky mající vliv na dědické právo. Občanský zákoník uvádí dvě domněnky smrti, a to za situace, kdy se „*smrt člověka nejeví jako jistá, ale pouze jako vysoce pravděpodobná, neboť lze mít důvodně za to, že člověk zemřel, a bude tudíž soudem prohlášen za mrtvého*“⁴⁵, která je upravena § 71 Občanského zákoníku, a kdy „*smrt člověka je pochybná a při splnění ostatních předpokladů může dojít k prohlášení člověka za mrtvého*“⁴⁶, která je upravena § 72 Občanského zákoníku. V obou případech však po splnění zákonných podmínek dochází k prohlášení člověka za mrtvého soudem.

Oproti prohlášení za mrtvého podle § 26 odst. 2 Občanského zákoníku za mrtvého prohlásí soud člověka, o kterém lze mít důvodně za to, že zemřel.⁴⁷ Jedná se o situace, kdy lze mít za to, že zemřel, ale nelze to s jistotou říci; je to pravděpodobné, ale lze mít určitou pochybnost (ačkoliv jiné indicie tomu nasvědčují). Prohlášení za mrtvého podle § 72 Občanského zákoníku předpokládá menší pravděpodobnost, že člověk zemřel, než podle § 71 Občanského zákoníku. Zároveň obě ustanovení upravují podmínky, za kterých zemřelého lze prohlásit za mrtvého. Jsou to nezvěstnost, vážná pochybnost, že je osoba naživu a uplynutí doby.⁴⁸ Dalším rozdílem je skutečnost, že prohlášení za mrtvého na základě domněnky smrti lze učinit a řízení zahájit pouze na návrh osoby, která na tomto

⁴⁵ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 - 654, obecná část)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7598-656-6. Dostupné v ASPI. § 26.

⁴⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 - 654, obecná část)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7598-656-6. Dostupné v ASPI. § 26.

⁴⁷ § 71 odst. 1 Občanský zákoník, *na návrh osoby, která má na tom právní zájem, prohlásí soud za mrtvého člověka, o němž lze mít důvodně za to, že zemřel, a určí den, který se pokládá za den jeho smrti*.

⁴⁸ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 - 654, obecná část)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7598-656-6. Dostupné v ASPI. § 71.

prohlášení má právní zájem.⁴⁹ Zejména to bude manžel, osoba blízká, spoluvlastník, zaměstnavatel či korporace.⁵⁰

2.1.2.1. Prohlášení za mrtvého podle § 71 Občanského zákoníku

První domněnka smrti je upravena § 71 odst. 1 Občanského zákoníku, *na návrh osoby, která na tom má právní zájem, prohlásí soud za mrtvého člověka, o němž lze mít důvodně za to, že zemřel, a určí den, který se pokládá za den jeho smrti*. Jak bylo uvedeno shora, dané ustanovení se vztahuje na případy, kdy je pravděpodobnější, že člověk zemřel. Stěžejním je slovní spojení *lze mít důvodně za to*, tudíž musela nastat taková událost, která nám zavdává důvod mít pochybnosti, že člověk žije. V tomto případě „*soud určí den, který se pokládá za den smrti (nastala situace, kdy letadlo nad mořem zmizelo z radarů a nikdy nepřistálo na letišti)*“.⁵¹

Z tohoto ustanovení plyne, že se řízení zahajuje jen na návrh osoby, která na takovém prohlášení má právní zájem, což může činit problém v případě, kdy zde není osoby, která by takový návrh podala. Zároveň musí být splněna podmínka důvodné pochybnosti o tom, že je uvedená osoba naživu. Pokud jsou však podmínky naplněny, prohlásí soud danou osobu za mrtvou a určí den její smrti, s čímž se opět pojí právní následky (zejména v oblasti dědického práva).

Pokud jde o určení dne smrti, pravděpodobně bude jako den smrti určen den události, kterou tato osoba pravděpodobně nepřežila. Právní následky spojené s prohlášením člověka za mrtvého jsou stejné jako v případě, kdy člověk zemře a jeho smrt je určena ohledáním (viz shora). Zároveň komentované ustanovení přímo zakotvuje zánik manželství i registrovaného partnerství prohlášením za mrtvého.⁵²

⁴⁹ § 55 Zákon o zvláštních řízeních soudních, *má-li být člověk prohlášen za mrtvého na základě domněnky smrti, lze řízení zahájit jen na návrh*.

⁵⁰ § 66 odst. 2 Občanský zákoník, *prohlášení za nezvěstného se může stát na návrh osoby, která na tom má právní zájem, zejména manžela nebo jiné blízké osoby, spoluvlastníka, zaměstnavatele nebo korporace, na níž má tento člověk účast*.

⁵¹ ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 223.

⁵² § 71 odst. 2 Občanský zákoník, *na člověka, který byl prohlášen za mrtvého, se hledí, jako by zemřel. Prohlášením manžela za mrtvého zaniká manželství dnem, který se pokládá za den jeho smrti; totéž platí o registrovaném partnerství*.

2.1.2.2. Prohlášení nezvěstného za mrtvého podle § 72 Občanského zákoníku

Druhá domněnka smrti nastává za situace, kdy je osoba prohlášena za nezvěstnou. Podle § 72 Občanského zákoníku, *byl-li člověk prohlášen za nezvěstného a vyplývají-li z okolností vážné pochybnosti, zda je ještě živ, ačkoli jeho smrt není nepochybná, může ho soud prohlásit za mrtvého na návrh osoby, která na tom má právní zájem, a určí den, který nezvěstný zřejmě nepřežil. Má se za to, že tento den je dnem smrti nezvěstného.* Oproti § 71 Občanského zákoníku jsou zde dvě podstatné podmínky, které musí být splněny. Jednak musí být člověk prohlášen za nezvěstného, aby mohl po splnění dalších podmínek být prohlášen za mrtvého, a pak jeho smrt není nepochybná, jsou zde vážné pochybnosti, že žije. Shodně je prohlášen za mrtvého soudem na návrh osoby, která na tom má první zájem, a den smrti určuje soud, přičemž zde to bude den, který tato osoba zřejmě nepřežila. Jedná se o situace, kdy není jistá smrt ani to, že tato osoba žije. Nicméně i tak musí být pravděpodobnost smrti vyšší, než že je naživu. Aby osoba prohlášena za nezvěstnou byla prohlášena soudem za mrtvou, musí pro to být vážný důvod.⁵³

Institut nezvěstného je upraven § 66 a následující Občanského zákoníku a pro prohlášení nezvěstného za mrtvého musí být splněny předpoklady stanovené v § 73 - § 75 Občanského zákoníku. Za nezvěstného je prohlášen člověk, který je svéprávný, opustil své bydliště, nepodal o sobě zprávu a není známo, kde se zdržuje.⁵⁴ Poté, co byl prohlášen za nezvěstného, za mrtvého ho lze prohlásit po uplynutí 5 let od konce roku, kdy byl prohlášen za nezvěstného, avšak nesmí o něm přijít žádná zpráva, tedy zpráva, ze které by bylo možné dovodit závěr, že je stále naživu.⁵⁵ Za situace, kdy *se stal nezvěstný tím, že opustil své bydliště, nepodal o sobě zprávu a není o něm známo, kde se zdržuje, avšak nebyl za nezvěstného prohlášen, lze prohlásit za mrtvého nejdříve po uplynutí 7 let od konce roku, v němž se objevila poslední zpráva, z níž lze usuzovat, že byl ještě naživu.*⁵⁶ Výjimkou jsou osoby nezletilé, které se staly nezvěstné. Tyto *nelze prohlásit za mrtvé před uplynutím roku, v němž uplyne 25 let od jejich narození.*⁵⁷

⁵³ ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 - 654, obecná část)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7598-656-6. Dostupné v ASPI. § 72.

⁵⁴ § 66 odst. 1 věta první Občanský zákoník.

⁵⁵ § 73 Občanský zákoník.

⁵⁶ § 74 odst. 1 Občanský zákoník.

⁵⁷ § 74 odst. 2 Občanský zákoník.

Nejkratší doba je stanovena v § 75 Občanského zákoníku, *člověka, který se stal nezvěstným jako účastník události, při níž byl v ohrožení života větší počet osob, lze prohlásit za mrtvého nejdříve po uplynutí 3 let od konce roku, v němž se objevila poslední zpráva, z níž lze usuzovat, že byl v průběhu těchto událostí ještě naživu*. Dále v případě vysokého věku nezvěstné osoby a absence zpráv o její osobě, a to i přes velmi rozsáhlé šetření, které učinil soud prvního stupně, a i přes uplynutí roční lhůty stanovené vyhláškou vydanou soudem prvního stupně, kterou byla nezvěstná bez úspěchu soudem vyzvána, aby se v této lhůtě přihlásila, resp. každý, kdo o ní ví, aby o ní podal v téže lhůtě zprávu soudu nebo opatrovníku, vedou k závěru, že je pravděpodobné, že tato osoba nežije (*usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 30 Cdo 762/2011*).

2.1.2.3. Vyvrácení domněnky smrti (§ 76 Občanského zákoníku)

Za předpokladu aplikace institutů domněnky smrti a prohlášení za mrtvého, může nastat situace, kdy ve světle nových skutečností se ukáže, že osoba prohlášená za mrtvého zemřela dříve, později či dokonce nezemřela vůbec. Tyto okolnosti mají nemalý vliv na pozůstalostní řízení, především s ohledem na dědice, kdy změna data úmrtí může mít za následek změnu okruhu dědiců. Z obecného hlediska rozhodnutím o prohlášení za mrtvého soud určí datum úmrtí zůstavitele, která je pro rozhodnutí v pozůstalostním řízení významná. Jelikož se jedná o vyvrátitelnou právní domněnku, lze jí vyvrátit důkazem opaku. V pozůstalostním řízení, pokud se chce účastník řízení dovolat neplatnosti takového rozhodnutí, ať už z důvodu dle jeho názoru jiného data úmrtí, než je uvedeno v rozhodnutí, či skutečnosti, že je osoba prohlášena za mrtvou naživu, tíží ho důkazní břemeno. Pokud ho neunes, bude soud vycházet z rozhodnutí o prohlášení za mrtvého. Pokud ho unese a prokáže se v řízení opak, bude závěr soudu o datu úmrtí zůstavitele či skutečnosti, že je na živu, závazný pouze pro pozůstalostní řízení, jelikož je taková otázka v pozůstalostním řízení řešena jako předběžná.⁵⁸

Z procesního hlediska, zjistí-li soud, že ten, kdo byl prohlášen za mrtvého, je naživu nebo žil v den, od kterého dosud neuplynula lhůta stanovená k tomu, aby

⁵⁸ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 - 654). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022. 2 292 stran. ISBN 978-80-7400-852-8. Dostupný na www.beck-online.cz. § 76, str. 267 - 269.

nezvěstný mohl být prohlášen za mrtvého, zruší rozsudek o prohlášení za mrtvého⁵⁹ a zjistí-li soud dodatečně, že ten, kdo byl prohlášen za mrtvého, zemřel jiného dne nebo se toho dne nemohl dožít, anebo jej přežil, rozhodne o změně dne, který je uveden v rozsudku jako den smrti.⁶⁰

Za situace, kdy zjistíme, že člověk prohlášený za mrtvého na základě domněnky smrti, skutečně zemřel, nahradí domněnku smrti důkaz smrti podle § 26 Občanského zákoníku. Může se tak stát ve chvíli, kdy po nějaké době bude nalezeno tělo osoby prohlášené za mrtvou.⁶¹ V takovém případě bude její tělo ohledáno a bude stanoveno datum smrti. Pravděpodobně bude zjištěno, že zemřela dříve či později, než bylo určeno v rozhodnutí o prohlášení za mrtvého. Zároveň se může stát, že ve světle nových skutečností bude zjištěno, že osoba prohlášená za mrtvou zemřela jiného dne nebo se určeného dne nemohla dožít.

Pokud se následně zjistí, že osoba prohlášená za mrtvého žije, k prohlášení za mrtvého se nepřihlíží.⁶² Hledí se na ní, jako kdyby k jejímu prohlášení za mrtvou nikdy nedošlo a z právního hlediska se stává takové rozhodnutí bezvýznamným. Nepochybné je, že manželství a registrované partnerství se neobnovuje. To vychází ze samotného znění dikce zákona. Pokud jde však o majetek, „osoba prohlášená za mrtvou v rozporu se skutečností se může domáhat vydání věci nebo majetku vůči tomu, kdo jej má u sebe, reivindikační žalobou (žalobou na vydání věci).“⁶³ Osoba, která v pozůstalostním řízení jako dědic získala dědictví, je v postavení poctivého držitele, může s takovým majetkem volně nakládat. Za situace, kdy se ukáže, že osoba prohlášená za mrtvou žije - zůstavitel, dědic mu nemusí nahradit, co pozbyl, ale vrátí mu to, co lze. Naproti tomu se vlastníkem stává po uplynutí doby k vydržení.

2.1.3. Současné úmrtí několika osob

Vedle shora nastíněných situací může také nastat situace, kdy nelze mít postaveno na jisto, kdo zemřel dříve, když zemřelo několik osob najednou, přičemž se bude jednat o osoby, které po sobě mohou dědit. Zákon takovou

⁵⁹ § 57 Zákon o zvláštních řízeních soudních.

⁶⁰ § 58 Zákon o zvláštních řízeních soudních.

⁶¹ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 - 654, obecná část)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7598-656-6. Dostupné v ASPI. § 76.

⁶² § 76 odst. 1 věta druhá Občanský zákoník, *zjistí-li se, že je naživu, k prohlášení za mrtvého se nepřihlíží; manželství nebo registrované partnerství se však neobnovuje*.

⁶³ PLECITY, Vladimír, SALAČ, Josef, BAJURA, Jan a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. 408 stran. ISBN 978-80-7552-703-5. str. 235.

situaci předpokládá a podle § 27 Občanského zákoníku pokud zemřelo najednou více osob, které spojují určitá práva a povinnosti, má se za to, že zemřely současně. Tyto osoby po sobě pak nejsou povolány za dědice. Podle § 1479 věta druhá Občanského zákoníku, *kdo zemře před zůstavitelem, nebo současně s ním, nedědí*. Z dikce tohoto ustanovení vyplývá, že se vztahuje na dvě situace. Jednak na situaci, kdy zemře budoucí dědic před zůstavitelem, a situaci, kdy zemře současně s ním. Tyto situace jsou častější, než se může zprvu zdát (zejména při dopravních nehodách), a proto se jeví jako vhodné, aby zůstavitel, za situace, kdy bude chtít pořizovat o svém majetku (například dědická smlouva, závěť), měl na paměti, že takové situace mohou nastat, a zvolil náhradního dědice, který se stane dědicem za situace, že první dědic nebude moct dědit. Vyhne se tak tomu, aby jeho pozůstalost připadla někomu, kdo nebyl po jeho vůli.

2.1.3.1. Smrt budoucího dědice před zůstavitelem

Pokud zemře budoucí dědic před zůstavitelem, nevzniká mu dědické právo. Dědici se stanou buďto jeho potomci nebo další budoucí dědicové na základě dědické posloupnosti. Za předpokladu, že takto zemře budoucí dědic povolaný ze závěti či dědické smlouvy, nastoupí namísto něj zvolený náhradník, pokud byl stanoven, jinak se na tuto situaci použijí ustanovení Občanského zákoníku, týkající se uvolněného podílu.^{64,65}

2.1.3.2. Smrt budoucího dědice současně se zůstavitelem

Druhou větou § 1479 Občanského zákoníku je stanoveno, že i ve chvíli, kdy zemře budoucí dědic a zůstavitel současně (např. rodiče a děti, manželé), nestane se dědic dědicem a nastupují další dědici. Zpravidla se jedná o situace, kdy dochází k současnému úmrtí několika osob, tzv. hromadná úmrtí (případy, kdy zemřou osoby, které po sobě měly dědit, nikoliv např. kolegové). Typicky se bude jednat o situace, kdy tyto osoby zemřou při stejné dopravní nehodě, letecké katastrofě, či přírodní katastrofě.

Jednoduchá konstrukce tohoto ustanovení však vznáší pochybnosti ve chvíli, kdy nelze s jistotou říci, zdali zůstavitel a budoucí dědic zemřeli skutečně

⁶⁴ § 1504 Občanský zákoník, *podíl dědice, který nedědí a nemá náhradníka, se uvolní a přiroste poměrně k podílům ostatních povolaných dědiců jen tehdy, jsou-li všichni dědicové povoláni k dědictví buď rovným dílem, nebo všeobecným výrazem znamenajícím rovné podělení.*

⁶⁵ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. (§ 1475 - 1720, dědické právo)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7598-412-8. Dostupné v ASPI. § 1479.

současně. Například je to situace, kdy sice zůstavitel a budoucí dědic zemřou v jeden den, ale každý za jiné situace (například budoucí dědic při dopravní nehodě, zůstavitel stářím) a nelze postavit najisto, kdo z nich zemřel dříve. Je potřeba předpokládat, že v rámci pozůstalostního řízení může taková otázka vyvstat a vznést tak do okruhu dědiců pochybnosti. Zákon proto stanoví vyvratitelnou právní domněnku, kdy podle § 27 Občanského zákoníku, *závisí-li právní následek na skutečnosti, že určitý člověk přežil jiného člověka, a není-li jisto, který z nich zemřel jako první, má se za to, že všichni zemřeli současně*. Aby mohla tato vyvratitelná právní domněnka nastat, je zapotřebí, aby byly splněny dva předpoklady, a to nejistota, kdo zemřel dříve, a že na tom, kdo zemřel dříve, závisí právní následek (dědické právo nebo také singulární sukcese - přechod nájmu bytu).⁶⁶

Z procesního hlediska v rámci pozůstalostního řízení, bude ten, kdo tvrdí, že zůstavitel nezemřel současně s určitým budoucím dědicem, odkázán na dědické sporné řízení. Konkrétně k podání žaloby na určení podle § 170 Zákona o zvláštních řízeních soudních.⁶⁷ Důkazní břemeno pak bude tížit toho, kdo takovou žalobu podá, a bude muset prokázat opak vyvratitelné právní domněnky podle § 27 Občanského zákoníku.

2.1.3.3. Transmise

Dále může nastat situace, kdy budoucí dědic zůstavitele sice přežije, ale zemře dříve, než dědictví nabude. Totiž aby mohlo dědické právo vzniknout, je potřeba, aby zůstavitele dědic přežil, nikoliv už ale, aby žil v době nabytí dědictví. Pokud taková situace nastane, nazýváme jí tzv. transmisí dědického práva, *„kdy na místo původního dědice (zemřelého po zůstaviteli, označovaného jako transmitent) vstupují do jeho práv a povinností jeho dědicové (dědic zemřelého dědice se označuje jako transmissar)*“.⁶⁸ Důležité je, že transmissar vstupuje do práv a povinností, tudíž musí přijmout stav věci a je vázán úkony transmitenta

⁶⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 - 654, obecná část)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7598-656-6. Dostupné v ASPI. § 27.

⁶⁷ § 170 odst. 1 Zákon o zvláštních řízeních soudních, *v případě, že pro vyřešení sporu o dědické právo je třeba prokázat skutečnosti, které jsou mezi dědici sporné, soud usnesením odkáže toho z účastníků, jehož dědické právo se jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, aby své právo uplatnil žalobou; k podání žaloby určí lhůtu, která nesmí být kratší než 2 měsíce*

⁶⁸ FIALA, Roman. § 1479 [Vznik dědického práva]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-869-6. str. 26, marg. č. 10.

(např. odmítnutí dědictví, výhrada soupisu).⁶⁹ Ostatně dané vyplývá z § 107 odst. 4 Občanského soudního řádu, *ten, kdo nastupuje do řízení na místo dosavadního účastníka řízení, musí přijmout stav řízení, jaký tu je v době jeho nástupu do řízení. Zároveň podle § 1488 Občanského zákoníku, zemře-li dědic před uplynutím lhůty pro odmítnutí dědictví, přechází jeho právo odmítnout dědictví na jeho dědice a nezanikne dříve, než tomuto dědici uplyne lhůta k odmítnutí dědictví i po předchozím dědici.* K transmissi však nedojde, pokud původní dědic (transmitent) dědictví odmítl.

2.2. Existence pozůstalosti

*Pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci.*⁷⁰ *Pozůstalost lze vymezit jako soubor majetkových práv a povinností zůstavitele, kromě těch, o nichž platí něco jiného.*⁷¹ Pozůstalost přechází na dědice děděním a ta se ve vztahu k němu stává dědictvím.⁷² Zároveň není rozhodné, zdali má pozůstalost kladnou nebo zápornou hodnotu, patří do ní jak aktiva tak pasiva. Avšak pozůstalostní řízení proběhne pouze za situace, že jmění⁷³ zůstavitele má vyšší hodnotu než nepatrnou. V takovém případě je majetek nepatrné hodnoty vydán vypraviteli pohřbu a pozůstalostní řízení bude zastaveno, stěhně jako v případě žádného majetku. Příhodným se na takovou situaci jeví české přísloví *kde nic není, ani smrt nebere*. Za majetek nepatrné hodnoty lze považovat majetek do 20 000 Kč. Pokud jsou naplněny podmínky pozůstalostního řízení, aktiva i pasiva přecházejí na dědice v plné výši a jedině výhradou soupisu majetku zůstavitele⁷⁴ se dědic může vyhnout předlužení pozůstalosti a ochránit tak svůj majetek. Pasiva totiž přecházejí na dědice i když převyšují hodnotu majetku.

⁶⁹ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. (§ 1475 - 1720, dědické právo)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7598-412-8. Dostupné v ASPI. § 1479.

⁷⁰ § 1475 odst. 2 Občanský zákoník.

⁷¹ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 196 stran. ISBN 978-80-7478-325-8. str. 27.

⁷² § 1475 odst. 3 Občanský zákoník, *komu náleží dědické právo, je dědic, a pozůstalost ve vztahu k dědici je dědictvím*.

⁷³ § 495 Občanského zákoníku, *souhrn všeho, co osobě patří, tvoří její majetek. Jméno osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů*.

⁷⁴ § 1706 Občanský zákoník, *uplatnil-li dědic výhradu soupisu, hradí dluhy zůstavitele do výše ceny nabytého dědictví. To platí i v případě, že soupis pozůstalosti nařídil soud v zájmu osoby pod zvláštní ochranou*.

2.2.1. Aktiva pozůstalosti

Aktiva pozůstalosti tvoří majetek zůstavitele, který vlastnil v den své smrti, jakož i pohledávky a majetková práva, která sice vznikla teprve po jeho smrti, avšak mají původ v právních skutečnostech, jež nastaly za jeho života, a která by mu bez dalšího patřila, kdyby nezemřel, a právo na vypořádání společného jmění, které bylo zrušeno, zaniklo nebo bylo zúženo ještě za života zůstavitele a dosud nebylo vypořádáno.⁷⁵

Aktiva pozůstalosti tvoří zpravidla věci, ke kterým se váže vlastnické právo, ale jsou to i pohledávky zůstavitele, tedy věci jak hmotné tak nehmotné⁷⁶, které vlastnil ke dni své smrti. Jmenovitě do pozůstalosti lze řadit věci ve výlučném nebo podílovém spoluvlastnictví zůstavitele, majetek ve formě movitých (nábytek, osobní automobil, motorka, vybavení domácnosti, hodnotná elektronika) i nemovitých věcí (dům, chata, byt), finanční prostředky na bankovních účtech i v hotovosti, stavební spoření, podnik, podíl zemřelého společníka veřejné obchodní společnosti, práva akcionáře v akciové společnosti nebo společníka ve společnosti s ručením omezeným, vypořádací podíl člena družstva či podíl v družstvu (členská práva a povinnosti)⁷⁷, cenné papíry, pohledávky za užívání autorského práva – majetková autorská práva (nikoliv však absolutní osobnostní autorské právo – viz níže), závazky z půjček. Dále jsou to majetková práva a povinnosti, která vznikla po smrti zůstavitele, avšak mají původ v právních skutečnostech za jeho života. Bude se jednat o přeplatky na dani z příjmu, na energiích (elektrina, plyn), na službách vyplývajících z nájmu bytu.⁷⁸

2.2.2. Pasiva pozůstalosti

Pasiva pozůstalosti tvoří a) dluhy zůstavitele, které měl v době smrti, jakož i dluhy, které mají původ v právních skutečnostech, z nichž by měl plnit zůstavitel, kdyby mu v tom nezabránila jeho smrt, b) náklady pohřbu, náklady některých osob na zaopatření a další dluhy, které vznikly po smrti zůstavitele, o nichž zákon

⁷⁵ § 171 odst. 1 Zákon o zvláštních řízeních soudních.

⁷⁶ § 496 Občanský zákoník, (1) hmotná věc je ovladatelná část vnějšího světa, která má povahu samostatného předmětu. (2) nehmotné věci jsou práva, jejichž povaha to připouští, a jiné věci bez hmotné podstaty.

⁷⁷ Podle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2004, sp. zn. 30 Cdo 791/2004, je-li třeba stanovit obvyklou cenu členského podílu v bytovém družstvu pro účely určení obvyklé ceny dědictví a rozhodnutí o dědictví soudem, je nutno vycházet z ceny, kterou by bylo možné za převod takového členského podílu v rozhodné době (tj. v době smrti zůstavitele) a místě dosáhnout.

⁷⁸ ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 574 - 575.

stanoví, že je hradí dědici zůstavitele nebo že se hradí z pozůstalosti, popřípadě že jsou pasivem pozůstalosti.⁷⁹

Na dědice v zásadě přecházejí všechny dluhy zůstavitele⁸⁰, a to i ty, které ke dni jeho smrti nejsou splatné, a které je povinen uhradit v plném rozsahu⁸¹ (v případě více dědiců poměrně či společně a nerozdílně v návaznosti na výsledek pozůstalostního řízení), a odpovídá za ně věřitelům celým svým majetkem.⁸² Tuto povinnost lze omezit, a to výhradou soupisu majetku zůstavitele. *Uplatnil-li dědic výhradu soupisu, hradí dluhy zůstavitele do výše ceny nabytého dědictví.*⁸³ Zároveň v případě výhrady soupisu může ten dědic, který si soupis pozůstalosti vyhradil, navrhnout soudu, aby vyhledal dluhy zůstavitele. V takovém případě nebude mít povinnost do skončení řízení věřitele uspokojovat.⁸⁴ Příkladem typického dluhu lze uvést závazky ze zápůjček, úvěrových smluv, pokuty. Jako příklad dluhů zůstavitele, majících původ v právních skutečnostech, z nichž měl plnit zůstavitel, lze uvést vyúčtování záloh za služby spojené s užíváním bytu, případně nebytových prostor - nedoplatky (energie – elektřina, plyn, voda). Pasivy jsou také náklady na zaopatření.⁸⁵

Podle § 1701 odst. 2 Občanského zákoníku, *dědic je zavázán k úhradě nákladů zůstavitelova pohřbení a opatření zůstavitelova hrobového místa, ledaže tyto náklady byly z pozůstalosti uhrazeny podle § 114 odst. 2.* Z povahy těchto pasiv se nejedná o dluhy zůstavitele, jelikož vznikly až po smrti zůstavitele, přesto jsou zahrnuty v pozůstalosti. Zůstavitel má v první řadě právo rozhodnout o tom, jakým způsobem bude pohřben, neučiní-li tak, rozhodnou o tom manžel zůstavitele či jeho děti.

⁷⁹ § 171 odst. 2 Zákon o zvláštních řízeních soudních.

⁸⁰ § 1701 Občanský zákoník, *dluhy zůstavitele přecházejí na dědice, ledaže zákon stanoví jinak.*

⁸¹ § 1704 Občanský zákoník, *neuplatnil-li dědic výhradu soupisu, hradí dluhy zůstavitele v plném rozsahu. Neuplatnilo-li výhradu soupisu více dědiců, hradí dluhy zůstavitele společně a nerozdílně.*

⁸² PLECITÝ, Vladimír, SALAČ, Josef, BAJURA, Jan a kol. *Úvod do studia občanského práva.* Praha: Wolters Kluwer, 2018. 408 stran. ISBN 978-80-7552-703-5. str. 237.

⁸³ § 1706 Občanský zákoník.

⁸⁴ § 1711 Občanský zákoník, *dědic, který si vyhradil soupis, nebo ten, kdo pozůstalost spravuje, může před rozhodnutím soudu o potvrzení dědictví navrhnout, aby soud pro vyhledání dluhů zůstavitele věřitele vyzval, aby v přiměřené lhůtě ohlásili a doložili své pohledávky. Dokud nebude skončeno řízení, které se takto zavede, nemá dědic, ani ten, kdo spravuje pozůstalost, povinnost uspokojovat věřitele.*

⁸⁵ ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka. 2. aktualizované vydání.* Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 576.

2.2.3. Práva a povinnosti, které přecházejí ze zůstavitele na dědice

Jmenovitě pod tuto kapitolu lze zařadit například právo odvolat dar pro nevděk⁸⁶, práva a povinnosti z nájmu⁸⁷ nebo držbu⁸⁸. Z procesního hlediska podle § 107 odst. 2 Občanského soudního řádu, *ztratí-li způsobilost být účastníkem řízení fyzická osoba a umožňuje-li povaha věci pokračovat v řízení, jsou procesním nástupcem, nestanoví-li zákon jinak, ti, kteří vstoupili do práva nebo povinnosti, o něž v řízení jde*. Procesními nástupci se tak stávají dědicové zůstavitele (ten konkrétní dědic, který se stal dědicem předmětu řízení). Řízení bývá zpravidla přerušeno do doby, než je postaveno na jisto, kdo bude dědicem nároku, o který v daném řízení jde. Soud však může dosud neznámým dědicům zůstavitele ustanovit opatrovníka.⁸⁹

2.2.4. Práva a povinnosti, které smrtí zůstavitele přecházejí, nikoliv však děděním

Zpravidla se bude jednat o práva a povinnosti, které za života zůstavitele sloužili k uspokojování potřeb jeho či osob s ním žijících. K jejich přechodu dochází pouze za situace, že zde takové osoby jsou. Nejsou však součástí pozůstalosti a nezanikají v důsledku smrti zůstavitele. Mezi nejčastější a nejběžnější situace, respektive práva a povinnosti, lze uvést následující příklady.

Nájem bytu – přechod nájmu bytu po smrti zůstavitele je upraven § 2279 - 2284 Občanského zákoníku. Podmínkou je, že zůstavitel byl výlučným nájemníkem. Stručně lze uvést, že pokud nemají zůstavitel a osoby s ním žijící ve společné domácnosti společný nájem, přechází nájem na člena domácnosti (případně společně a nerozdílně na více takových osob), přičemž pokud to je jiná osoba než manžel, partner, rodič, sourozenec, snacha, zeť, dítě nebo vnuk, přejde nájem pouze za souhlasu pronajímatele. Nájem, který přešel, skoční nejpozději po uplynutí 2 let (výjimku tvoří věková hranice 70 a 18 let). Tato osoba může také do

⁸⁶ § 2074 Občanský zákoník, *právo odvolat dar přechází na dárcova dědice, zabránil-li obdarovaný dárci v odvolání daru nebo zabránila-li v tom dárci vyšší moc*.

⁸⁷ § 2221 Občanského zákoníku, *změní-li se vlastník věci, přejdou práva a povinnosti z nájmu na nového vlastníka*.

⁸⁸ § 990 odst. 2 Občanský zákoník, *držbu lze nabýt odvozeně tím, že dosavadní držitel převede svou držbu na nového držitele, nebo tím, že se nový držitel ujme držby jako právní nástupce dosavadního držitele. Odvozeně se nabývá držba v rozsahu, v jakém ji měl dosavadní držitel a v jakém ji na nového držitele převedl*.

⁸⁹ § 29 odst. 3 Občanský soudní řád.

1 měsíce pronajímateli ohlásit, že nehodlá v nájmu pokračovat. Pokud jde o družstevní byt, nájem přechází na toho dědice, kterému připadl členský podíl v družstvu. Vedle toho společný nájem bytu manželi přechází mimo pozůstalost na druhého z manželů, který se tak stává výlučným nájemcem.

Nároky ze smlouvy o penzijním připojištění – Smlouva o penzijním připojištění zaniká mimo jiné úmrtím účastníka.⁹⁰ Tento však může v takové smlouvě pro případ úmrtí určit osobu, které vznikne nárok na odbytné.⁹¹

Pojištění pro případ smrti – právo na pojistné plnění má ta osoba, která je určena nebo uvedena v zákoně.

Stavební spoření – podle § 8 odst. 1 Zákona o stavebním spoření, *závazek ze smlouvy o stavebním spoření zaniká smrtí účastníka a součástí pozůstalosti je pohledávka na výplatu uspořené částky, pohledávka na výplatu záloh státní podpory evidovaných na účtu účastníka a zálohy státní podpory za kalendářní rok, ve kterém účastník zemřel, podle skutečně uspořené částky ke dni smrti účastníka v tomto kalendářním roce. Součástí pozůstalosti jsou i případné dluhy účastníka vyplývající ze stavebního spoření.*

Podíl v bytovém družstvu, který je součástí společného jmění manželů – přechází na pozůstalého manžela a není součástí pozůstalosti.

Základní vybavení rodinné domácnosti – taktéž přechází na pozůstalého manžela vyjma situace, kdy spolu ve společné domácnosti nežili.

Nájem hrobového místa – přechází na osoby, které zůstavitel určil. Pokud nikoho neurčil tak na jeho manžela, děti, rodiče nebo sourozence, ev. jejich děti. Pokud ani takový přechod není možný, přechází na dědice zůstavitele.⁹²

2.2.5. Práva a povinnosti, které zanikají smrtí zůstavitele

Dále jsou určitá práva a povinnosti, které na dědice nepřechází a zanikají smrtí zůstavitele, jsou na ně vázány. Jmenovitě lze uvést následující příklady.

Smluvní zastoupení – podle § 448 odst. 1 věta druhá Občanského zákoníku, *zemře-li zmocněnec nebo zmocnitel, nebo je-li některým z nich*

⁹⁰ § 19 odst. 1 písm. h) Zákon o penzijním připojištění.

⁹¹ § 14 odst. 4 Zákon o penzijním připojištění, *ve smlouvě může účastník pro případ svého úmrtí určit osobu, které vznikne nárok na odbytné [§ 23 odst. 1 písm. b)]; je-li určeno více osob, musí účastník současně vymezit způsob rozdělení odbytného jednotlivým osobám.*

⁹² § 25 odst. 5 Zákona o pohřbívání.

právnícká osoba a zanikne-li, zanikne i zmocnění, ledaže bylo ujednáno něco jiného.

Výživné – zaniká smrtí jak osoby povinné k hrazení výživného, tak osoby oprávněné, a to s ohledem na povahu výživného, které má sloužit primárně k uspokojování osobních potřeb, je právem majetkovým i osobním. To neplatí za situace, kdy zůstavitel ke dni jeho smrti má dluh spočívající v nedoplatku na výživném. Tento pak jako pasivum v případě povinného nebo aktivum v případě oprávněného přechází na dědice zůstavitele.⁹³

Právo zůstavitele na povinný díl - oprávnění nepominutelného dědice požadovat povinný díl je výlučně osobním oprávněním, které zaniká smrtí oprávněného a nenáleží tudíž do jeho pozůstalosti (*rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 27. 6. 1944, sp. zn. Rv II 488/43*).

Osobní služebnosti – podle § 1302 odst. 1 Občanského zákoníku, *osobní služebnost zaniká smrtí oprávněné osoby; při rozšíření služebnosti i na dědice se má za to, že jimi jsou zákonní dědicové první třídy. Nabyla-li osobní služebnost právnícká osoba, trvá služebnost potud, pokud trvá tato osoba*. Reálná břemena – zanikají smrtí oprávněné osoby.⁹⁴

Práva a povinnosti ze závazku, která nemůže plnit nikdo jiný, než zůstavitel - zhotovení díla odborníkem na základě smlouvy o dílo. To za situace, kdy zhotovení díla závisí na jedinečných a individuálních schopnostech zůstavitele. Dále podle § 2009 odst. 1, 2 Občanského zákoníku, *(1) smrtí dlužníka povinnost nezanikne, ledaže jejím obsahem bylo plnění, které mělo být provedeno osobně dlužníkem. (2) Smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu*.

Autorská práva, ale pouze ta, která jsou osobnostní – podle § 11 odst. 4 věta první Autorského zákona, *osobnostních práv se autor nemůže vzdát; tato práva jsou nepřevoditelná a smrtí autora zanikají*. Jedná se o práva upravená § 11 odst. 1 - 3 Autorského zákona, konkrétně o právo rozhodnout o zveřejnění díla, osobovat si autorství a způsob užití jeho díla, práva na nedotknutelnost díla a udělit svolení k jakékoliv změně či zásahu do něj.

Dále je to například právo odvolat dar pro nouzi⁹⁵, pojištění pojištěné osoby - zůstavitele⁹⁶, pracovní poměr⁹⁷, náhradu jakožto bolestné nebo ztížení

⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 4. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2128/2003.

⁹⁴ § 1308 Občanský zákoník, *o zániku reálných břemen platí obdobně ustanovení o zániku služebnosti*.

⁹⁵ § 2070 věta první Občanský zákoník, *právo odvolat dar nepřechází na dárcovy dědice*.

společenského uplatnění, zadostiučinění⁹⁸, příkazní smlouva (smrtí příkazce), správa cizího majetku (správce) či právo na důchod. Dědic společníka se nestává společníkem společnosti.⁹⁹

Některá uvedená práva a povinnosti (bolestné, ztížení společenského uplatnění, zadostiučinění, požadovat povinný díl) vázaná výlučně na osobu zůstavitele, jsou součástí pozůstalosti, pokud byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci.¹⁰⁰ Uplatnění musí být jasné a přesné, například újma musí být uplatněna a zároveň přesně vyčíslena.¹⁰¹

2.3. Právní důvod dědění

K tomu, aby dědici vzniklo subjektivní dědické právo, je potřeba právního důvodu. Takovým právním důvodem je jeden z dědických titulů, který musí dědici svědčit. Za dědické tituly Občanský zákoník považuje *dědickou smlouvu, závěť a zákon*, jejichž právní síla a pořadí odpovídá tomuto řazení. *Otázku, u kterého z účastníků se sporné dědické právo jeví jako nejslabší, je třeba v řízení o pozůstalosti posuzovat jen zcela obecně a vždy se zřetelem k okolnostem případu. Nejde-li o situace upravené v § 1673 Občanského zákoníku, jež obsahuje zvláštní pravidla pro určování osoby, která má být k podání žaloby odkázána, je třeba zpravidla pokládat za slabší dědické právo toho z účastníků, který tvrdí skutečnosti, na nichž se zakládá jeho dědické právo a jež jiný účastník řízení popírá, nebo který zpochybňuje skutečnosti týkající se dědického titulu, jež zakládá dědické právo jiného účastníka, jestliže v případě prokázání těchto skutečností mu dědické právo nemůže svědčit, nebo který tvrdí skutečnosti o dědické nezpůsobilosti, jež jiný účastník popírá, jestliže v případě jejich prokázání je z dědického práva vyloučen, anebo který tvrdí skutečnosti, jež vyvracejí jinak*

⁹⁶ § 2810 Občanský zákoník, *pojištění zaniká zánikem pojistného zájmu, zánikem pojistného nebezpečí, dnem smrti pojištěné osoby, dnem zániku pojištěné právnické osoby bez právního nástupce nebo dnem odmítnutí pojistného plnění.*

⁹⁷ § 48 odst. 4 věta první Zákoník práce, *pracovní poměr zaniká smrtí zaměstnance.*

⁹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2011, sp. zn. 25 Cdo 5162/2008, *právo na přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu má ryze osobní charakter a smrtí oprávněné osoby (věřitele) zaniká.*

⁹⁹ § 2742 Občanský zákoník, *dědic společníka se nestává společníkem, má však práva stanovená v § 2741.*

¹⁰⁰ § 1475 odst. 2 Občanský zákoník.

¹⁰¹ Nárok na bolestné přechází na dědice, byl-li ještě za živa poškozeného smlouvou (smírem) uznán, nebo soudně uplatňován. Podání žaloby jest na roveň postavití přihlášku v úpadku a připojení se soukromého účastníka k řízení trestnímu, předpokládajíc v tomto případě, že nárok byl číselně vyjádřen. Nestačí prohlášení poškozeného, že bude své nároky účtovat až u hlavního přelíčení (rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 22. 8. 1923, sp. zn. Rv I 622/23).

zřejmý dědický titul jiného účastníka a tím jeho dědické právo (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 11. 2018, sp. zn. 21 Cdo 1572/2018).

Jednotlivé dědické tituly působí buďto samostatně (zůstavitel pořídí o celém svém majetku nebo vůbec a dědici budou dědit podle zákonné posloupnosti) nebo vedle sebe (zůstavitel pořídí o části majetku – závěť + zákon).¹⁰² Podle dědického titulu rozlišujeme dědickou posloupnost, a to *testamentární* (řídí se projedem vůle zůstavitele – závěť, dědická smlouva a *intestátní* (řídí se zákonnou posloupností, zůstavitel neprojevil vůli).¹⁰³

Vedle právního důvodu je také právní jednání, kterým se rozumí *pořízení pro případ smrti*, jimž porizuje zůstavitel o svém majetku. Jsou to *dědická smlouva, závěť a dovětek*.¹⁰⁴ Dále „*manželská smlouva o majetkovém režimu, v níž manželé také uspořádávají majetkové poměry pro případ zániku manželství smrtí, povolání správce pozůstalosti, prohlášení o vydědění, negativní závěť, příkaz k započtení a smlouva o zřeknutí se dědického práva*.“¹⁰⁵

Zákon upravuje instituty *dovětku a odkazu*, což však nejsou dědické tituly, ale *pořízení pro případ smrti*. Dovětkem může zůstavitel nařídít odkaz, stanovit odkazovníku nebo dědici podmínku, nebo doložit čas anebo jim uložit příkaz.¹⁰⁶ Odkazem se odkazovníku zřizuje pohledávka na vydání určité věci, avšak odkazovník není dědicem.¹⁰⁷

2.3.1. Dědická smlouva

Dědická smlouva je nejstarším a nejsilnějším dědickým titulem a předchází jak závěti, tak zákonné dědické posloupnosti.¹⁰⁸ Na druhou stranu je dědickým titulem nejméně využívaným a v praxi se s ním setkáme zřídka. Dědická smlouva má řadu výhod, zejména to, že je založena dvoustranným či vícestranným projevem vůle a lze jejím prostřednictvím upravit poměry dědiců,

¹⁰² CHALUPA, Ivan, REITERMAN, David, MUŽIKÁŘ, Martin. *Základy soukromého práva IX. Dědické právo*. Praha: C.H. Beck, 2018. 166 stran. ISBN 978-80-7400-684-5. str. 23.

¹⁰³ MUŽIKÁŘ, Martin. § 1476 [*Dědické tituly*]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2023. marg. č. 6.

¹⁰⁴ § 1491 Občanský zákoník, *pořízení pro případ smrti jsou závěť, dědická smlouva nebo dovětek*.

¹⁰⁵ ŠEŠINA, Martin, MUŽIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka. 2. aktualizované vydání*. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 41.

¹⁰⁶ § 1498 věta první Občanský zákoník.

¹⁰⁷ § 1477 Občanský zákoník, (1) *Odkazem se odkazovníku zřizuje pohledávka na vydání určité věci, popřípadě jedné či několika věcí určitého druhu, nebo na zřízení určitého práva;* (2) *Odkazovník není dědicem*.

¹⁰⁸ § 1673 odst. 1 věta první Občanský zákoník, *proti dědici, který se opírá o dědickou smlouvu nepopřenou co do pravosti, se k podání žaloby odkáže každý dědic ze závěti nebo dědic zákonný*.

aby k tomu nemuselo docházet až po smrti zůstavitele. Žádnou speciální výhodu oproti jiným dědickým titulům však nemá, a to ani s ohledem na povinný díl. Dědickou smlouvu může zůstavitel uzavřít s dědicem, ve prospěch třetí osoby, odkazovníkem, manželem či snoubencem (v takovém případě nabude účinnosti až uzavřením manželství).¹⁰⁹ Na rozdíl od závěti jsou o části pozůstalosti informovány obě strany a zpravidla se na jejím obsahu domluví. Tomu odpovídá i to, že v dědické smlouvě lze stanovit podmínky podle § 548 a 549 Občanského zákoníku, které může budoucí dědic splnit i za života zůstavitele, nikoliv až po jeho smrti, jako je to v případě závěti. Podmínka může být stanovena jakákoliv, nesmí však být nemožná. Podmínkou může být například dostudování vysoké školy, věk nebo naplnění podmínky spočívající v péči o psa zůstavitele či jiná zvířata. Dědická smlouva může být úplatná (poskytování důchodu) i bezplatná. „*To může být významné zejména pro opuštěné seniory, kteří nemají blízkých osob, které by se o ně mohly starat, a mohou touto cestou získat péči či jiné služby výměnou za to, že se poskytovatel takových služeb stane dědicem.*“¹¹⁰ V dědické smlouvě lze také vyloučit právo odmítnout dědictví.¹¹¹

Podle § 1582 odst. 2 Občanského zákoníku, *dědická smlouva vyžaduje formu veřejné listiny*, tedy notářského zápisu. Jakákoliv jiná forma tak způsobí neplatnost dědické smlouvy. Uzavřít dědickou smlouvu může pouze zůstavitel, který je zletilý a plně svéprávný. Zároveň se nemůže při jejím uzavírání nechat zastoupit.¹¹² Budoucí dědic musí být taktéž zletilý a plně svéprávný, avšak pokud byl ve svéprávnosti omezen, může tuto smlouvu uzavřít, pokud nebyl omezen právě v rozsahu uzavírání takové smlouvy. Budoucím dědicem může být vedle fyzické i právnická osoba, která má právní osobnost.¹¹³ Zároveň pokud dědická

¹⁰⁹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2015. 288 stran. ISBN 978-80-7502-097-0. str. 28.

¹¹⁰ KLEIN, Šimon. § 1582 [Smluvní strany]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2023. marg. č. 6.

¹¹¹ § 1485 odst. 1 Občanský zákoník, *dědic má právo po smrti zůstavitele dědictví odmítnout; smluvní dědic však jen, pokud to není dědickou smlouvou vyloučeno. Odmítá-li dědictví nepominutelný dědic, může dědictví odmítnout s výhradou povinného dílu*

¹¹² § 1584 odst. 1, 2 Občanský zákoník, *(1) dědickou smlouvu může uzavřít zletilý zůstavitel, který je plně svéprávný; je-li zůstavitel ve svéprávnosti omezen, může dědickou smlouvu uzavřít a závazek z ní změnit se souhlasem opatrovníka. (2) Dědickou smlouvu mohou strany uzavřít a závazek z ní změnit jen osobním jednáním.*

¹¹³ ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka. 2. aktualizované vydání*. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 100.

smlouva nespĺňuje zákonné nálezitosti nebo byla uzavřena v rozporu se zákonnými ustanoveními, lze jí posoudit jako závěť, má-li její nálezitosti.¹¹⁴

Dědickou smlouvou určuje zůstavitel, kdo a jakou část pozůstalosti nabude, nicméně touto nelze pořídit o pozůstalosti celé, nýbrž musí čtvrtina pozůstalosti zůstat volná. To však neznamená, že by o zbytku pozůstalosti nemohl zůstavitel pořídit závěť.¹¹⁵

Uzavření dědické smlouvy nebrání zůstaviteli, aby s majetkem, který je předmětem této smlouvy, za svého života jakkoliv nakládal.¹¹⁶ Vedle toho podle § 1589 odst. 1, 2 Občanského zákoníku, *(1) dohodnou-li se strany, že zůstavitel převede na smluvního dědice majetek již za svého života, může být tento majetek sepsán ve formě veřejné listiny. V takovém případě, nepřevede-li zůstavitel všechn svůj majetek, anebo získá-li po převodu další majetek, se dědická smlouva vztahuje jen na majetek takto sepsaný, ledaže bylo ujednáno něco jiného. (2) Uskutečnilo-li se odevzdání ještě za života, přecházejí práva a povinnosti z dědické smlouvy na dědice smluvního dědice, ledaže bylo ujednáno něco jiného.*

Dědickou smlouvu lze zrušit dohodou všech stran. Nelze tak učinit jednostranně, přičemž své povinnosti z dědické smlouvy může zůstavitel zrušit i pořízením závěti. K účinnosti zrušení se vyžaduje souhlas smluvního dědice učiněný ve formě veřejné listiny.¹¹⁷ Uvedené dědickou smlouvu činí nejsilnějším dědickým titulem. Dědická smlouva se rovněž ruší za situace, kdy byla uzavřena mezi manželi a jejich manželství bylo prohlášeno za neplatné.¹¹⁸ Rozvodem manželství se práva a povinnosti z dědické smlouvy neruší, pokud to v ní nebylo ujednáno, přičemž po rozvodu lze podat návrh k soudu a domoci se zrušení dědické smlouvy, čemuž soud vyhoví pouze za splnění určitých podmínek.¹¹⁹

2.3.2. Závěť

Základní definice závěti je zakotvena v § 1494 odst. 1 Občanského zákoníku, *závěť je odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti*

¹¹⁴ § 1591 Občanský zákoník, *dědická smlouva neplatná pro nedostatek formy nebo neplatná pro nespĺnění podmínek v § 1584 a 1585 nebo proto, že nevyhovuje ustanovením o smlouvách podle části čtvrté tohoto zákona, může mít přesto platnost závěti, má-li jinak všechny nálezitosti závěti.*

¹¹⁵ § 1585 odst. 1 Občanský zákoník, *dědickou smlouvou nelze pořídit o celé pozůstalosti. Čtvrtina pozůstalosti musí zůstat volná, aby o ní zůstavitel mohl pořídit podle své zvlášť projevené vůle. Chce-li zůstavitel zanechat smluvnímu dědici i tuto čtvrtinu, může tak učinit závěti.*

¹¹⁶ § 1588 odst. 1 věta první Občanský zákoník, *dědická smlouva zůstaviteli nebrání, aby se svým majetkem nakládal za svého života podle libosti.*

¹¹⁷ § 1590 Občanský zákoník.

¹¹⁸ § 1593 odst. 2 Občanský zákoník.

¹¹⁹ § 1593 odst. 1 Občanský zákoník.

osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz. Není-li zřejmé, který den, měsíc a rok byla závěť pořízena a pořídil-li zůstavitel více závětí, které si odporují nebo závisí-li jinak právní účinky závěti na určení doby jejího pořízení, je závěť neplatná. Závěť je oproti dědické smlouvě jednostranným projevem vůle a zůstavitel jí určuje dědice pozůstalosti nebo alespoň její části. Je osobním právním jednáním, při kterém se zůstavitel nemůže nechat zastoupit, a to ani opatrovníkem, poručníkem, zákonným zástupcem či manželem.¹²⁰ Zároveň je neadresovaným a kdykoliv změnitelným právním jednáním.¹²¹ Účinnost tohoto právního jednání se váže ke smrti zůstavitele – *mortis causa*. Pokud se jedná o postavení závěti mezi dědickými tituly, stojí uprostřed, a to jak z hlediska právní síly, tak z hlediska jejího výskytu v praxi. Závěť musí mít písemnou formu, přičemž může být na rozdíl od dědické smlouvy sepsána jak soukromou tak veřejnou listinou (viz níže). Vůle, kterou zůstavitel závětí vyjadřuje, musí být určitá.¹²² Platí však, že v případě pochybností o obsahu závěti, je tato vykládána tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele, kterou chtěl závětí projevit, což je projevem zásady autonomie vůle zůstavitele.¹²³ Zákon se tak snaží reagovat na situace, kdy sice klademe důraz na formalistickou formu závěti, ale závěť ne vždy sepisují osoby těchto náležitostí znalé, osoby s různým vzděláním, a tak pokud je potřeba, je nutné závěť vykládat s ohledem na zvyky a znalosti zůstavitele (a jím například užívaná slovní spojení mající v běžné komunikaci jiný význam). Zároveň je chráněna svobodná vůle zůstavitele, který nesmí být donucen k sepsání závěti, nesmí mu být vyhrožováno ani být donucen fyzicky.

Specifickým případem jsou situace, kdy se zůstavitel nachází ve zdravotnickém zařízení, a protože má velmi blízký vztah se zaměstnancem (stará se o něj), rozhodne se mu přenechat svůj majetek. V takovém případě o svém majetku může pořídit závěť a konkrétního pracovníka/zaměstnance určit svým dědicem, avšak pouze ve formě notářského zápisu.

¹²⁰ § 1496 Občanský zákoník, *právo povolání dědice je osobním právem zůstavitele. Zůstavitel nemůže povolání dědice svěřit jinému, ani pořídit společně s jinou osobou.*

¹²¹ DVORÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVA, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo.* Praha: Wolters Kluwer, 2019. 196 stran. ISBN 978-80-7478-325-8. str. 57.

¹²² § 1497 Občanský zákoník, *zůstavitel musí svou vůli projevit tak určitě, že nestačí, aby jen přisvědčil návrhu, který mu byl učiněn.*

¹²³ § 1494 odst. 2 Občanský zákoník, *závěť je třeba vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. Slova použitá v závěti se vykládají podle jejich obvyklého významu, ledaže se prokáže, že si zůstavitel navykl spojovat s určitými výrazy zvláštní, sobě vlastní smysl.*

Pokud zůstavitel sice sepíše platnou závěť – má veškeré náležitosti, může být neplatná, a to v případě, že došlo k podstatnému omylu například v osobě dědice nebo věci.^{124,125} Neplatnost je relativní a lze se jí dovolat ve lhůtě 3 let od doby, kdy se o neplatnosti osoba dozví, do 10 let od smrti zůstavitele. Vedle podstatného omylu může, dojít k omylu nepodstatnému, který neplatnost závěti za následek nemá, ledaže by do omylu byl uveden lstí.^{126,127}

Zůstavitel má možnost uvést do závěti osoby, které si nepřeje, aby po něm dědily. Jedná se o negativní závěť a lze tak učinit vůči dědicům ze zákona.¹²⁸

2.3.2.1. Pořizovací způsobilost

Ustanovení § 1525 Občanského zákoníku obsahuje negativní vymezení pořizovací způsobilosti zůstavitele ohledně závěti, a to, že kdo není svéprávný, není způsobilý pořizovat o svém majetku závěti. Výjimkou jsou případy stanovené v § 1526 - 1528 Občanského zákoníku. Osoba starší 15 let může bez souhlasů zákonného zástupce pořídit o svém majetku, avšak závěť musí být sepsána ve formě veřejné listiny, tj. notářským zápisem. Osoba omezená ve svéprávnosti může pořídit o svém majetku v jakékoliv formě za situace, kdy se uzdravila natolik, že je schopna svou vlastní vůli projevit. V praxi se jedná o problematickou situaci, kdy závěť je sepsána v tzv. světlém okamžiku.¹²⁹ Osoba omezená ve svéprávnosti může pořizovat v rámci omezení pouze ve formě veřejné listiny. O maximálně polovině pozůstalosti může pořizovat osoba omezena ve svéprávnosti pro chorobnou závislost na alkoholu, psychotropních látkách či na hráčské vášni (závažná duševní choroba). Zbytek pozůstalosti budou dědici dědit podle zákonné dědické posloupnosti vyjma situace, kdy by měla pozůstalost připadnout státu, pak může zůstavitel pořídit o celé své pozůstalosti. Pokud by však došlo k sepsání či pořízení závěti v rozporu s některou situací z výše uvedených, byla by taková závěť absolutně neplatným právním jednáním.

¹²⁴ § 1530 odst. 1 Občanský zákoník, *omyl je podstatný, týká-li se osoby, které se něco zůstavuje, nebo podílu či věci, které se zůstávají, anebo podstatných vlastností věci. Vlastnosti jsou podstatné, je-li zřejmé, že by zůstavitel v závěti tak neurčil, kdyby se v nich nebyl zmýlil.*

¹²⁵ § 1529 Občanský zákoník, *podstatný omyl zůstavitele způsobuje neplatnost ustanovení závěti, kterého se týká.*

¹²⁶ § 1530 odst. 2 Občanský zákoník, *ustanovení závěti je platné, ukáže-li se, že osoba nebo věc byla jen nesprávně popsána.*

¹²⁷ § 1531 Občanský zákoník, *zakládá-li se vůle zůstavitele jen na mylné pohnutce, způsobuje neplatnost ustanovení závěti, kterého se týká.*

¹²⁸ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku. Praktická příručka.* Praha: Leges, 2015. 288 stran. ISBN 978-80-7502-097-0. str. 31.

¹²⁹ CHALUPA, Ivan, REITERMAN, David, MUZIKÁŘ, Martin. *Základy soukromého práva IX. Dědické právo.* Praha: C.H. Beck, 2018. 166 stran. ISBN 978-80-7400-684-5. str. 61.

2.3.2.2. Obsah závěti

Základní náležitostí závěti je identifikace zůstavitele tak, aby nebylo pochyb o jeho osobě. Zároveň musí být jednoznačně identifikována osoba (osoby), která se má stát dědicem zůstavitelova majetku, která je také specifikována, přičemž zůstavitel může dané určit libovolně dle svého uvážení.¹³⁰

Pokud jde o identifikaci dědice, má zůstavitel širokou škálu možností, přičemž k identifikaci dědice nalezneme rozsáhlou judikaturu. Je možné označit dědice jako: „Růžence, mé lásce; Růžence, mé jediné dceři“. Není tak nezbytné, aby dědic byl v závěti výslovně pojmenován; ze závěti však musí být zjistitelné, které určité osobě má zůstavený majetek připadnout (*rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2002, sp. zn. 30 Cdo 1143/2002*). Dále podle rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 21 Cdo 1859/2006, postačí uvedení: „*Já níže podepsaná při plném vědomí odkazuji veškerý svůj majetek tomu, kdo se prokáže dokladem o zaplacení mého pohřbu do hrobky k mému manželovi. Bude to táž osoba, která se o mne až do mé smrti postarala. Je to má poslední vůle, kterou chci tímto dát najevo vděk za vše, co pro mne až do posledního dne vykonali*“, protože obsahuje takové označení osoby dědice, které nepochybně vytváří předpoklad pro zjištění, o jakou konkrétní osobu se jedná.

Zůstavitel má možnost závětí buďto zůstavit jedinému dědici celou pozůstalost nebo pouze její podíl. Uvedené vychází z § 1499 Občanského zákoníku, *dědici připadne celá pozůstalost, je-li povolán jako dědic jediný. Je-li povolán dědici zůstaven jen podíl, připadne zbylá část pozůstalosti zákonným dědicům*. V tomto ustanovení je projevováno základní pravidlo dědického práva, a to, že: „*dědění ze závěti má přednost před děděním ze zákona*.“¹³¹ Zároveň pokud bude povoláno více dědiců bez určení podílu, dědí rovným dílem. Pokud podíly budou určeny, ale pozůstalost nebude vyčerpána, připadne zbývající část pozůstalosti dědicům podle zákonné posloupnosti.¹³²

Závěť musí být vlastnoručně podepsaná zůstavitelem (výjimky viz níže). Z podpisu musí být zřejmá vůle zůstavitele podepsat závěť a musí být zřejmé, že se

¹³⁰ § 3019 Občanský zákoník, *údaji, podle nichž lze člověka zjistit, jsou zejména jméno, bydliště a datum narození, popřípadě identifikující údaj podle jiného právního předpisu. Identifikujícím údajem právnické osoby nebo podnikatele je identifikační číslo osoby, bylo-li jim přiděleno.*

¹³¹ MUZIKÁŘ, Martin. § 1499 [Jeden dědic]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 1.

¹³² § 1500 Občanský zákoník.

jedná o jeho podpis. Za neplatný lze považovat podpis označený „tvůj otec“.¹³³ Avšak pokud zůstavitel používal pseudonym bude podpis pod pseudonymem platný za situace, kdy ho skutečně používal a je pod ním obecně známý.

Zůstavitel může sepsat více než jednu závěť. V takovém případě se jako velmi vhodné jeví jejich opatření datem sepsání a podpisem z důvodu právní jistoty, avšak nedatovanou závěť nelze považovat za neplatnou, pokud její neplatnost nebudou odůvodňovat další okolnosti. Ustanovení § 1494 odst. 1 věty druhé Občanského zákoníku, zakotvuje podmínky, kdy na závěť lze hledět jako neplatnou, a to *není-li zřejmé, který den, měsíc a rok byla závěť pořízena a pořídil-li zůstavitel více závětí, které si odporují nebo závisí-li jinak právní účinky závěti na určení doby jejího pořízení, je závěť neplatná*. Obě podmínky musí být pro závěr o neplatnosti závěti naplněny. Je však nespočet situací, které mohou při existenci více závětí jednoho zůstavitele nastat. Za platné budou považovány dvě vedle sebe stojící závěti, které nebudou datované, ale obsahem (dědicem a majetkem) se nebudou překrývat. Zároveň však datovaná závěť bude mít větší právní sílu, než závěť nedatovaná. Nemusí se ale jednat o přesné datum (den, měsíc, rok), ale k posouzení, kdy byla závěť sepsána, postačí i uvedení v textu, že je sepisována v den šedesátých narozenin zůstavitele, na Nový rok 2022 atd.¹³⁴ S určením doby, kdy byla závěť pořízena, mohou být spojeny právní účinky, zejména pokud jde o pořizovací způsobilost zůstavitele v době jejího sepsání.¹³⁵

2.3.2.3. Formy závěti

Závěť může být ve formě veřejné či soukromé listiny, holografní, alografní, privilegovaná, vždy však písemná. Lze jí například vyškrabat do stolu nebo na zeď, avšak nejčastěji se s ní setkáme v písemné podobě sepsané na papíře.

Holografní závěť je závěť sepsaná a podepsaná vlastní rukou zůstavitele, případně jakoukoliv jinou částí těla.¹³⁶ Vyplyvá to i z rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3. 4. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1744/2007, podle kterého

¹³³ K tomu viz usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008, za „podpis“ zůstavitele nelze považovat text, který neobsahuje označení zůstavitele ani jménem ani příjmením.

¹³⁴ ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 65.

¹³⁵ MUZIKÁŘ, Martin. § 1494 [Závěť]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 15.

¹³⁶ § 1533 Občanský zákoník, *kdo chce pořizovat v písemné formě beze svědků, napíše celou závěť vlastní rukou a vlastní rukou ji podepíše*.

pomoc poskytnutá zůstaviteli při psaní vlastnoruční (holografní) závěti, jež jakkoliv ovlivnila charakteristické znaky jeho rukopisu, způsobuje neplatnost dané závěti. Z hlediska formy je nejjednodušší. Není zde omezení vyjma toho, že zůstavitel ji musí sepsat sám, vlastní rukou, a vlastní rukou ji také podepsat. Nepostačí tak jen tiskacím či psacím písmem uvedeno jméno a příjmení, vyžaduje se podpis zůstavitele, přičemž judikaturou je dovozeno, že postačí podpis příjmením, pokud tak bude identifikace zůstavitele nepochybná.

Alografní závěť je psaná jinak, než vlastní rukou zůstavitele – na stroji, počítači, vytištěná. Taková závěť musí být vedle vlastnoručního podpisu zůstavitele podepsána dvěma svědky.¹³⁷ Sepsat ji může i někdo jiný, než zůstavitel, a to i podle diktátu zůstavitele. Jakmile je závěť sepsaná, pozve zůstavitel dva svědky, kterým předloží závěť, výslovně před nimi prohlásí, že se jedná o jeho poslední vůli a tito se na ni podepší (k podpisu a osobě svědka viz níže). Závěť by již měla být zůstavitelem podepsána, nicméně není vyloučeno, aby ji podepsal spolu se svědky.¹³⁸

Alografní závěť ve formě veřejné listiny¹³⁹ – tou se rozumí notářský zápis, který se fyzicky nachází v evidenci jednání pro případ smrti u notáře. Platí zde presumpce správnosti. Náležitosti takto sepsané závěti jsou uvedeny v § 63 odst. 1 Notářského řádu.

Privilegovaná závěť (závěť s úlevami) je závěť sepsaná před velitelem nebo důstojníkem, před starostou, kapitánem letadla nebo lodi, ústní závěť.¹⁴⁰ Tato forma závěti umožňuje zůstaviteli v situaci ohrožující jeho život, závažné a nebezpečné situaci, projevit poslední vůli za absence za běžné situace zákonných požadavků.¹⁴¹ Má sice omezenou platnost, za to nemusí mít písemnou formu. Ústní závěť musí být učiněna před třemi svědky, závěť před starostou, kapitánem letadla nebo lodi, velitelem nebo důstojníkem, před dvěma svědky. Podle § 1547 odst. 1 Občanského zákoníku, *pořídil-li zůstavitel podle § 1543, 1544 nebo 1545, vyžaduje se, aby osoba, která záznam pořídila, jej také s oběma svědky podepsala*

¹³⁷ § 1534 Občanský zákoník, *závěť, kterou zůstavitel nenapsal vlastní rukou, musí vlastní rukou podepsat a před dvěma svědky současně přítomnými výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli.*

¹³⁸ ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 71.

¹³⁹ § 1537 Občanský zákoník, *zůstavitel může projevit poslední vůli ve veřejné listině.*

¹⁴⁰ § 1542 - 1549 Občanský zákoník.

¹⁴¹ ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 84.

a zůstaviteli za přítomnosti obou svědků přečetla a aby zůstavitel potvrdil, že jde o projev jeho poslední vůle. Takto pořázená závěť se považuje za veřejnou listinu. Ohledně dokazování ústní závěti bude jako důkaz sloužit výslech svědků této závěti.

Speciální úprava závěti se vztahuje na nevidomé zůstavitele a zůstavitele se smyslovým postižením. Sepsanou závěť nahlas přečte svědek, který ji nese-psal (jeden svědek ji sepíše, druhý svědek ji přečte), a to před třemi svědky, přičemž před nimi zůstavitel potvrdí, že tato obsahuje jeho poslední vůli. Svědci znají obsah závěti a způsob komunikace (například znaková řeč). Závěť je podepsána všemi třemi svědky a zůstavitelem, pokud je to možné (alespoň nějakým znamením). Pokud je závěť sepsována formou veřejné listiny, svědci nejsou potřeba. Závěť zároveň obsahuje informaci, že zůstavitel nemůže číst či psát, identifikaci osoby, která závěť sepsala, která závěť přečetla nebo tlumočila a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že se jedná o jeho poslední vůli.¹⁴²

Je třeba uvést, že svědci závěti musí být svéprávní a nesmí být dědicem či odkazovníkem, ani osoba blízká dědici/odkazovníku či jeho zaměstnanec. U podpisu svědka na závěti je zpravidla připojeno jeho jméno, příjmení, datum narození či jiný identifikační údaj, aby nebylo pochyb o osobě svědka.

Jako příklad lze uvést případ řešený u Obvodního soudu pro Prahu 6 pod spisovou značkou 6 C 146/2020, kde byla řešena otázka určení dědice zůstavitele, platnosti závěti a způsobilosti svědků být svědky alografní závěti. Řešila se také otázka, kdy došlo k podpisu sporné závěti zůstavitelem. Žalobkyně i žalovaný byli přáteli zůstavitele a byli mu nápomocní v jeho tíživé životní situaci. Zůstavitel nejprve sepsal závěť ve formě notářského zápisu, kterou žalobkyni ustanovil pro případ smrti jedinou dědičkou jeho celého pozůstalosti. O dva dny později podepsal alografní závěť, kterou jako jediného dědice celé své pozůstalosti ustanovil pro případ smrti žalovaného. Tato závěť byla podepsána dvěma svědky, kteří však měli blízký vztah s žalovaným. Z provedeného dokazování vyšlo najevo, že závěť sepsal svědek M a k jejímu podpisu svědky a zůstavitele došlo na poště, přičemž zůstavitel před nimi žádným způsobem neprohlásil, že se jedná o jeho poslední vůli (ze svědeckých výpovědí vyplynulo, že neříkal vůbec nic). Zároveň bylo prokázáno, že svědek M byl v době podpisu dlouhodobým přítelem žalovaného, nikoliv však osobou blízkou, nicméně svědkyně Z byla družkou žalovaného, tudíž osobou blízkou a nezpůsobilým svědkem závěti, což primárně

¹⁴² § 1536 Občanský zákoník.

způsobilo neplatnost alografní závěti. Žalobkyni tak bylo vyhověno a bylo určeno, že je dědičkou zůstavitele, přičemž část žaloby týkající se určení neplatnosti alografní závěti byla zamítnuta s odkazem na nedostatek naléhavého právního zájmu na takovém určení.¹⁴³

V praxi se zpravidla setkáváme s případy, kdy je potřeba vyřešit více otázek najednou, a to způsobilost zůstavitele podepsat závět', časovou posloupnost sepsání více závětí, posouzení osob svědků závěti nebo platnost závěti.

2.3.2.4. Zrušení závěti

Zůstavitel má právo závět' kdykoliv zrušit¹⁴⁴, a to odvoláním či sepsáním nové závěti¹⁴⁵. Podle § 1576 Občanského zákoníku, *pořízením pozdější závěti se dřívější závět' ruší v rozsahu, v jakém nemůže vedle pozdější závěti obstát*. Nová závět' tak může původní buďto úplně zrušit či částečně zrušit v rozsahu nové závěti. Pokud bude zůstavitel chtít odvolat závět', musí tak učinit buďto ve formě, která je stanovena pro závět'¹⁴⁶, závět' zničit¹⁴⁷ jakýmkoliv způsobem (roztrhat, spálit, skartovat) nebo porušit natržením.¹⁴⁸ Musí být zjevná vůle zůstavitele závět' zrušit. Podle § 1579 Občanského zákoníku se za odvolání závěti považuje také její vydání za situace, kdy byla sepsána ve formě veřejné listiny (notářského zápisu).

Zrušená závět' může být obnovena podle § 1580 Občanského zákoníku, kdy zůstavitel novou závět' zruší a původní uchová. Pak se na ní hledí jako kdyby nikdy zrušena nebyla.

2.3.3. Zákon

Zákonná dědická posloupnost je posledním z dědických titulů a zároveň nejslabším z pohledu právní síly. Dědice zde určuje zákon nikoliv zůstavitel jako v případě závěti či dědické smlouvy. Ačkoliv je dědické právo vedeno zásadou respektování autonomie vůle zůstavitele a zůstavitel je veden k samostatnosti,

¹⁴³ srov. viz rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 11. 10. 2021, sp. zn. 6 C 146/2020.

¹⁴⁴ § 1575 odst. 1 Občanský zákoník.

¹⁴⁵ § 1575 odst. 2 Občanský zákoník.

¹⁴⁶ § 1577 Občanský zákoník.

¹⁴⁷ § 1578 odst. 1 Občanský zákoník, *k odvolání závěti mlčky se vyžaduje zničení listiny, na níž byla závět' napsána. Zničí-li zůstavitel jen jeden z několika stejnopisů závěti, nelze z toho ještě usuzovat na její odvolání.*

¹⁴⁸ § 1578 odst. 2 Občanský zákoník, *porušil-li zůstavitel listinu jiným způsobem, nebo neobnovil-li závět', ač ví, že listina byla zničena nebo ztracena, závět' se tím ruší, plyne-li z okolností nepochybně zůstavitelův zrušovací úmysl.*

vykytuje se dědění ze zákona v praxi nejčastěji. Přichází však na řadu jako poslední možnost, a to ve chvíli, kdy zůstavitel o svém majetku nezůstavil závěť ani zde neexistuje dědická smlouva. Stále častěji se lze setkat se situací, kdy zůstavitel o svém majetku nezůstaví, protože by tak či onak jeho dědictví připadlo stejnému dědici jako podle zákonné dědické posloupnosti. Zákonná dědická posloupnost je upravena v § 1633 - 1641 Občanského zákoníku a je rozdělena do šesti dědických tříd. Na situace, kdy není nikdo ze zákonných dědiců, případně pozůstalost státu, na kterého se pak hledí jako na zákonného dědice (odúmrť).¹⁴⁹ Dědická posloupnost je stanovena podle jednotlivých tříd, přičemž nejprve dědí dědicové v první třídě, pokud jich není, následuje další třída a tak dále až do třídy šesté.

V první dědické třídě dědí zůstavitelovi děti a jeho manžel, každý z nich stejným dílem. Pokud nedědí dítě, nabývá jeho dědický podíl stejným dílem jeho dítě/děti (vnoučata).¹⁵⁰ Manžel zůstavitele však v této třídě nemůže dědit sám.

V druhé třídě dědí zůstavitelův manžel, jeho rodiče a ti, kteří s ním minimálně jeden rok před smrtí žili ve společné domácnosti, přičemž manžel nabude dědictví nejméně ve výši její poloviny, jinak dědí všichni stejným dílem.¹⁵¹ V této třídě již manžel může dědit jako jediný dědic, spolužijící osoba však nikoliv.

Ve třetí třídě dědí stejným dílem sourozenci zůstavitele a osoby spolužijící v jedné domácnosti alespoň jeden rok. Pokud nedědí sourozenec, nabývá jeho dědický podíl stejným dílem jeho dítě/děti (neteře, synovci).¹⁵² V této třídě již může spolužijící osoba dědit jako jediný dědic.

Ve čtvrté třídě mohou dědit čtyři možné osoby, rovným dílem, a každá z nich může dědit jako dědic jediný, a to prarodiče zůstavitele.¹⁵³

V páté dědické třídě dědí prarodiče rodičů (praprarodiče) zůstavitele, přičemž dědí po párech, rovným dílem a v úvahu přichází osm možných osob.¹⁵⁴

V šesté dědické třídě dědí děti dětí sourozenců zůstavitele (praneteře a prasnovci) a děti prarodičů zůstavitele (strýcové a tety), každý rovným dílem, a pokud nedědí děti prarodičů zůstavitele, dědí jejich děti.¹⁵⁵

¹⁴⁹ § 1634 Občanský zákoník.

¹⁵⁰ § 1635 Občanský zákoník.

¹⁵¹ § 1636 Občanský zákoník.

¹⁵² § 1637 Občanský zákoník.

¹⁵³ § 1638 Občanský zákoník.

¹⁵⁴ § 1639 Občanský zákoník.

¹⁵⁵ § 1640 Občanský zákoník.

2.3.4. Právní úprava právního důvodu dědění v zahraničí

Zatímco na území České republiky jsou dědickými tituly dědická smlouva, závěť a zákon, na území Slovenské republiky jsou to pouze závěť a zákon.¹⁵⁶ Závěť může být vlastnoručně sepsaná, na počítací za účasti dvou svědků či ve formě notářského zápisu. Zároveň musí obsahovat den, měsíc a rok, kdy byla sepsána. Absence těchto náležitostí jí činí neplatnou.¹⁵⁷ Dědění na základě zákonné dědické posloupnosti je upraveno obdobně jako Občanským zákoníkem, přičemž Slovenský občanský zákoník upravuje toliko čtyři dědické třídy.¹⁵⁸

Na území Spolkové republiky Německo lze určit dědice jednostranným pořízením pro případ smrti nebo ustanovit dědice dědickou smlouvou.¹⁵⁹ Závěť může být napsána vlastnoručně nebo veřejnou listinou. V případě, že zůstavitel nezanechal závěť nebo dědickou smlouvu, bude postupováno podle zákonné dědické posloupnosti.¹⁶⁰ Zákonná dědická posloupnost je upravena § 1924 - 1931 BGB. V první třídě dědí potomci zůstavitele, ve druhé třídě rodiče zůstavitele a jejich potomci, ve třetí třídě prarodiče a jejich potomci, ve čtvrté třídě praprarodiče a jejich potomci, v páté třídě vzdálenější prarodiče a jejich potomci. Manžel dědí ve výši $\frac{1}{4}$ s dědici v první třídě, $\frac{1}{2}$ ve druhé třídě.

Podle § 533 ABGB, platném a účinném na území Rakouské republiky, je dědickým titulem dědická smlouva, poslední vůle zůstavitele a zákon. Dědická smlouva může být uzavřena pouze mezi manželi, registrovanými partnery, případně zasnoubené páry, a to ve formě notářského zápisu.¹⁶¹ Závěť může být sepsána ve formě veřejné listiny, vlastnoručně s podpisem zůstavitele nebo jako alografická, a to za přítomnosti tří svědků.¹⁶² Zákonná dědická posloupnost je upravena § 732 - 744 ABGB a je totožná s právní úpravou BGB (viz shora).

¹⁵⁶ § 461 odst. 1 Slovenského občanského zákoníku, *dedí sa zo zákona, zo závetu alebo z oboch týchto dôvodov.*

¹⁵⁷ § 476 odst. 1 a 2 Slovenského občanského zákoníku.

¹⁵⁸ § 473 - 475a Slovenského občanského zákoníku.

¹⁵⁹ § 1937 a 1941 BGB.

¹⁶⁰ *Dědická řízení.* Portál evropské e-justice [online]. Dostupné z: <https://e-justice.europa.eu>.

¹⁶¹ § 602 ABGB.

¹⁶² *Dědická řízení.* Portál evropské e-justice [online]. Dostupné z: <https://e-justice.europa.eu>.

2.4. Výslovný projev vůle či právně relevantní chování povolaného dědice

Vůli přijmout dědictví musí dědic výslovně projevit, fakticky se chovat tak, že chce dědictví přijmout anebo využít některého z následujících institutů. Je potřeba respektovat nejen vůli zůstavitele, ale také dědice, který musí mít možnost svobodně se rozhodnout, zdali dědictví přijme či nikoliv. V zákoně nalezneme několik způsobů, jakými může dát dědic najevo, že se nechce stát dědicem. Jedná se o instituty odmítnutí dědictví, vzdání se dědictví či zřeknutí se dědického práva. Na rozdíl od předchozí kapitoly tak zde závisí rozhodnutí na vůli dědice, nikoliv zůstavitele.

2.4.1. Odmítnutí dědictví

Odmítnout dědictví může dědic po smrti zůstavitele, vyjma za situace, kdy je odmítnutí dědictví vyloučeno ujednáním v dědické smlouvě.¹⁶³ Pokud dědic dědictví odmítne, podle § 1486 Občanského zákoníku se na něj hledí, jako kdyby dědictví nikdy nenabyl. „*Je to jediná možnost, jak se zcela zbavit odpovědnosti za dluhy zůstavitele a také povinností, které zákon a také zůstavitel ve svém pořízení pro případ smrti dědici uložil.*“¹⁶⁴

Pokud chce dědic odmítnout dědictví, musí tak prohlásit výslovně vůči soudu. Tato možnost je časově omezená a lhůta pro takové prohlášení počíná běžet dnem vyrozumění dědice o tomto institutu a jeho právech a trvá jeden měsíc (tři měsíce v případě bydliště dědice v zahraničí). Lhůtu lze na žádost dědice prodloužit a jejím uplynutím toto právo dědice zaniká.¹⁶⁵ Pokud dědic nebyl poučen o jeho právu odmítnout dědictví, lhůta nikdy nepočala běžet a může tak učinit kdykoliv. Institut odmítnutí dědictví je jednostranné právní jednání, které nevratně zavazuje, je neodvolatelné, a proto je třeba přiklánět se k tomu, že se k takovému jednání přihlíží až poté, co je o něm dědic náležitě poučen.

Dědictví nelze odmítnout s výhradou či pod nějakou podmínkou nebo pouze zčásti, takové odmítnutí je neplatné.¹⁶⁶ *K odmítnutí dědictví se nepřihlíží, dal-li dědic již svým počínáním najevo, že chce dědictví přijmout* (například jedná

¹⁶³ § 1485 odst. 1 věta první Občanský zákoník.

¹⁶⁴ ŠEŠINA, Martin, MUŽIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 234.

¹⁶⁵ § 1487 Občanský zákoník.

¹⁶⁶ § 1489 odst. 1 Občanský zákoník.

jako vlastník věci, hradí dluhy zůstavitele z pozůstalosti x neplatí pro nezbytné úkony jako například nakrmení psa). *Nepřihlíží se ani k projevu vůle, kterým dědic odvolá své prohlášení, že dědictví odmítá, nebo neodmítá, anebo že dědictví přijímá.*¹⁶⁷ Zároveň nelze odmítnout dědictví pouze pro jeden z dědických titulů ani ve prospěch jiného. Výjimkou je situace, kdy dědictví odmítá nepominutelný dědic, který může dědictví odmítnout s výhradou povinného dílu (nikoliv naopak).¹⁶⁸ Pokud dědic odmítne dědictví, je to nezvratný, definitivní úkon a vztahuje se na celé dědictví, je univerzální. Vliv nemá ani omyl v odmítnutí dědictví.

Právo odmítnout dědictví přechází na dědice – podle § 1488 Občanského zákoníku, *zemře-li dědic před uplynutím lhůty pro odmítnutí dědictví, přechází jeho právo odmítnout dědictví na jeho dědice a nezanikne dříve, než tomuto dědici uplyne lhůta k odmítnutí dědictví i po předchozím dědici.*

V praxi se s odmítnutím dědictví setkáváme nejčastěji v situacích, kdy je pozůstalost předlužená nebo v případě nejistoty poměru aktiv a pasiv pozůstalosti. Druhou nejčastější situací je pak odmítnutí dědictví dědicem za tím účelem, aby jiný dědic získal z pozůstalosti více.

2.4.2. Zřeknutí se dědického práva

Na rozdíl od odmítnutí dědictví se zříct dědického práva lze předem, za života zůstavitele, a to dvoustranným právním jednáním - smlouvou mezi budoucím zůstavitelem a budoucím (předpokládaným) dědicem, která vyžaduje formu veřejné listiny. Zřeknutí se dědického práva působí i vůči potomků toho, kdo se dědického práva zřekl, pokud není ujednáno jinak.¹⁶⁹ Dědického práva se lze zříci ve prospěch jiné osoby, která se ale musí stát dědicem zůstavitele. Pokud se však dědicem nestane, zřeknutí je neplatné, pokud není ujednáno jinak.

Podle § 1484 odst. 1 věta druhá Občanského zákoníku, *kdo se zřekne dědického práva, zřiká se tím i práva na povinný díl; kdo se však zřekne jen práva na povinný díl, nezřiká se tím práva z dědické posloupnosti. Zříct se dědického práva může budoucí dědic i pouze pro případ dědění ze zákona, nikoliv ze závěti,*

¹⁶⁷ § 1489 odst. 2 Občanský zákoník.

¹⁶⁸ § 1485 odst. 1 věta druhý Občanský zákoník.

¹⁶⁹ § 1484 odst. 1 věta první, odst. 3 věta první před středníkem Občanský zákoník.

zčásti (například k dané věci, části dědického podílu), za splnění podmínky.¹⁷⁰ Smlouva o zřeknutí se dědického práva může být úplatná i bezúplatná (například odstupné, protiplnění).¹⁷¹

Zřeknutím se dědického práva ztrácí budoucí dědic status dědice a neodpovídá ani za dluhy zůstavitele. Dědic však může být znovu zůstavitelem za dědice povolán. Primárně se dědického práva zřikávají dědici ze zákonné dědické posloupnosti. Zřeknutí se jiného než zákonného dědice pozbývá smyslu, když může zůstavitel o svém majetku pořídit závět'.¹⁷²

Smlouva o zřeknutí se dědického práva může být pozměněna či zrušena písemnou formou.¹⁷³ Zákon zde již nevyžaduje formu veřejné listiny, avšak s ohledem na právní jistotu ji nelze jinak než doporučit.

2.4.3. Vzdání se dědictví

Vzdání se dědictví je upraveno v § 1490 Občanského zákoníku a oproti odmítnutí dědictví zůstává dědic v postavení dědice, ze kterého se ho vzdává, a to ve prospěch jiného dědice/dědiců, po smrti zůstavitele. Nelze se vzdát dědického práva ve prospěch osoby, která není dědicem. Dědic, v jehož prospěch se jiný dědic dědického práva vzdává, s tím musí souhlasit. Pokud takový souhlas chybí, ke vzdání se nepřihlíží. Vzdát se dědictví může ten dědic, který dědictví neodmítl, stejně tak může učinit ve prospěch dědice, který dědictví neodmítl. Vzdání se dědictví může být částečné (například pro část podílu) či úplné, za úplatu nebo bezúplatné. Dědic ke vzdání se dědictví nepotřebuje souhlas jiných dědiců ani soudu. Zároveň však dědic, který se dědictví vzdal, i ten, v jehož prospěch se ho vzdal, jsou zavázáni společně a nerozdílně za dluhy zůstavitele.¹⁷⁴

Nepominutelný dědic se vzdává i práva na povinný díl, což má účinky i vůči jeho potomkům. Nemůže se vzdát jen dědického práva nebo jen práva na

¹⁷⁰ ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 142 - 143.

¹⁷¹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2015. 288 stran. ISBN 978-80-7502-097-0. str. 42.

¹⁷² DVORÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 196 stran. ISBN 978-80-7478-325-8. str. 37 - 38.

¹⁷³ § 1484 odst. 3 Občanský zákoník.

¹⁷⁴ ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 245.

povinný díl. Zároveň se dědictví může vzdát dědic smluvní, závětní či zákonný.¹⁷⁵ Nelze se vzdát příkazu, odkazu a jiných opatření, které má splnit osobně podle vůle zůstavitele.

2.5. Skutečnost, že dědic nebyl vyděděn a s tím související existence způsobilého dědice

Na úvod je třeba uvést, že předpokladu dědění – způsobilý dědic, jsou věnovány další kapitoly této práce, a proto mu v této části nebude věnována žádná pozornost a je zaměřena na institut vydědění. Nicméně je důležité ho zmínit, jelikož velice úzce souvisí s dědickou nezpůsobilostí. Institut vydědění není uváděn mezi základními předpoklady dědění, avšak lze jej za něj považovat. Ostatně, pokud bude dědic vyděděn, těžko bude dědicem.

Účelem vydědění je zkrácení práva nepominutelného dědice zůstavitele na jeho povinný díl.¹⁷⁶ Vydědit tak může zůstavitel výlučně nepominutelného dědice, který se dopustil takového chování, které stanoví zákon, a pro které může být vyděděn. Z povahy samotného vydědění může uvedené nastat pouze za života zůstavitele. Vydědění spočívá v tom, že zůstavitel odepře nepominutelnému dědici jeho právo na povinný díl, který by mu jinak náležel. Pokud by zůstavitel chtěl, aby takový dědic nedědil vůbec, má možnost závětí povolat dědici svého majetku jiné dědice. Vydědit nepominutelného dědice nelze jakýmkoliv jednáním, ale jsou dané způsoby/formy, které jsou uvedeny níže. Zároveň je nutné na úvod uvést, že důvody vydědění stanovené zákonem a specifikované níže jsou taxativní, není možné je jakkoliv rozšířit, vykládat širěji nebo dokonce doplňovat. Vydědí-li tak zůstavitel nepominutelného dědice z jiného důvodu, než zákonem stanoveného, nepřihlíží se k němu.¹⁷⁷ Důvodem je snaha omezení vydědění, které není podporováno. „Tyto důvody nemusí být zůstavitelem při vyděd'ování vysloveny a postačí, že jsou nepominutelnému dědici posléze prokázány. Přesto je

¹⁷⁵ DVORÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 196 stran. ISBN 978-80-7478-325-8. str. 47 - 48.

¹⁷⁶ § 1646 odst. 1 věta první Občanský zákoník, ze zákonných důvodů lze nepominutelného dědice vydědění z jeho práva na povinný díl vyloučit, anebo jej v jeho právu zkrátit.

¹⁷⁷ DVORÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 196 stran. ISBN 978-80-7478-325-8. str. 134.

*vhodné důvody vydědění nejen vyslovit, nýbrž také popsat, jakým jednáním nepominutelného dědice k jejich naplnění došlo.*¹⁷⁸

Jak bylo uvedeno shora, vydědit lze pouze nepominutelného dědice. Pokud zůstavitel nezanechá závět', ale nepominutelného dědice platně vydědí, následkem je, že nepominutelný dědic ztratí právo na povinný díl i dědické právo.¹⁷⁹ Za situace, kdy bude nepominutelný dědic vyděděn neplatně (z důvodu, který není jedním ze zákonem taxativně vyjmenovaných)¹⁸⁰ nebo není důvod vydědění uveden vůbec¹⁸¹, zůstane mu právo na povinný díl.

Vzhledem k tomu, že vydědit lze pouze nepominutelného dědice, vystává otázka potomků nepominutelného dědice. Na tu přináší odpověď § 1646 odst. 3 Občanského zákoníku, podle kterého pokud vyděděný potomek zůstavitele tohoto přežil, vztahuje se vydědění i na jeho potomky a ti také nedědí, ledaže zůstavitel projevil jinou vůli. Pokud se však vyděděný potomek nedožije smrti zůstavitele, na jeho potomky se vydědění nevztahuje a budou dědit s výjimkou těch, kteří jsou jednotlivě vyloučeni z dědického práva.

2.5.1. Způsoby vydědění nepominutelného dědice

Zůstavitel může nepominutelného dědice vydědit sepsáním **listiny o vydědění**. Listina o vydědění je jednostranné právní jednání zůstavitele, které musí mít minimálně náležitosti závěti¹⁸² a obsahovat projev vůle zůstavitele, že chce vydědit nepominutelného dědice. Zároveň je potřeba uvést jeden ze zákonných důvodů vydědění.

Zůstavitel **prohlásí, že nepominutelného dědice vydědil**, avšak neuvede důvod vydědění. Tento způsob je jedním z nejčastějších pokud jde o vydědění a může být zahrnut do závěti.

Nepominutelný dědic může být **vyděděn mlčky**. Zůstavitel sepíše například závět', kde bude nepominutelný dědic vynechán (opomenut) a

¹⁷⁸ KITTEL, David. § 1646 [Vydědění a jeho důvody]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 2.

¹⁷⁹ ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 129.

¹⁸⁰ § 1650 Občanský zákoník, *nepominutelný dědic vyděděný neplatně má právo na povinný díl; byl-li zkrácen na čisté hodnotě povinného dílu, má právo na jeho doplnění*.

¹⁸¹ § 1648 Občanský zákoník, *nevysloví-li zůstavitel důvod vydědění, má nepominutelný dědic právo na povinný díl, ledaže se proti němu prokáže zákonný důvod vydědění*.

¹⁸² § 1649 odst. 1 Občanský zákoník, *prohlášení o vydědění lze učinit nebo je lze změnit či zrušit stejným způsobem, jakým se pořizuje nebo ruší závět'*.

pozůstalost bude vyčerpána tím, že celá připadne jiným dědicům. Ačkoliv zde nemusí být uveden důvod vydědění nepominutelného dědice, takový dědic se musí dopustit chování, které k vydědění vede. Předpokládá se tak, že zůstavitel věděl, že se nepominutelný dědic dopustil jednoho ze zákonných důvodů vydědění, a proto jej úmyslně opomenul v závěti, kterou vyčerpал celou pozůstalost, opomenul ho zmínit.¹⁸³ Pokud by bylo sporu o takovém chování, muselo by se nepominutelnému dědici dokázat v řízení před soudem. Důležité však je, že zůstavitel opomenul nepominutelného dědice, o kterém věděl, věděl o jeho existenci. Pokud by totiž nastala situace, kdy by zůstavitel sepsal závěť, kterou by vyčerpал celou pozůstalost a ukázalo se, že opomenul nepominutelného dědice, o kterém však nevěděl, že existuje, nejednalo by se o vydědění nepominutelného dědice mlčky.¹⁸⁴

2.5.2. Důvody vydědění nepominutelného dědice

Zákonné důvody vydědění jsou uvedeny v § 1646 a 1647 Občanského zákoníku, z jiných důvodů nepominutelný dědic nemůže být vyděděn. K platnému vydědění je však nutné prokázat existenci zákonného důvodu vydědění až ke dni smrti zůstavitele. Soud proto v řízení o pozůstalosti musí zkoumat i jiné než zůstavitelem uvedené zákonné důvody vydědění v závěti, mlčky či jiné listině (*rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2019, sp. zn. 24 Cdo 1777/2019-II*).

Nepominutelný dědic **neposkytne zůstaviteli potřebnou pomoc v nouzi**¹⁸⁵ - zůstavitel musí být objektivně v nouzi (ve stavu potřeby, odkázanosti) a nepominutelný dědic mít možnost mu pomoci. Pokud nepominutelný dědic nevěděl, že je zůstavitel v nouzi, nebudou naplněny znaky tohoto důvodu. Dále pak, že pomoc zůstaviteli může poskytnout pouze nepominutelný dědic, tento neučinil ničeho a především, zůstavitel jeho pomoc neodmítl, když mu jí nabídl.¹⁸⁶ Zároveň v případě pomoci postačí, aby mu pomoc pouze nabídl. Judikaturou je dovozeno, že neposkytnutí potřebné pomoci zůstaviteli ve stáří, v

¹⁸³ ŠEŠINA, Martin, MUŽIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 295.

¹⁸⁴ § 1652 Občanský zákoník, *dokáže-li nepominutelný dědic, že jeho opominutí pochází jen z toho, že zůstavitel při pořizení pro případ smrti o něm nevěděl, má takový dědic právo na povinný díl, jaký mu náleží podle zákona*.

¹⁸⁵ § 1646 odst. 1 písm. a) Občanský zákoník.

¹⁸⁶ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 196 stran. ISBN 978-80-7478-325-8. str. 136.

nemoci nebo v jiných závažných případech musí být v rozporu s dobrými mravy; musí jít o pomoc, která byla pro zůstavitele objektivně potřebná, o níž potomek věděl nebo mohl vědět, kterou s přihlédnutím ke všem okolnostem byl schopen objektivně poskytnout a jejíž poskytnutí zůstavitel neodmítal (*viz nálezn Ústavního soudu ze dne 7. 11. 2012, sp. zn. I. ÚS 295/10*).

Nepominutelný dědic **neprojevuje o zůstavitele opravdový/jakýkoliv zájem**, jaký by projevoval měl¹⁸⁷ – tento důvod lze vztáhnout také na situace, kdy nepominutelný dědic o zůstavitele sice zájem projevuje, ale tento není upřímný, má za účel pouhé získání výhody. Podle rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 1. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002, *jedním z hledisek, které je třeba u tohoto důvodu vydědění vždy zkoumat, je to, zda potomek zůstavitele měl reálnou možnost o zůstavitele projevit opravdový zájem, který by jako potomek měl projevit, tj. zda zůstavitel měl sám zájem se s potomkem stýkat a udržovat s ním běžné příbuzenské vztahy; vydědění přichází v úvahu jen tam, kde zůstavitel o tento blízký příbuzenský vztah stojí, kde se ho nezájem potomka osobně citově dotýká, kde mu tento stav vadí, a nikoliv, jde-li o situaci, kdy je mu tento stav lhostejný, případně kdy k němu sám i podstatně přispěl*.

Nepominutelný dědic se **dopustil trestného činu, který byl spáchán za okolností, které svědčí o jeho zvrhlé povaze, a byl za tento trestný čin odsouzen**¹⁸⁸ – v takovém případě bude tento důvod vyplývat z odsuzujícího rozsudku, kterým bude nepominutelný dědic uznán vinným ze spáchání takového trestného činu, přičemž zvrhlá povaha bude toliko vyplývat pravděpodobně spíše z odůvodnění tohoto rozsudku. Není rozhodné, jaký trest byl nepominutelnému dědici uložen, může mu být uložen dokonce trest podmíněný a pro důvod vydědění to nemá význam. Zvrhlá povaha bude zřejmá v případě trestných činů spáchaných surovým a trýznivým způsobem, na těhotné ženě či dítěti. Oprávněnost vydědění nepominutelného dědice z tohoto důvodu však bude muset být vždy posouzena.¹⁸⁹

Nepominutelný dědic **trvale vede nezřízený život**¹⁹⁰ – co se rozumí nezřízeným životem lze dovodit z rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010, podle kterého *za vedení nezřízeného*

¹⁸⁷ § 1646 odst. 1 písm. b) Občanský zákoník.

¹⁸⁸ § 1646 odst. 1 písm. c) Občanský zákoník.

¹⁸⁹ ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 297.

¹⁹⁰ § 1646 odst. 1 písm. d) Občanský zákoník.

života lze označit takové chování, které evidentně vybočuje z rámce obecné představy o chování v souladu s dobrými mravy. O trvalé vedení nezřízeného života pak půjde v takových případech, kdy chování vyděděného bude vykazovat známky kontinuálnosti (tedy nikoli jen nahodilosti či ojedinělosti) a dlouhodobosti, kdy již zpravidla nebude možné očekávat návrat k běžnému způsobu života tak, jak je vnímán většinou společností. Vedením nezřízeného života je proto na místě rozumět - v souladu s právní teorií - zejména závislost na alkoholu, drogách nebo hazardních hrách, zanedbání povinné výživy, zadlužování bez zjevné možnosti dluhy splácet, opatřování prostředků k životu nekalým způsobem, trvalé vyhýbání se práci či promrhávání rodinného majetku apod. Na druhou stranu je třeba uvést, že vydědění z uvedeného důvodu přichází v úvahu jen tam, kde vedení nezřízeného života potomkem není bezprostředním a hlavním důsledkem nedostatečného uspokojení důležitých psychických či fyzických potřeb potomka v jeho dětském či mladistvém věku, případně zcela chybějícího či disharmonického rodinného zázemí, na němž se zůstavitel sám podílel (viz rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3213/2012).

Vydědit lze i nepominutelného dědice **pro jeho marnotratnost** - ten, kdo se chová nehospodárně, je natolik zadlužen, a zároveň zde existuje obava, že pro jeho potomky nezachová povinný díl.¹⁹¹ Tento důvod se však musí vztahovat jen k osobě nepominutelného dědice, nikoliv na jeho potomky.¹⁹² Není rozhodné, z jakého důvodu je nepominutelný dědic zadlužen (nesplácí dluhy, které si nabral, má je z hraní hazardu, ztratil práci a nemohl dostát svých závazků a jiné), rozhodné ale je, v jakém rozsahu. Zcela logicky by se mělo jednat o zadlužení velkého rozsahu. Skutečnost, že má nepominutelný dědic vysoký hypoteční úvěr, který řádně splácí, ještě neznamená, že je zadlužen. Pokud jde o marnotratnost, ta by měla z podstaty věci vycházet ze způsobu vedení života nepominutelného dědice, kdy zde nebude předpoklad, že by se později choval jinak. Je třeba posuzovat aktiva jak nepominutelného dědice, tak zůstavitele. Za marnotratnost lze považovat nadměrnou rozhazovačnost, mrhání majetkem.¹⁹³ Zároveň je potřeba říci, že stěžejní podmínkou pro tento důvod vydědění je, že tu bude obava,

¹⁹¹ § 1647 Občanský zákoník.

¹⁹² JANKŮ, Martin, MAREK, Karel. *Vybrané kapitoly ze soukromého práva*. Praha: C.H. Beck, 2018. 232 stran. ISBN 978-80-7400-699-9. str. 123.

¹⁹³ DVORÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 196 stran. ISBN 978-80-7478-325-8. str. 137.

že pro potomky vyděděného nepominutelného dědice nebude zachován povinný díl – jestliže nepominutelný dědic nemá potomky, nelze ho pro tento důvod vydědit.

Vydědit nepominutelného dědice lze pro důvody dědické nezpůsobilosti.¹⁹⁴

2.5.3. Rozdíl mezi dědickou nezpůsobilostí a vyděděním

Dědická nezpůsobilost a vydědění jsou dva instituty, které bývají často zaměňovány, a to zejména s ohledem na jejich podobnost, přičemž z hlediska právní úpravy lze jednoznačně dojít k závěru, že jsou to dva instituty zcela rozdílné. Společný je jejich důsledek. Stručně, dědic, který je dědicky nezpůsobilý nebo byl vyděděný, nedědí (byť i zde nalezneme rozdíly).

Základním rozdílem jsou důvody, které zakládají dědickou nezpůsobilost a pro které může být putativní dědic vyděděn, ačkoliv jsou fakticky v určité části stejné. Důvody dědické nezpůsobilosti jsou čtyři, konkrétně: 1. čin, který má povahu úmyslného trestného činu, kterého se dědic dopustil vůči zůstaviteli, jeho potomku, manželu nebo předku; 2. zavrženíhodný čin proti poslední vůli zůstavitele; 3. domácí násilí vůči zůstaviteli, kterého se dopustil jeho manžel a ke dni smrti zůstavitele probíhá v jeho důsledku řízení o rozvod manželství; a 4. zbavení rodičovské odpovědnosti rodiče zůstavitele.¹⁹⁵ Důvody, pro které může být dědic vyděděn, jsou širší, a to: 1. důvody dědické nezpůsobilosti (zde se oba instituty překrývají); 2. neposkytnutí potřebné péči zůstaviteli v nouzi; 3. neprojevení opravdového zájmu o zůstavitele; 4. odsouzení za spáchání trestného činu svědčícího o zvrhlé povaze; a 4. vedení trvale nezřízeného života.

Byť je co do důvodů vydědění pojato širěji, nežli dědická nezpůsobilost, opačně je tomu v případě okruhu osob, které mohou být dědicky nezpůsobilé, a které mohou být vyděděné. Druhým rozdílem je tak okruh osob. Zatímco dědická nezpůsobilost se vztahuje toliko na všechny dědice bez rozdílu, zdali se jedná o dědice závětní, z dědické smlouvy nebo dědice zákonné, vydědit je možné pouze a výlučně nepominutelného dědice.

Na to navazuje třetí rozdíl, kdy vydědit lze nepominutelného dědice co do povinného dílu, kdežto dědicky nezpůsobilý dědic je vyloučen z dědického práva

¹⁹⁴ § 1646 odst. 2 Občanský zákoník.

¹⁹⁵ § 1481 a 1482 Občanský zákoník.

jako takového. Výjimku tvoří § 1482 Občanského zákoníku, kdy manžel a rodič jsou z dědického práva vyloučeni toliko jako zákonní dědici.

Dědická nezpůsobilost je zkoumána ex offo v pozůstalostním řízení a není tak potřeba žádného aktivního projevu vůle zůstavitele. Ačkoliv je vhodné, pokud zůstavitel ví, že se potencionální dědic dopustil jednání majícího za následek jeho dědickou nezpůsobilost, a nemínil mu dané prominout, uvést tuto skutečnost do pořizování pro případ smrti či na jinou listinu. Ne vždy je totiž dědická nezpůsobilost dědice odhalena. Naopak vydědění vyžaduje striktně aktivní jednání zůstavitele, a to buďto sepsáním listiny o vydědění, prohlášením o vydědění nebo vydědění mlčky. Vydědění tak zcela logicky může nastat jen za života zůstavitele. Z uvedeného vyplývá, že se předpokládá, že v případě vydědění je si zůstavitel vědom jednání, kterého se daná osoba dopustila, a které má za následek jeho vydědění. Kdežto v případě dědické nezpůsobilosti je naopak pravděpodobné, že o takovém jednání zůstavitel nevěděl.

Pokud jde o potomky dědicky nezpůsobilého nebo vyděděného dědice, i zde je úprava rozdílná. Dědická nezpůsobilost se nevztahuje na potomky takového dědice vyjma potomků manžela dědicky nezpůsobilého podle § 1482 odst. 1 Občanského zákoníku, přičemž se nejedná o potomky společné se zůstavitelem. Potomci nastupují na jeho místo při zákonné dědické posloupnosti, i když přežije zůstavitel.¹⁹⁶ Kdežto v případě vydědění pokud zůstavitele vyděděný přežije, nedědí ani jeho potomci, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli. Pokud vyděděný zůstavitele nepřežije, jeho potomci dědí vyjma těch samostatně vyloučených.¹⁹⁷

2.5.4. Právní úprava vydědění v zahraničí

Podle Slovenského občanského zákoníku může zůstavitel vydědit svého potomka, a to prohlášením o vydědění, které musí obsahovat konkrétní důvod vydědění. Vydědění se vztahuje i na potomky uvedeného potomka, pokud je tak v prohlášení o vydědění výslovně uvedeno.¹⁹⁸ Slovenský občanský zákoník upravuje čtyři důvody vydědění, a to: 1. potomek v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, stáří nebo jiném závažném případě; 2. potomek neprojevoval o zůstavitele opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl; 3. potomek byl odsouzen za úmyslný trestný čin k trestu

¹⁹⁶ § 1483 Občanský zákoník.

¹⁹⁷ § 1646 odst. 3 Občanský zákoník.

¹⁹⁸ § 469a odst. 2 a 3 Slovenského občanského zákoníku.

odnětí svobody v trvání nejméně jeden rok; a 4. potomek vede trvale neuspořádaný/nezřízený život.¹⁹⁹

Vydědění je možné i podle BGB, kdy zůstavitel může vydědit potomka, rodiče nebo manžela.²⁰⁰ A to konkrétně pokud uvedená osoba: 1. usilovala o smrt/život zůstavitele, manžela zůstavitele, jiného potomka nebo osoby zůstaviteli blízké; 2. je vinna trestným činem nebo závažným úmyslným přestupkem proti některé z osob uvedených v odstavci 1; 3. úmyslně poruší vyživovací povinnost, kterou jí ukládá zákon vůči zůstaviteli; nebo 4. je odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce nejméně jednoho roku za úmyslný trestný čin; totéž platí, je-li umístěna do psychiatrické léčebny z důvodu podobně závažného úmyslného jednání;²⁰¹ a 5. je marnotratná nebo zadlužená.²⁰²

Nejširší výčet (v rámci srovnání v této práci) důvodů vydědění přináší ABGB, podle kterého lze vydědit oprávněnou osobu úplně nebo částečně z povinného dílu pořízením pro případ smrti.²⁰³ Mezi důvody řadí situace, kdy osoba (dědic): 1. spáchala vůči zůstaviteli trestný čin, který lze spáchat pouze úmyslně a lze za něj uložit trest odnětí svobody na více než jeden rok; 2. spáchala trestný čin proti manželovi, registrovanému partnerovi, druhovi nebo příbuznému v přímé linii, sourozencům zůstavitele a jejich dětem, manželům, registrovaným partnerům nebo osobám žijícím ve společné domácnosti a nevlastním dětem zůstavitele, který lze spáchat pouze úmyslně a lze za něj uložit trest odnětí svobody na více než jeden rok; 3. úmyslně zmařila nebo se pokusila zmařit uskutečnění pravé poslední vůle zůstavitele; 4. způsobila zůstaviteli těžké duševní utrpení trestuhodným způsobem; 5. jinak hrubě zanedbala své povinnosti podle rodinného práva vůči zůstaviteli; 6. byla odsouzena k trestu odnětí svobody na doživotí nebo dvaceti letům za jeden nebo více úmyslných trestných činů;²⁰⁴ a 7. je zadlužená nebo marnotratná.²⁰⁵

¹⁹⁹ § 469a odst. 1 Slovenského občanského zákoníku.

²⁰⁰ § 2333 odst. 1 a 2 BGB.

²⁰¹ § 2333 odst. 1 BGB.

²⁰² § 2338 odst. 1 BGB.

²⁰³ § 769 a 770 ABGB.

²⁰⁴ § 770 ABGB.

²⁰⁵ § 771 ABGB.

3. Pojem způsobilost být dědicem/dědická nezpůsobilost jako předpoklad dědění

Způsobilost být dědicem je posledním z předpokladů, které musí být naplněny, aby se dědic mohl stát dědicem. Dědic tedy vedle naplnění předpokladů uvedených ve 2. kapitole této práce musí být k tomu, aby se stal dědicem, způsobilý. Shodně je tento předpoklad označován jako dědická nezpůsobilost, přičemž mezi těmito pojmy není fakticky, vyjma slovního označení, žádný rozdíl, a v této práci jsou oba uvedené pojmy užívány podle toho, v jaké souvislosti je o tomto předpokladu hovořeno.

Způsobilým dědicem může být osoba fyzická, včetně nascitura, osoba právnická nebo stát, za podmínky, že naplní další předpoklady dědění, a zároveň osoba, u které nejsou naplněny důvody dědické nezpůsobilosti. Na rozdíl od předchozích předpokladů dědění, dědická nezpůsobilost není vázána na vůli zůstavitele ani na vůli dědice. Nastává ze zákona. Její naplnění je výlučně vázáno na osobu samotného dědice a jen on má možnost dané ovlivnit, a to svým chováním vůči zůstaviteli nebo jeho blízkým osobám, poslední vůli. Definicí dědické nezpůsobilosti nenalezneme v zákoně ani odborné literatuře, natož judikatuře. Je totiž definovaná typizovanými jednáními, která jí zakládají. Můžeme tak říct, že pokud se osoba, která se má stát dědicem nebo se jím stala, dopustí natolik zavrženíhodného jednání, že by bylo v rozporu s dobrými mravy, spravedlností a/nebo morálkou, aby se stal dědicem zůstavitele.²⁰⁶ Dědicky nezpůsobilý může být jakýkoliv dědic, a to jak nepominutelný dědic, dědic ze zákona, dědic závětní tak z dědické smlouvy. Dědicky nezpůsobilým se může stát za celou dobu trvání svého života a dědické právo mu fakticky nevznikne. Zároveň se zkoumá z úřední povinnosti. Dědicky nezpůsobilý dědic může být buďto absolutně nebo relativně a zároveň částečně nebo úplně.

3.1. Absolutní dědická nezpůsobilost

Absolutně dědicky nezpůsobilý je ten dědic, který nemůže nikdy dědit. Absolutní dědická nezpůsobilost spočívá na objektivních okolnostech, nezávislých na subjektivních okolnostech.

²⁰⁶ DVORÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 196 stran. ISBN 978-80-7478-325-8. str. 33.

Fyzická osoba musí mít ke dni smrti zůstavitele právní osobnost, kterou má od narození do smrti.²⁰⁷ Není však rozhodné, zdali je svéprávná (nevyžaduje se právní úkon, způsobilým se dědic stane ze zákona, přičemž v případě nutnosti úkonu je taková osoba v pozůstalostním řízení zastoupena opatrovníkem) a zdali je zletilá či nezletilá. Absolutně dědicky nezpůsobilá je fyzická osoba, která zemřela dříve, než zůstavitel, nebo současně s ním. S tím se pojí problematika určování smrti zůstavitele, které je věnovaná předchozí kapitola (viz kapitola 2.1 této práce), na kterou lze zcela odkázat. Lze jednoduše uvést, že důležité je, aby byl dědic v okamžiku, kdy zůstavitel zemře, naživu. Zdali zemře v průběhu pozůstalostního řízení nebo ještě předtím už pro účely jeho dědického práva není podstatné. Nasciturus může být dědicem za situace, kdy se jedná v době smrti zůstavitele o dítě počaté, avšak narozené až po jeho smrti. Podle § 25 Občanského zákoníku se *na počaté dítě hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo.* Absolutně dědicky nezpůsobilé je počaté dítě, které se nenarodilo živé. I nasciturus totiž musí splňovat předpoklady dědění včetně způsobilosti být dědicem. V praxi je pak pozůstalostní řízení přerušeno do doby jeho narození. Je potřeba říci, že zákon si vystačí s tím, že se dítě narodí živé a není už důležité, jak dlouho bylo naživu, pokud například zemřelo v těsném časovém úseku po jeho narození (po porodu).

Právnícká osoba může být dědicem pouze ze závěti a zpravidla ke dni smrti zůstavitele existovat, případně být založena nebo vzniknout do jednoho roka od smrti zůstavitele.²⁰⁸ Absolutně dědicky nezpůsobilá bude zpravidla právnícká osoba, která nevznikla do roka od smrti zůstavitele.

3.2. Relativní dědická nezpůsobilost

Oproti absolutní dědické nezpůsobilosti je relativní dědická nezpůsobilost navázaná na vyloučení dědice z dědického práva v důsledku jeho chování, které je v rozporu se zákonnými ustanoveními a naplňuje skutkovou podstatu jednoho z důvodů dědické nezpůsobilosti. Stojí na subjektivních okolnostech, které ovlivňuje dědic svým jednáním. Zůstavitel je chráněn zákonem a musí k tomu být přihlíženo. Jak bylo uvedeno shora, dědická nezpůsobilost se váže toliko k osobě

²⁰⁷ § 23 Občanský zákoník.

²⁰⁸ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku.* Praha: Linde Praha, a. s., 2013. 152 stran. ISBN 978-80-7201-931-1. str. 43 - 44.

dědice, který jako jediný její naplnění může ovlivnit, tudíž se nesmí dopustit jednání, které má, eventuálně může mít, za následek jeho dědickou nezpůsobilost. Důvody dědické nezpůsobilosti jsou upraveny zákonem a jejich výčet je taxativní, konkrétně § 1481 a 1482 Občanského zákoníku. Jmenovitě je to jednání, které má povahu úmyslného trestného činu, zavrženíhodné jednání proti poslední vůli zůstavitele, domácí násilí vůči zůstaviteli a zbavení rodičovské odpovědnosti. Pokud jsou u osoby, která se má stát dědicem, naplněny předpoklady se jím stát, tudíž by za běžných okolností byla za dědice považována, nestane se jím, pokud se dopustila za svého života jednání majícího za následek ztrátu této výhody, tj. naplnila minimálně jeden z důvodů dědické nezpůsobilosti.²⁰⁹ Je vhodné, aby bylo postaveno na jisto, jak postupovat v případě, že se takového jednání dopustí nezletilé dítě, dítě blízké věku mladistvého nebo zletilého ve věku blízkém mladistvému, zejména jednání těchto osob posuzovat s ohledem na věk. Může se například čtyřleté dítě dopustit takového jednání? A co když se ho dopustí dědic ve věku blízkém věku mladistvému? Měly by se takové případy posuzovat rozdílně, ba dokonce v rozporu s právní úpravou, a s ohledem na možnost odčinění svého chování v průběhu let?

Z povahy relativní dědické nezpůsobilosti je zcela zřejmé, že relativně dědicky nezpůsobilá bude zpravidla fyzická osoba. Ovšem Zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob došlo toliko k úpravě trestní odpovědnosti právnických osob (k dědické nezpůsobilosti právnické osoby podle § 1481 Občanského zákoníku viz blíže kapitola 6.1.4 této práce). Podle § 7 Zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, se právnická osoba může dopustit trestných činů uvedených v trestním zákoníku, vyjma *trestných činů zabití (§ 141 trestního zákoníku)*, *vraždy novorozeného dítěte matkou (§ 142 trestního zákoníku)*, *účasti na sebevraždě (§ 144 trestního zákoníku)*, *rvačky (§ 158 trestního zákoníku)*, *soulože mezi příbuznými (§ 188 trestního zákoníku)*, *dvojího manželství (§ 194 trestního zákoníku)*, *opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195 trestního zákoníku)*, *zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku)*, *týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 trestního zákoníku)*, *porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 2 trestního zákoníku*, *vlastizrady (§ 309 trestního zákoníku)*, *zneužití zastupování státu a mezinárodní organizace (§ 315 trestního zákoníku)*, *spolupráce s nepřítelem (§ 319 trestního*

²⁰⁹ PLECITÝ, Vladimír, SALAČ, Josef, BAJURA, Jan a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. 408 stran. ISBN 978-80-7552-703-5. str. 251.

zákoníku), válečné zrady (§ 320 trestního zákoníku), služby v cizích ozbrojených silách (§ 321 trestního zákoníku), osvobození vězně (§ 338 trestního zákoníku), násilného překročení státní hranice (§ 339 trestního zákoníku), vzpoury vězňů (§ 344 trestního zákoníku), nebezpečného pronásledování (§ 354 trestního zákoníku), opilství (§ 360 trestního zákoníku), proti branné povinnosti uvedených ve zvláštní části hlavě jedenácté trestního zákoníku, vojenských uvedených ve zvláštní části hlavě dvanácté trestního zákoníku a použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje (§ 411 trestního zákoníku).

4. Vývoj způsobilosti být dědicem

Právní úprava dědické nezpůsobilosti sahá až do římského práva, které se prolíná, včetně jeho zásad, i do současné právní úpravy, která čerpá jak z původní úpravy, tak přináší i úpravu novou. Jedná se zejména o úpravu důvodů, skutkových podstat, které mají za následek dědickou nezpůsobilost, a které se v průběhu let lehce pozměňovaly. Základ však zůstává stejný. V té kapitole se budu věnovat právní úpravě platné a účinné na našem území od roku 1950, a to Občanskému zákoníku z roku 1950 a Občanskému zákoníku z roku 1964, na který navázal Občanský zákoník platný a účinný v době vypracování této práce. Poslední kapitola je věnována obecné a současné právní úpravě dědického práva.

4.1. Občanský zákoník z roku 1950

Občanský zákoník z roku 1950 je členěn do šesti částí, přičemž dědickému právu je věnována část pátá, konkrétně § 509 - 561. Dědické právo je členěno do čtyř hlav, a to hlavy třicáté čtvrté, která upravuje dědictví obecně; hlavy třicáté páté, která upravuje dědění ze zákona; hlavy třicáté šesté, která upravuje dědění ze závěti; a hlavy třicáté sedmé, která upravuje zajištění dědictví, ochranu dědiců a potvrzení dědictví. Účinný byl od 1. 1. 1951 do 31. 3. 1964. Dědicky způsobilé byly osoby fyzické i právnické.²¹⁰

Dědická nezpůsobilost je upravena § 522 a 525 Občanského zákoníku z roku 1950. Podle § 525 Občanského zákoníku z roku 1950, *jestliže dědic není způsobilý dědit, hledí se na něj, jako by se smrti zůstavitelovy nedožil. Vyjde-li důvod dědické nezpůsobilosti najevo až po potvrzení dědictví, může se pravý dědic domáhat vydání dědictví, po případě náhrady škody*. Pokud jde o jednotlivé důvody dědické nezpůsobilosti, Občanský zákoník z roku 1950 upravuje dva důvody. Ty jsou upraveny § 522 odst. 1 Občanského zákoníku z roku 1950, *dědit není způsobilý ten, kdo se dopustí úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům, anebo zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy*. Prominout takové jednání dědici mohl zůstavitel, přičemž prominutím dědická nezpůsobilost pominula.²¹¹

²¹⁰ § 510 Občanský zákoník z roku 1950.

²¹¹ § 522 odst. 2 Občanský zákoník z roku 1950.

4.2. Občanský zákoník z roku 1964

Občanský zákoník z roku 1964 byl účinný od 1. 4. 1964 do 31. 12. 2013. Za dobu své účinnosti prošel několika novelizacemi. Dědické právo Občanský zákoník z roku 1964 upravoval v části sedmé, která se dělila na šest hlav. Hlava první je věnována nabývání dědictví; hlava druhá dědění ze zákona; hlava třetí dědění ze závěti; hlava čtvrtá správci dědictví; hlava pátá potvrzení dědictví a vypořádání dědiců; a hlava šestá ochraně oprávněného dědice. Dědicky způsobilé byly shodně jako v dřívější úpravě osoby fyzické a právnické. Stejně jako Občanský zákoník z roku 1950 upravuje Občanský zákoník z roku 1964 pouze 2 důvody dědické nezpůsobilosti, které převzal z Občanského zákoníku z roku 1950. Dědická nezpůsobilost je toliko upravena v § 469 Občanského zákoníku z roku 1964, podle kterého *nedědí, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům anebo zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy. Může však dědit, jestliže mu zůstavitel tento čin odpustil.*

4.2.1. Porovnání právní úpravy dědické nezpůsobilosti v Občanském zákoníku z roku 1964 a Občanském zákoníku

Zatímco Občanský zákoník z roku 1950 a Občanský zákoník z roku 1964, obsahovaly shodnou úpravu dědické nezpůsobilosti jak co do způsobu a důvodu prominutí jednání majícího za následek dědickou nezpůsobilost, tak co do konkrétních důvodů dědické nezpůsobilosti, Občanský zákoník přináší změny.

Znatelná změna je zřejmá hned ze znění prvního důvodu dědické nezpůsobilosti podle § 469 první části věty první Občanského zákoníku z roku 1964, kdy *nedědí, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům*. Oproti tomu podle § 1481 první části Občanského zákoníku, *z dědického práva je vyloučen, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu*. Okruh osob byl tak rozšířen, přičemž je potřeba uvést, že podle § 3020 Občanského zákoníku, *ustanovení částí první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů*. Z daného plyne, že ustanovení týkající se dědického práva se tak vztahují nejen na manžely, ale i registrované partnery. Platí však, že se jedná o

taxativní výčet osob, který není možné rozšiřovat. Oproti Občanskému zákoníku z roku 1964 došlo také k rozšíření jednání, kterého se musí osoba dopustit, přičemž podle Občanského zákoníku stačí toliko, aby se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu, nikoliv výlučně úmyslného trestného činu, jak uvádí Občanský zákoník z roku 1964.

Změnu zaznamenal také institut prominutí jednání majícího za následek dědickou nezpůsobilost. Podle Občanského zákoníku z roku 1964 *může dědic dědit, jestliže mu zůstavitel tento čin odpustil.*²¹² Nebyla specifikována forma ani způsob, jakým má být prominutí uskutečněno. Oproti tomu Občanský zákoník požaduje **výslovné** prominutí činu majícího za následek dědickou nezpůsobilost.²¹³ Nesporné však je, že právní úprava Občanského zákoníku z roku 1964 povolovala konkludentní prominutí, přičemž zdali je takové prominutí možné podle Občanského zákoníku, je sporné. Ostatně interpretace uvedeného je nejednoznačná (podrobněji viz kapitola 7 této práce).

Pravděpodobně nejevidentnější změna nastala ve výčtu důvodů dědické nezpůsobilosti, kdy k původním dvěma důvodům, jak jsou uvedeny v Občanském zákoníku z roku 1950 a v Občanském zákoníku z roku 1964 (s jistými změnami, viz podrobněji kapitola 6 této práce), byly přidány další dva důvody dědické nezpůsobilosti. Občanský zákoník tak zná čtyři důvody, jejichž naplněním se dědic stane dědicky nezpůsobilý. Tyto dva nové důvody dědické nezpůsobilosti jsou uvedeny v § 1482 Občanského zákoníku, *(1) probíhá-li v den zůstavitelovy smrti řízení o rozvod manželství zahájené na zůstavitelův návrh podaný v důsledku toho, že se manžel vůči zůstaviteli dopustil činu naplňujícího znaky domácího násilí, je zůstavitelův manžel vyloučen z dědického práva jako zákonný dědic; (2) Byl-li rodič zbaven rodičovské odpovědnosti proto, že ji či její výkon zneužíval nebo že výkon rodičovské odpovědnosti z vlastní viny závažným způsobem zanedbával, je vyloučen z dědického práva po dítěti podle zákonné dědické posloupnosti.*

V této souvislosti vyvstává otázka posuzování důvodu dědické nezpůsobilosti za situace, kdy se kryje právní úprava Občanského zákoníku z roku 1964 a Občanského zákoníku. Totiž podle § 3069 Občanského zákoníku, *se při dědění použije právo platné v den smrti zůstavitele.* Je potřeba vyřešit situace, kdy důvod dědické nezpůsobilosti nastane za doby účinnosti Občanského zákoníku z

²¹² § 469 věta druhá Občanský zákoník z roku 1964.

²¹³ § 1481 poslední část věty Občanský zákoník.

roku 1964, nicméně zůstavitel zemře v době účinnosti Občanského zákoníku. Problém interpretace může nastat zejména v případě nových důvodů dědické nezpůsobilosti nebo úmyslného trestného činu, kdy podle Občanského zákoníku postačí toliko *povahy*, kdežto podle Občanského zákoníku z roku 1964 musel být trestný čin *úmyslný*. S ohledem na dikci znění § 3069 Občanského zákoníku a s ohledem na skutečnost, že dědické právo vzniká smrtí zůstavitele, dědická nezpůsobilost je jedním z předpokladů dědění, které se zkoumají v pozůstalostním řízení, a dědická nezpůsobilost vylučuje dědice z dědického práva, zdá se býti logické, že i naplnění důvodů dědické nezpůsobilosti bude posuzováno ke dni vzniku dědického práva, tj. ke dni smrti zůstavitele, ačkoliv daný důvod mohl nastat za účinnosti předchozí právní úpravy. Nejvyšší soud České republiky v usnesení ze dne 29. 6. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5238/2017, uvedl, že *zásada, že při dědění se použije právo platné v době smrti zůstavitele bývá pravidlem při každé změně právní úpravy dědění, má význam pro rozhodování o dědění po osobách zemřelých před novou právní úpravou, pokud k rozhodování dochází až za účinnosti právní úpravy nové. Pokud v projednávané věci zůstavitelka zemřela po 1. 1. 2014, je použití právní úpravy dědění podle Občanského zákoníku samozřejmé, aniž by bylo třeba odkazovat na jeho ustanovení § 3069, které je součástí ustanovení přechodných a závěrečných. Podle nové právní úpravy se tak posuzují dědické tituly, okruh dědiců, velikost dědických podílů, správa pozůstalosti, přechod pozůstalosti na dědice, apod. Zákaz pravé zpětné účinnosti nového právního předpisu však neumožňuje, aby podle nové právní úpravy byly posuzovány i vztahy vzniklé (nebo dokonce i již zaniklé) za právní úpravy předcházející, byť mají či mohou mít vliv na dědění po 1. 1. 2014. V dosavadní soudní praxi nejsou žádné pochybnosti o tom, že v případě závětí učiněných za a podle dřívější právní úpravy, které zakládají poměry (dědění), k nimž dojde až za nové právní úpravy, se jejich platnost posuzuje podle dřívější právní úpravy. Občanský zákoník z roku 1964 stanovil toto pravidlo v přechodných ustanoveních výslovně (§ 859), v Občanském zákoníku to lze dovodit z ustanovení § 3070 až 3072, podle nichž se za platné považují i porřízení pro případ smrti, smlouva o zřeknutí se dědictví a prohlášení o vydědění, které odporují právním předpisům v době, kdy byly učiněny, pokud vyhovují nyní platnému a účinnému Občanskému zákoníku. Není žádného důvodu k tomu, aby se stejně jako platnost závětí posuzovalo i chování potencionálního dědice vedoucí k případné dědické nezpůsobilosti, tedy podle právní úpravy tohoto institutu v době, kdy k závadnému*

chování došlo. K dědické nezpůsobilosti totiž nedochází až smrtí zůstavitele, ale již tím, že se potencionální dědic zákonem definovaného chování vůči zůstaviteli, resp. dalším osobám, dopustil. To vyplývá především z toho, že ještě za života zůstavitele může z jeho strany dojít k odpuštění (prominutí) takového chování a tím k obnovení dědické způsobilosti. Pokud jde o závěry a právní posouzení dané věci, lze se zcela ztotožnit s názorem JUDr. Bednáře, že tyto jsou zčásti problematické a zčásti nesprávné.²¹⁴ Nejvyšší soud České republiky v tomto rozhodnutí zkoumal aplikaci právního předpisu (viz shora) a naplnění důvodu dědické nezpůsobilosti, kterému nebude na tomto místě věnována pozornost. Pokud jde o aplikaci právního předpisu, rozhodování o okruhu dědiců nastává v pozůstalostním řízení, tj. soudní komisař rozhodne, kdo je dědicem zůstavitele, kdo dědí a jaký je jeho podíl. Zpravidla tak zkoumá, kdo může být dědicem, tj. zkoumá předpoklady dědění každého putativního dědice, kam spadá i zkoumání, zdali je způsobilý být dědicem. Nejvyšší soud České republiky uvedl, že na zkoumání okruhu dědiců se užije úprava Občanského zákoníku. Na druhou stranu pak uvádí, že dědická nezpůsobilost se posuzuje podle práva platného v době, kdy se osoba dopustila jednání, které může mít za následek dědickou nezpůsobilost. Nelze souhlasit se závěrem, že dědická nezpůsobilost má být posuzována podle právního předpisu platného v době, kdy k takovému jednání došlo. Ustanovení přechodná a závěrečná Občanského zákoníku mají pro takové situace přinášet řešení, a lze mít za to, že na zkoumání dědické nezpůsobilosti, jakožto předpokladu dědění, který se zkoumá ke dni vzniku dědického práva, si lze vystačit s § 3069 Občanského zákoníku. Zůstavitel má možnost za svého života budoucímu dědici jednání, které může mít za následek jeho dědickou nezpůsobilost, prominout, ale co když o takovém jednání neví? Prominutí činu majícího za následek dědickou nezpůsobilost lze pouze pro činy podle § 1481 Občanského zákoníku, nikoliv podle § 1482 Občanského zákoníku. Poslední věta citovaného rozhodnutí se tak v kontextu dalších okolností jeví jako zcela nepřiléhavá, natož pak jako stěžejní bod pro závěry uvedeného rozhodnutí.

4.3. Současná právní úprava dědického práva

Právní úprava dědického práva je vcelku rozmanitá a najdeme ji v mnoha právních předpisech. Stěžejní úpravu dědického práva nalezneme v Občanském

²¹⁴ BEDNÁŘ, Václav. *K dědické nezpůsobilosti a jejímu posuzování*. BA - Bulletin advokacie, 2019. číslo 12. str. 24. Dostupné z: Bulletin advokacie, ASPI.

zákoníku, pokud jde o hmotněprávní úpravu, procesněprávní úpravu pak nalezneme v Zákoně o zvláštních řízeních soudních. Další právní předpisy pak podpůrně upravují různé instituty a otázky, které je potřeba upravit zvláštním způsobem.

Ústavní základ dědického práva nalezneme v čl. 11 odst. 1 věty třetí **Listiny základních práva a svobod**, podle kterého se dědění zaručuje. Dědické právo je tak zaručeno jakožto základní lidské právo.

Hmotněprávní úprava dědického práva zakotvená v zákonech je rozsáhlá. Primárním právním předpisem je **Občanský zákoník**. Dědické právo je systematicky zařazeno mezi absolutní majetková práva, jak je uvedeno shora, konkrétně pod Hlavou III. – Dědické právo, konkrétně § 1475 až § 1720, a ve společných, přechodných a závěrečných ustanovení § 3069 až 3072. Celkem je upraveno 249 paragrafy. To však nejsou jediná místa Občanského zákoníku, kde je dědické právo upraveno, jeho zvláštní úpravu pak nalezneme v části týkající se například nabytí vybavení rodinné domácnosti pozůstalým manželem²¹⁵, ustanovení týkající se nájmu bytu²¹⁶ či bydlení po zániku manželství.²¹⁷ Dále jsou související otázky s dědickým právem upraveny například v Matričním zákoně, Zákoníku práce, Autorském zákonu, Zákonu o penzijním připojištění, Zákonu o stavebním spoření, Zákoně o obchodních korporacích.

Procesněprávní úprava dědického práva je primárně upravena v **Zákoně o zvláštních řízeních soudních**. Pozůstalostní řízení je zde velmi podrobně upraveno. Postupuje podle něj soud, soudní komisař a také je zde upraven postup a postavení účastníků řízení. Pozůstalostní řízení – nebo Řízení o pozůstalosti, jak ho Zákon o zvláštních řízeních soudních nazývá, je upraveno v Hlavě III., § 98 - 288a. Je rozděleno na šest dílů – společná ustanovení, projednání dědictví, nabytí dědictví, likvidace pozůstalosti, úschovy a Evropské dědické osvědčení. V **Občanském soudním řádu** bylo pozůstalostní řízení upraveno v § 175a - 175ze (ve znění Občanského soudního řádu do 31. 12. 2013), přičemž tato ustanovení platí pouze na zemřelé před 1. 1. 2014.²¹⁸

²¹⁵ § 1667 Občanský zákoník, *pozůstalý manžel nabyvá vlastnické právo k movitým věcem, které tvoří základní vybavení rodinné domácnosti, i když není dědicem. To neplatí, pokud pozůstalý manžel bez vážných důvodů nesdílí se zůstavitelem rodinnou domácnost.*

²¹⁶ § 2279 - 2284 Občanský zákoník.

²¹⁷ § 766 a 767 Občanský zákoník.

²¹⁸ § 3069 Občanský zákoník, *při dědění se použije právo platné v den smrti zůstavitele.*

Mezi podzákoné právní předpisy, které upravují zvláštní otázky týkající se dědického práva je například Vyhláška o Listu prohlídce zemřelého, která stanoví pravidla pro ohledání zemřelé osoby.

Dědické právo je upraveno také na úrovni práva Evropské unie a mezinárodního práva. Jmenovitě lze uvést Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení.

5. Zákon o zvláštních řízeních soudních – zjišťování dědické nezpůsobilosti

Postup v pozůstalostním řízení a v řízení před soudem je upraven Zákonem o zvláštních řízeních soudních, jak bylo uvedeno v kapitole 4.3. této práce. Řízení se dělí na sporné a nesporné. Nesporné je pozůstalostní řízení, které je vedeno před soudem prvního stupně, a procesní úkony jsou svěřeny notáři, který je označován jako soudní komisař, a je soudem pověřen. Soudní komisař provádí všechny procesní úkony vyjma těch, které zákon svěřuje přímo pozůstalostnímu soudu.²¹⁹ Pokud v pozůstalostním řízení vyvstane sporná otázka, kterou nelze v tomto vyřešit²²⁰, bude dědic odkázán na sporné řízení dědické, ve kterém bude o sporné otázce rozhodnuto soudem prvního stupně.²²¹ Účelem pozůstalostního řízení je toliko zjištění majetku a dědiců zůstavitele, ale nikoliv spory mezi dědici, ať už jsou o rozsahu nebo rozdělení pozůstalosti, pravosti podpisu na závěti.

Pověřený soudní komisař v pozůstalostním řízení podle § 140 Zákona o zvláštních řízeních soudních zjišťuje skutečnosti významné pro pozůstalostní řízení, zejména v evidenci právních jednání. Notář provede předběžné šetření v seznamech, evidencích a rejstřících.²²² Zároveň podle § 141 odst. 1 Zákona o zvláštních řízeních soudních, kdo zná skutečnosti, které mohou mít význam pro pozůstalostní řízení a rozhodnutí v něm, sdělí je na výzvu soudu. Pokud na základě předběžného šetření dospěje soudní komisař k závěru, že vyšly najevo osoby, které mohou být zůstaviteli dědici, podle § 164 Zákona o zvláštních řízeních soudních každou takové osoby vyzoomí o jejich dědickém právu. Zároveň začne zjišťovat samotné dědické právo.²²³

²¹⁹ § 100 odst. 1 a 2 Zákona o zvláštních řízeních soudních.

²²⁰ § 169 odst. 1 Zákona o zvláštních řízeních soudních, *závisí-li vyřešení sporu o dědické právo na právním posouzení pouze takových skutečností, které jsou mezi dědici nesporné, soud usnesením rozhodne, s kterými účastníky bude nadále jednáno a kterým z účastníků se účast v řízení ukončuje.*

²²¹ § 170 odst. 1 Zákona o zvláštních řízeních soudních, *v případě, že pro vyřešení sporu o dědické právo je třeba prokázat skutečnosti, které jsou mezi dědici sporné, soud usnesením odkáže toho z účastníků, jehož dědické právo se jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, aby své právo uplatnil žalobou; k podání žaloby určí lhůtu, která nesmí být kratší než 2 měsíce.*

²²² TLÁŠKOVÁ, Šárka. § 140 [Zjištění skutečností významných pro řízení]. In: SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020. 1 156 stran. ISBN 978-80-7400-788-0. Dostupné na www.beck-online.cz.

²²³ TLÁŠKOVÁ, Šárka. § 164 [Vyzoomění o dědickém právu]. In: SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020. 1 156 stran. ISBN 978-80-7400-788-0. Dostupné na www.beck-online.cz.

V pozůstalostním řízení zkoumá soudní komisař dědickou nezpůsobilost z úřední povinnosti. Znamená to, že by měl vyvinout veškeré úsilí, aby zjistil, zda někdo z potencionálních dědiců nenaplnil některý z důvodů dědické nezpůsobilosti. Z praktického hlediska vyvstane otázka, jak uvedené zjistí. Naprosto nejjednodušší bude situace, kdy zůstavitel zanechá listinu, ve které důvod dědické nezpůsobilosti některého z putativních dědiců uvede. Může tak být uvedeno v závěti nebo jakékoliv listině obsahující jeho projev vůli. Domnívám se, že pouhé „*Nepřeji si, aby byl mým dědicem, protože...*“ postačí. Soudní komisař totiž už jen z tohoto popudu bude mít vodítko, co a u koho má zkoumat. Takové situace však zpravidla nenastávají. Soudní komisař má však několik možností, jak může dědickou nezpůsobilost dědice zjistit nebo se o to alespoň pokusit. Jakmile zjistí okruh potencionálních dědiců, může učinit šetření zahrnující dotazy právě na potencionální dědice (není vyloučen dotaz na podezření z dědické nezpůsobilosti některého z potencionálních dědiců v rámci vyrozumění o dědickém právu) nebo na místně příslušné soudy k rozhodnutí o skutečnostech, které mají vliv na dědickou nezpůsobilost podle § 1482 Občanského zákoníku. Jistě nebude složité zjištění místně příslušného soudu k podání návrhu na rozvod manželství zůstavitele nebo řízení o zbavení rodičovské odpovědnosti rodiče zůstavitele. Soudní komisař totiž má k dispozici informace o posledním bydlišti zůstavitele, jeho rodičů, potomků. Uvedené může mimo jiné zjistit z Evidence obyvatel nebo dotazů na potencionální dědice. Pokud jde o dědickou nezpůsobilost podle § 1481 Občanského zákoníku, skutečnost, zda některý z potencionálních dědiců spáchal čin povahy úmyslného trestného činu proti osobám v tomto ustanovení uvedeným, lze nejnadhěji zjistit z rejstříku trestů eventuálně Evidence stíhaných osob a vyžádání konkrétních rozhodnutí. Zde je možnost zjištění toliko činů, za které byl potencionální dědic pravomocně odsouzen nebo pro které je stíhán. Zbývající činy (viz níže kapitola 6. této práce) lze zjistit toliko opět dotazy. K tomu je potřeba uvést, že pokud by bylo zjištěno, že *je během pozůstalostního řízení zahájeno trestní stíhání vedené proti některému z dědiců přicházejících v úvahu pro skutek, pro nějž by se mohl tento dědic stát dědicky nezpůsobilým, je na místě přerušit pozůstalostní řízení do pravomocného skončení trestního řízení.*²²⁴ Soudní komisaři si však ani výpisy z rejstříku trestů zpravidla nevyžádají, nezkoumají to. Odhalení dědické nezpůsobilosti putativního dědice tak nechávají náhodě. Proto je více než vhodné, aby zůstavitel, pokud o takovém jednání dědice věděl, dané

²²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5851/2017.

uvedl například do poslední vůle či jiné listiny. Pro pasivitu soudních komisařů v oblasti zjišťování dědické nezpůsobilosti lze mít snad pochopení z čistě praktického hlediska. Zejména pokud jde o dobu trvání pozůstalostního řízení. Jenže to většinou trvá tak dlouho, že jen těžko nalezneme důvod, proč nedošlo například k vyžádání onoho výpisu z rejstříku trestů, učinění konkrétních dotazů na dědice. Otázka zní, je to z hlediska hmotného práva a základních zásad dědického řízení v pořádku?

Pokud bude přeci jen dědická nezpůsobilost některého z putativních dědiců namítána nebo zjištěna soudním komisařem z úřední povinnosti, bude postup a účast putativního dědice na pozůstalostním řízení záležet na skutečnosti, zda je taková okolnost mezi účastníky pozůstalostního řízení sporná či nikoliv. Pokud se nebude jednat o skutečnost sporou (například putativní dědic potvrdí, že se dopustil činu podle § 1481 Občanského zákoníku nebo naplnil důvod dědické nezpůsobilosti na základě § 1482 Občanského zákoníku), rozhodne soudní komisař podle § 169 Zákona o zvláštních řízeních soudních o tom, že se účast putativnímu dědici v řízení ukončuje a rozhodne, s kterými účastníky bude nadále jednáno.

Soudní komisař v pozůstalostním řízení nemůže posuzovat sporné otázky mezi účastníky pozůstalostního řízení. Pokud v průběhu řízení sporná otázka vyvstane, podle § 170 Zákona o zvláštních řízeních soudních bude ten dědic se slabším dědickým právem odkázán na sporné dědické řízení, konkrétně k podání žaloby, k čemuž mu bude určena lhůtě minimálně dva měsíce. Spornou otázkou může být i otázka dědické nezpůsobilosti dědice. Tato bude následně řešena před soudem prvního stupně podle části třetí Občanského soudního řádu, tedy jako sporné řízení. Důkazní břemeno bude mít ten, kdo tvrdí, že jiný účastník řízení je dědicky nezpůsobilý a naopak ten, kdo tvrdí, že mu zůstavitel čin, pro který by jinak byl dědicky nezpůsobilý, prominul.²²⁵ Je potřeba zmínit, že dědickou nezpůsobilost musí z úřední povinnosti zkoumat také soud, a to i ve sporném řízení. Pokud tedy bude například dědic odkázán podle citovaného ustanovení k podání žaloby z důvodu sporu o pravost nebo platnost poslední vůle zůstavitele, musí soud přihlídnout ke skutečnosti zakládající důvod dědické nezpůsobilosti ať už podle § 1481 tak podle § 1482 Občanského zákoníku.

²²⁵ ŠEŠINA, Martin. § 1481. In: ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. (§ 1475 - 1720, dědické právo)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7598-412-8. Dostupné v ASPI.

5.1. Porovnání s právní úpravou zjišťování dědické nezpůsobilosti podle BGB

S ohledem na skutečnost, že podle právní úpravy v České republice se dědická nezpůsobilost zkoumá z moci úřední, je namístě uvést právní úpravu Spolkové republiky Německo. Podle § 2340 BGB se dědická nezpůsobilost dědice namítá, tedy je potřeba učinit námitku dědické nezpůsobilosti konkrétního dědice.²²⁶ Námitku je potřeba uplatnit žalobou podle § 2342 BGB, a to ve lhůtách stanovených v § 2082 BGB (jeden rok subjektivní lhůta, tři roky objektivní lhůta). Uvedenou žalobu může podat dědic, který má slabší dědického právo proti tomu, jehož dědické právo je silnější.²²⁷

²²⁶ MICHALSKI, Lutz. *BGB - Erbrecht*. 4. Auflage. C. F. Müller, 2010. 461 stran. ISBN: 978-3811497481. s. 163.

²²⁷ BAMBERGER, Heinz Georg a kol. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. 3. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2012, s. 2076.

6. Skutkové podstaty dědické nezpůsobilosti

Jak bylo uvedeno shora, dědická nezpůsobilost nastává ze zákona a soudní komisař i soud musí přihlížet k tomu, zda u nějakého z putativních dědiců nejsou dány důvody dědické nezpůsobilosti.²²⁸ Ačkoliv dědické právo vzniká dědici zpětně ke dni smrti zůstavitele, okruh dědiců se samozřejmě zkoumá po jeho smrti a stejně tak skutečnosti, zda je některý z putativních dědiců dědicky nezpůsobilý. V kapitole 4.3. této práce byl podrobně uveden názor ohledně aplikování právní úpravy dědické nezpůsobilosti v případě, kdy se „láme“ stará a nová právní úprava. Občanský zákoník v § 1481 a § 1482 taxativně vyjmenovává důvody, pro které může být putativní dědic považován za dědicky nezpůsobilého. Důvody dědické nezpůsobilosti jsou čtyři a můžeme je rozdělit do dvou kategorií, a to trestněprávní důvody a důvody zavrženíhodného jednání.²²⁹ Důvody, pro které je putativní dědic vyloučen z dědického práva jako dědicky nezpůsobilý, jsou svou povahou jednání dědice závažná a svědčí o zvrhlé povaze putativního dědice a jeho vážného poklesku, jsou v rozporu s morálními zásadami a přijatelným způsobem chování.

Podle § 1481 Občanského zákoníku je dědicky nezpůsobilý je ten, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu nebo zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli; podle § 1482 Občanského zákoníku je putativní dědic dědicky nezpůsobilý, pokud je zahájeno řízení o rozvod manželství v důsledku domácího násilí proti zůstaviteli a nebo rodič, který byl zbaven rodičovské odpovědnosti. Na úvod je potřeba uvést, že důvod činu povahy úmyslného trestného činu je těsně provázán s důvody uvedenými v § 1482 Občanského zákoníku, přičemž pokud se prolínají, bude putativní dědic dědicky nezpůsobilý podle § 1481 Občanského zákoníku (podrobněji viz níže). Zároveň důvody podle § 1482 Občanského zákoníku mají za následek dědickou nezpůsobilost putativního dědice, ale toliko ze zákonné dědické posloupnosti.²³⁰

²²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 3. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3423/2011.

²²⁹ DVORÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 196 stran. ISBN 978-80-7478-325-8. str. 33.

²³⁰ ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 226 - 227.

6.1. Čin povahy úmyslného trestného činu

Právní úprava důvodů dědické nezpůsobilosti jako první důvod dědické nezpůsobilosti upravuje čin povahy úmyslného trestného činu, a to v § 1481 první část věty Občanského zákoníku, z *dědického práva je vyloučen, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu*. Již ze samotné dikce zákona vyplývá, že postačí dopuštění se činu **povahy** úmyslného trestného činu, což je zásadní změna oproti právní úpravě dědické nezpůsobilosti Občanským zákoníkem z roku 1964. Podle nové právní úpravy proto za uvedený čin putativní dědic nemusí být odsouzen a dokonce ani být trestně odpovědný.

K porozumění proč z tohoto důvodů může být vyloučen který konkrétní putativní dědic, je potřeba v úvodu této kapitoly vymezit základní definice jednotlivých institutů. Následně bude část pozornosti věnována samotnému důvodu dědické nezpůsobilosti, případům dědicky nezpůsobilých nezletilých dětí a následně právní praxi při posuzování a zjišťování tohoto důvodu dědické nezpůsobilosti.

6.1.1. Trestný čin

*„Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.“*²³¹ Tak zní zákonná úprava pojmu trestný čin. *„Trestným činem může být pouze jednání právním řádem zakázané a nedovolené, protože je společensky škodlivé.“*²³² Musí se tak jednat o čin protiprávní s výjimkou okolností vylučujících protiprávnost. Trestné činy podle § 14 odst. 1 Trestního zákoníku dělíme na přečiny a zločiny.

Jednání, které je považováno za trestný čin musí naplňovat určité znaky, které se zkoumají při posuzování trestní odpovědnosti pachatele. Mezi tyto znaky lze zařadit skutkovou podstatu trestného činu, věk a přičetnost.²³³ Trestné činy se od sebe odlišují jednotlivými znaky skutkové podstaty trestného činu, mezi které patří objekt a subjekt trestného činu a objektivní a subjektivní stránka trestného činu. Skutková podstata trestného činu může být základní, kvalifikovaná nebo privilegovaná, popisná, odkazovací nebo blanketní, jednoduchá nebo složitá.

²³¹ § 13 odst. 1 Trestní zákoník.

²³² KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 961 stran. ISBN 978-80-7179-082-2. str. 214.

²³³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. Dostupné na www.beck-online.cz. § 13.

6.1.1.1. Objekt trestného činu

Objekt trestného činu lze definovat jako „*společenské vztahy (například vztahy vlastnické), zájmy a hodnoty (například život člověka, jeho zdraví, čest, důstojnost, jeho osobní svobodu) chráněné trestním zákoníkem*“.²³⁴ Objekt může být obecný (do popředí je postavena ochrana člověka), druhový (vyjádřený v názvech jednotlivých hlav zvláštní části Trestního zákoníku) a individuální (konkrétní chránění zájem či hodnota). Dále dělíme objekt na hlavní a vedlejší.²³⁵ Předmět útoku může být hmotný, konkrétní věc nebo člověk, na který osoba útočí a ohrožuje ho²³⁶ nebo nehmotný.

6.1.1.2. Objektivní stránka trestného činu

Objektivní stránku trestného činu lze charakterizovat jako „*způsob spáchání trestného činu a jeho následky*“.²³⁷ Aby byl tento znak naplněn, je potřeba, aby byly naplněny jeho obligatorní znaky, kterými jsou jednání – způsob spáchání, následek takového jednání, a příčinná souvislost mezi nimi. Mezi fakultativní znaky pak řadíme například místo, čas a způsob spáchání trestného činu.

Jednání je „*projev vůle pachatele ve vnějším světě jako vědomé činnosti člověka, zaměřené na dosažení určitého cíle, záměru. V jednání se spojuje vnitřní složky (vůle) se složkou vnější (projev vůle), jde tedy o jednotu psychické a fyzické stránky jednání*“.²³⁸ Jednání může být spácháno jak konáním, tak opomenutím.

Následek lze popsat jako porušení zájmu chráněného Trestním zákoníkem jednáním, které je považováno za trestné. Jeho závažnost odráží jeho společenskou škodlivost a povahu. Podle Trestního zákoníku dělíme následek na následek jakožto poruchu nebo ohrožení, těžší následek jako závažnější poruchu nebo ohrožení či poruchu/ohrožení sekundárního objektu, zvláště závažný následek, škodlivý následek a zvláště těžký a těžko napravitelný následek.²³⁹

²³⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016. 976 stran. ISBN 978-80-7502-120-5. str. 170.

²³⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. Dostupné na www.beck-online.cz. § 13.

²³⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016. 976 stran. ISBN 978-80-7502-120-5. str. 177.

²³⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016. 976 stran. ISBN 978-80-7502-120-5. str. 179.

²³⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. Dostupné na www.beck-online.cz. § 13.

²³⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. Dostupné na www.beck-online.cz. § 13.

Mezi jednáním a následkem musí být příčinný vztah (tzv. kauzální nexus), který je spojuje. Trestní odpovědnost nastane až tehdy, kdy je jednáním způsoben následek. „*Trestněprávně relevantní příčinou je protiprávní jednání trestně odpovědného pachatele popsané ve skutkové podstatě a trestněprávně relevantním následkem je následek popsaný rovněž ve skutkové podstatě trestného činu.*“²⁴⁰

6.1.1.3. Subjekt trestného činu

Subjektem trestného činu je osoba, která trestný čin spáchala, tj. pachatel trestného činu. Tento pojem je zakotven v § 22 odst. 1 Trestního zákoníku, *pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.* Může jím být jak fyzická tak právnická osoba, která je trestně odpovědná. Aby byla fyzická osoba trestně odpovědná, musí v době spáchání trestného činu být přičetná, starší 15 let (nejdříve den následující po dni 15. narozenin), v případě mladistvého (15 - 18 let) rozumově a mravně vyspělá, a případně splňovat například speciální znaky v případě speciálního subjektu trestného činu.²⁴¹

Trestní zákoník definuje přičetnost negativně, kdy podle § 26 Trestního zákoníku, *kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.* Přičetný pachatel je tak ten, kdo v době spáchání trestného činu netrpí duševní poruchou, dokáže rozpoznat protiprávnost trestného činu, kterého se dopustil a je schopen ovládat své jednání. Podle § 123 Trestního zákoníku, *se duševní poruchou rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.* Je potřeba uvést, že duševní porucha, která je posuzována v souvislosti se spácháním trestného činu, se zkoumá toliko, jaký vliv měla na spáchání trestného činu pachatelem, a zdali s tímto souvisí. Pokud jde o schopnost rozpoznat protiprávnost jednání, je to schopnost rozumová, rozpoznávací, způsobilost chápat takové jednání, a schopnost ovládací ovládat své jednání.²⁴²

²⁴⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část.* 5. vydání. Praha: Leges, 2016. 976 stran. ISBN 978-80-7502-120-5. str. 196.

²⁴¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část.* 5. vydání. Praha: Leges, 2016. 976 stran. ISBN 978-80-7502-120-5. str. 202.

²⁴² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část.* 5. vydání. Praha: Leges, 2016. 976 stran. ISBN 978-80-7502-120-5. str. 207 - 209.

Podle § 25 Trestního zákoníku, *kdo v době spáchání činu nedovrší patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný*. Přičemž pachatel trestného činu může být trestně odpovědný až den následující po dni, kdy dovrší patnáctého roku svého věku.²⁴³ Osobu mezi patnáctým a osmnáctým rokem věku označujeme jako mladistvého a jeho trestní odpovědnost je upravena zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

6.1.1.4. Subjektivní stránka trestného činu

Subjektivní stránka trestného činu je „*soubor znaků, které charakterizují psychiku pachatele ve vztahu k trestnému činu*“.²⁴⁴ Stěžejním znakem je zavinění pachatele trestného činu, které může být úmyslné a nedbalostní. Vzhledem k tomu, že dědicky nezpůsobilý může být toliko dědic, který se dopustil jednání, které má povahu úmyslného trestného činu, bude tato kapitola zaměřena na úmyslné trestné činy, nikoliv nedbalostní.

Zavinění lze definovat jako „*psychický vztah pachatele k poruše či ohrožení objektu trestného činu nebo jeho předmětu útoku, jakož i k jeho jednání uvedenému v trestním zákoně, které je vyvolávají*“.²⁴⁵ Zavinění v sobě zahrnuje jak složku vědění, tak složku volní (chtění). Úmysl je upraven § 15 odst. 1 Trestního zákoníku, podle kterého *je trestný čin spáchán úmyslně, jestliže pachatel a) chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, nebo b) věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn*. Z uvedeného plyne, že úmysl může být buďto přímý (ad a) nebo nepřímý (ad b).

6.1.2. Blíže k tomuto důvodu dědické nezpůsobilosti

Cílem zákonodárce bylo právní úpravou důvodu dědické nezpůsobilosti podle § 1481 Občanského zákoníku pokrýt jak případy, kdy se putativní dědic dopustí úmyslného trestného činu za který je trestně odpovědný, tak případy, kdy se putativní dědic sice dopustí jednání majícího znaky úmyslného trestného činu, ale pro některý z důvodů není trestně odpovědný. To, že není trestně odpovědný,

²⁴³ § 139 Trestný zákoník, *kde tento zákon spojuje s uplynutím určité doby nějaký účinek, nezapočítává se do ní den, kdy nastala událost určující její začátek*.

²⁴⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016. 976 stran. ISBN 978-80-7502-120-5. str. 222.

²⁴⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 961 stran. ISBN 978-80-7179-082-2. str. 279.

by nemělo mít vliv na posouzení, zda je dědicky způsobilý či nikoliv. Zpravidla se za trestně neodpovědného bude považovat putativní dědic, který bude v době spáchání činu mladší patnácti let, nepřičetný, jehož jednání bylo promlčeno, není trestně odpovědný z důvodu amnestie, milosti, nebo zemřel dříve, než mohl být za uvedené jednání odsouzen pravomocným trestním rozsudkem. Z toho důvodu § 1481 Občanského zákoníku považuje za důvod dědické nezpůsobilosti jednání, které má **povahu** úmyslného trestného činu. V tomto případě je totiž „*nutné striktně oddělit stránku trestněprávní a občanskoprávní: přestože se na osobu z hlediska trestního práva bude hledět jako na nevinného z důvodu absence pravomocného odsuzujícího rozsudku, z hlediska občanského práva má takové jednání za následek, že osoba není způsobilá dědit.*“²⁴⁶ Co je však důležité, je skutečnost, že nepostačí, že dané jednání mělo povahu trestného činu, musí se jednat o úmyslný trestný čin. Z povahy úmyslného trestného činu jsou pak důvody dědické nezpůsobilosti osoby, která se takového jednání dopustila, zcela pochopitelné. Úmyslný trestný čin je jednání, kterým dědic měl v úmyslu poškodit zůstavitele, jeho potomka, předka nebo manžela, a to závažným a společensky nepřijatelným činem, který je z pohledu trestního považován za úmyslný trestný čin. Takové jednání není společností přijímáno, naopak je zákonodárcem trestáno a bylo by nespravedlivé, kdyby takové osoby těžily ze svého jednání, *nota bene* pokud se ho dopustily v příčinné souvislosti s pozůstalostním řízením.

Činu mající povahu úmyslného trestného činu mající za následek dědickou nezpůsobilost dědice jsou zejména trestné činy proti životu a zdraví, proti svobodě, lidské důstojnosti v sexuální oblasti a majetku.²⁴⁷ Zároveň je tento důvod dědické nezpůsobilosti širší, než zbývající důvody. Vztahuje se totiž nikoliv pouze na jednání vůči zůstaviteli, ale také jeho předku, potomku nebo manželu. Skutečnost, zdali se dědic dopustil jednání majícího povahu úmyslného trestného činu, bude zpravidla zjištěno z odsuzujícího trestního rozsudku, podle kterého bude postaveno najisto i to, zdali se jednání, za které byl dědic odsouzen, dopustil vůči taxativně vyjmenovaným osobám v § 1481 Občanského zákoníku. Jelikož ale může být dědic dědicky nezpůsobilý i za situace, kdy se dopustí činu

²⁴⁶ DVORÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 196 stran. ISBN 978-80-7478-325-8. str. 34.

²⁴⁷ ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 227.

povahy úmyslného trestného činu, může nastat situace, že odsuzující trestní rozsudek nebude mít soud k dispozici, případně může mít k dispozici zprošťující trestní rozsudek, kde bude uvedeno, že jednání v něm popsané není trestným činem. Na takové situace se snaží reagovat Nejvyšší soud České republiky, který ve svém usnesení ze dne 22. 6. 2016, sp. zn. 21 Cdo 3074/2015, uvedl, že *není rozhodné, zda pachatel byl za úmyslný trestný čin proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům odsouzen či nikoli; případně, zda zanikla možnost trestního postihu v důsledku smrti pachatele, promlčení, amnestie, udělení milosti. Pravomocným rozsudkem trestního soudu o tom, že byl spáchán trestný čin a kdo tento čin spáchal, je soud v řízení o dědictví vázán. Jestliže však takové rozhodnutí vydáno nebylo, posoudí si soud tuto otázku sám jako otázku předběžnou, neboť ze znění zákona nevyplývá, že by spáchání úmyslného trestného činu muselo být vždy prokázáno odsuzujícím rozsudkem.* K závaznosti pravomocného odsuzujícího rozsudku pro úmyslný trestný čin shodně *rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2011, sp. zn. 21 Cdo 2537/2010*, a také *usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2001, sp. zn. 24 Co 35/2001*, a *usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 12. 1997, sp. zn. 24 Co 315/97*. Soudní komisař nebo soud mají v takové situaci nelehký úkol, a to zjistit, zda jednání skutečně mělo povahu úmyslného trestného činu či nikoliv. Řízení bude ovládáno zásadami občanského práva, a tak bude v případě sporného řízení na účastnících řízení, aby prokázali, zda je putativní dědic dědicky způsobilý či nikoliv. Ano, soud si otázku dědické způsobilosti posuzuje jako předběžnou, ale neprovádí dokazování z úřední povinnosti, nýbrž toliko na základě návrhů stran a jejich vyhodnocením dojde k určitým závěrům. Je tak otázkou, zda dospěje ke správnému závěru či nikoliv, když může toliko nastat situace, že soud řekne, že se účastníku nepodařilo prokázat jeho tvrzení, a proto je ve věci neúspěšný. Soudní komisař bude dědickou nezpůsobilost zkoumat z úřední povinnosti, ale pokud se ukáže, že je tato otázka sporná, putativního dědice odkáže s jeho slabším právem na dědické řízení sporné.

Jinou otázkou pak zůstává, zda budeme neprominuté jednání putativního dědice, spáchané v době jeho nezletilosti, před několika lety nebo pár měsíců před smrtí zůstavitele, posuzováno stejně přísně. Zejména pak za situace, kdy nebudeme moci s jistotou říci, zda zůstavitel o takovém činu věděl a nebude z jeho jednání zřejmé, zda mu ho „prominul“ svým jednáním (k tomu viz kapitola 7. této práce). Je totiž zcela nepochybné, že každý – ať soudce ve sporném řízení

nebo soudní komisař, si tuto otázku posoudí jinak. Domnívám se, že bude nutné každý konkrétní případ posuzovat individuálně s přihlédnutím ke všem okolnostem, a to zejména i k povaze putativního dědice. Na druhou stranu, ustanovení Občanského zákoníku striktně považuje putativního dědice za dědicky nezpůsobilého, pokud se dopustí činu povahy úmyslného trestného činu, ledaže mu takové jednání zůstavitel prominul. Ačkoliv zde není prostor pro široký výklad § 1481 Občanského zákoníku, nelze vyloučit, že v budoucnu tak vykládán bude.

6.1.3. Dědická nezpůsobilost právnické osoby

Podle § 1 odst. 1 Zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, *tento zákon upravuje podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, tresty a ochranná opatření, které lze za spáchání stanovených trestných činů právnickým osobám uložit, a postup v řízení proti právnickým osobám*. Není rozhodné, zdali bude zjištěno, která fyzická osoba jednala za právnickou osobu, a ta se dopustila trestného činu způsobem podle § 8 odst. 1, 2 Zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Podle § 7 Zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se může právnická osoba dopustit trestných činů vyjmenovaných v Trestním zákoníku, vyjma trestného činu *zabití, vraždy novorozeného dítěte matkou, účasti na sebevraždě, rvačky, soulože mezi příbuznými, dvojího manželství, opuštění dítěte nebo svěřené osoby, zanedbání povinné výživy, týrání osoby žijící ve společném obydlí, porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 2 Trestního zákoníku, vlastizrady, zneužití zastupování státu a mezinárodní organizace, spolupráce s nepřitelem, válečné zrady, služby v cizích ozbrojených silách, osvobození vězně, násilného překročení státní hranice, vzpoury vězňů, nebezpečného pronásledování, opilství, proti branné povinnosti, vojenských a použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje*.

Jelikož může být právnická osoba dědicem, nabízí se otázka, zdali by se mohla stát dědicky nezpůsobilou. Lze dojít k závěru, že ano, a to podle § 1481 odst. 1 Občanského zákoníku, tedy že by se dopustila jednání povahy úmyslného trestného činu. Vůči zůstaviteli by se tak mohla dopustit například trestného činu podvodu podle § 209 Trestního zákoníku nebo vydírání podle § 175 Trestního zákoníku.

6.1.4. Dědicky nezpůsobilé nezletilé dítě

Problém dědicky nezpůsobilých nezletilých putativních dědiců byl nastíněn již v předchozí kapitole. Nezletilé dítě se může dopustit činu povahy úmyslného trestného činu a stát se dědicky nezpůsobilým ve smyslu § 1481 Občanského zákoníku. Postup zjištění takového jednání bude stejný jako v případě zletilého putativního dědice, a to buďto bude mít soudní komisař k dispozici rozhodnutí soudu o tom, že se takového činu vůči zůstaviteli dopustilo, nebo si uvedenou otázku posoudí jako předběžnou. Spáchání uvedeného činu nezletilým dítětem je však velmi citlivé téma a bohužel v současné době nikoliv ojedinělé. Je zaznamenáno stále více případů, kdy se nezletilé dítě dopustí jednání majícího povahu úmyslného trestného činu (provinění) vůči osobě, jejíž by se mělo stát dědicem. Může jít o rodiče, sourozence, prarodiče, ale i jiné osoby. Zpravidla bude takové jednání zůstavitelem prominuto, zejména pokud jde o rodinný kruh. Jak je ale uvedeno níže, prominutí musí být výslovné, nepostačí konkludentní nebo vyplývající z chování po zbytek života. Je však nutné nahlížet na uvedené i z druhého pohledu. Není tajemstvím, že nezletilé děti dost často jednají pod vlivem party kamarádů, snahou být oblíbení. Typicky půjde o období puberty. Na takové činy je nutné vždy nahlížet s přihlédnutím ke všem okolnostem, zejména zda byl čin opakován, jaké byl povahy, vospělosti dítěte. Bude rozdíl mezi násilným trestným činem a krádeží peněz z peněženky rodiče, kasičky sourozence (i zde může být škoda nikoliv nepatrná a vyšší). Je více než vhodné v takových případech postupovat velmi obezřetně, se znalostí všech okolností a soudní komisař, eventuálně soud by otázku dědické nezpůsobilosti měl posoudit s ohledem shora uvedené. Realitou však zůstává, že se zpravidla budou řídit zákonnými ustanoveními a byť nezletilé dítě budou považovat za dědicky nezpůsobilé.

6.1.5. Důvod dědické nezpůsobilosti podle § 1481 první část věty Občanského zákoníku v praxi

Judikatura k důvodům dědické nezpůsobilosti je obecně velmi různorodá a rozhodně není ustálená. Mnohé judikaturní závěry jsou v rozporu se smyslem a účelem ustanovení upravujících dědickou nezpůsobilost, jak bylo ostatně již naznačeno shora, a to nejen v obecné rovině týkající se například aplikovatelnosti toho konkrétního právního předpisu, ale i výkladu samotných důvodů dědické

nezpůsobilosti. Na druhou stranu, nalezneme i judikaturu, která přináší výklad konkrétních ustanovení, který lze považovat za přijatelný.

Prvním takovým případem je praktické uplatnění shora uvedeného, kdy je nutné striktně oddělit trestněprávní a občanskoprávní hledisko při posuzování spáchání činu, který má povahu úmyslného trestného činu, a který byl spáchán vůči zůstaviteli, jeho potomku, předku nebo manželu. Nejvyšší soud v usnesení ze dne 16. 6. 2021, sp. zn. 24 Cdo 106/2021, dospěl k závěru, že *pro závěr o dědické nezpůsobilosti ve smyslu ustanovení § 1481 občanského zákoníku je rozhodující, zda soud v řízení o pozůstalosti dospěje k závěru, že dědicem spáchaný čin (například účast na sebevraždě zůstavitele podle § 144 trestního zákoníku) směřuje proti zůstaviteli; nepostačí pravomocný rozsudek soudu v trestním řízení určující, že šlo o úmyslný trestný čin spáchaný dědicem*. Tímto rozhodnutím byla zrušena rozhodnutí I. i II. stupně, kdy bylo rozhodnuto, že pozůstalý syn zůstavitele není jeho dědicem, jelikož je dědicky nezpůsobilý. Pozůstalý syn byl pravomocně odsouzen za trestný čin účast na sebevraždě podle § 144 Trestního zákoníku, kterého se dopustil tím, že napomohl k sebevraždě zůstavitele, jeho otce. Soudy I. a II. stupně vycházely z trestního rozsudku, kterým byl pozůstalý syn uznán vinným, a dospěly k závěru, že tento úmyslný trestný čin spáchal proti zůstaviteli, a proto je dědicky nezpůsobilý podle § 1481 Občanského zákoníku. Nejvyšší správní soud dospěl k opačnému závěru, se kterým se lze zcela ztotožnit, že není možné vycházet pouze z pravomocného rozhodnutí o uznání pachatele vinným z trestného činu, ale z občanskoprávního hlediska je potřeba hlouběji zkoumat, zda skutečně takovým činem došlo k jednání proti zůstaviteli. Nejvyšší správní soud správně konstatoval, že má-li se jednat o čin proti zůstaviteli, je (logicky) nezbytné, aby nešlo o jednání v souladu s vůlí (přáním) zůstavitele nebo snad o jednání na jeho výslovnou žádost, neboť v takovém případě nelze dovodit, že jednání směřuje proti zůstaviteli. V této věci bylo prokázáno, že byt' jednání pozůstalého syna naplnilo znaky úmyslného trestného činu účasti na sebevraždě zůstavitele, který ji spáchal ze zdravotních důvodů, nebylo činem spáchaným proti jeho vůli ani proti zůstaviteli, a proto nezpůsobuje dědickou nezpůsobilost pozůstalého syna, který jednal na přání zůstavitele, dokonce jeho výslovnou žádost, tudíž v souladu s jeho vůlí. Zůstavitel pak byl zřejmě za uvedené pozůstalému synu vděčný a závětí mu zůstavil většinu svého majetku. V tomto případě je tak demonstrována nutnost posuzování každého důvodu dědické nezpůsobilosti individuálně s přihlédnutím ke všem okolnostem případu, nikoliv

bezmyšlenkovitě aplikovat právní úpravu bez hlubšího zamyšlení nad jejím účelem a smyslem.

Je však zřejmé, že zjištění, zda se dědic dopustil jednání povahy úmyslného trestného činu, bude nejlépe a nejsnadněji zjistitelné právě s ohledem na probíhající nebo proběhlé trestní řízení, zejména pokud skončilo odsuzujícím rozhodnutím, které se promítne v rejstříku trestů. Závěr o dědické nezpůsobilosti tak soudní komisař může zcela bezpochyby učinit, aniž by musel zjišťovat další okolnosti. Uvedené lze demonstrovat na usnesení Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 23. 5. 2018, sp. zn. 26 D 1245/2017, kde dospěl k závěru o dědické nezpůsobilosti pozůstalého syna, který přicházel v úvahu jako dědic ze zákona v první třídě dědiců po zůstaviteli (jeho otcí). V řízení bylo soudním komisařem ex offi zjištěno, že pozůstalý syn zůstavitele byl pravomocně odsouzen za spáchání trestného činu týrání osoby žijící ve společné domácnosti podle § 199 Trestního zákoníku, a to své matky a zůstavitele. Ze samotného rozhodnutí bylo zřejmé, že se uvedeného jednání dopustil proti zůstaviteli i jeho manželce, když týral právě je. Bylo potřeba tak učinit jednoznačný závěr o dědické nezpůsobilosti pozůstalého syna ve smyslu § 1481 Občanského zákoníku s tím, že v řízení nevyšla najevo okolnost, že by zůstavitel pozůstalému synu uvedený čin prominul. Obdobně tomu bylo ve věci taktéž vedené u Obvodního soudu pro Prahu 6, a to ve věci sp. zn. 26 D 570/2018, kdy byl taktéž pozůstalý syn zůstavitelky pravomocně odsouzen za spáchání trestného činu týrání osoby žijící ve společné domácnosti podle § 199 odst. 1 a 2 písm. a) a d) Trestního zákoníku, konkrétně zůstavitelky, tudíž soudní komisař shodně jako v předchozím případě dospěl k závěru o jeho dědické nezpůsobilosti. V tomto případě však do jeho práv vstoupili jeho potomci, vnuci zůstavitelky. V obou uvedených případech se putativní dědic dopustil činu majícího povahu úmyslného trestného činu vůči zůstaviteli. Ve věci vedené u Obvodního soudu pro Prahu 10 pod sp. zn. 27 D 733/2017, byl shodně jako v předchozích případech soudním komisařem učiněn závěr o dědické nezpůsobilosti pozůstalého syna zůstavitelky, zde z důvodu, že se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu vůči své dceři, vnučce zůstavitelky, a to trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 Trestního zákoníku, za který byl pravomocně odsouzen, a do jeho práv proto vstoupila vnučka zůstavitelky.

Podobným je rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2019, sp. zn. 24 Cdo 4761/2018, který rovněž zdůrazňuje nutnost rozlišení trestněprávní a

občanskoprávní roviny, kdy *okolnost, že se osoba trestného činu vůči zůstaviteli dopustila ve stavu, ve kterém byly její rozpoznávací schopnosti podstatně snižené a schopnosti ovládací zcela vymizelé v důsledku požití alkoholických nápojů, je relevantní „pouze“ pro její trestněprávní odpovědnost posuzovanou podle ustanovení trestního zákoníku. Z pohledu práva dědického, resp. při posuzování dědické nezpůsobilosti této osoby, je nutné, aby si soud posoudil její činy sám, aniž by byl vázán rozhodnutím o zastavení trestního stíhání této osoby, a vyhodnotil, zda je čin, kterého se tato osoba dopustila, důvodem pro její vyloučení z dědického práva po zůstaviteli. Uvedené rozhodnutí není ničím překvapivé, jelikož je potřeba, aby se putativní dědic dopustil jednání povahy úmyslného trestného činu, a nemusí za tento být trestně odpovědný a ani skutečnost, že byl v době spáchání činu pod vlivem alkoholu a nepřičetný a trestní řízení bylo zastaveno, nemá na posouzení dědické nezpůsobilosti vliv. Zcela tak respektuje smysl a účel zákona a nijak nevybočuje. Obdobným rozhodnutím je rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočka Liberec sp. zn. 35 Co 949/2005, kde bylo trestní řízení skončeno odložením věci a posouzení důvodu dědické nezpůsobilosti je toliko na soudu činném v dědickém řízení.*

Skutečnost, zda se putativní dědic dopustil jednání proti zůstaviteli, majícího povahu úmyslného trestného činu, však nemusí být zjištěno pouze v trestním řízení, ale může vyjít najevo kdykoliv, a to i v civilním řízení. Jelikož se zjišťuje *ex offio*, nemusí být zjištěno pouze z trestních rozhodnutí. Soudní komisař se o něm může dozvědět toliko z okruhu možných dědiců, ba dokonce i z jiného řízení než je pozůstalostní řízení, týkající se jiné věci (*shodně viz rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 13. 4. 1920, sp. zn. Rv I 180/20*).

V závěru této podkapitoly bych ráda uvedla případ, kdy v průběhu pozůstalostního řízení vyšla najevo důvodná obava, zda otec (osvojitel) zůstavitele je způsobilý být dědicem zůstavitele, a tak byla sestra zůstavitele odkázána na podání žaloby v dědickém sporném řízení o určení, zda otec zůstavitele je jeho dědicem. V řízení před Obvodním soudem pro Prahu 6 pak soud dospěl k závěru, že dědicem zůstavitele není. V řízení bylo prokázáno, že po smrti matky zůstavitele (osvojitelky) otec nezapočal s plněním vyživovací povinnosti vůči zůstaviteli a dlouhodobě neplnil svou rodičovskou odpovědnost. Zůstavitel v té době studoval střední školu a nebyl schopen se sám žít. Jeho otec, osvojitel, se o něj přestal zajímat, přenechal ho u známých, neposkytl mu

žádné zázemí, a to finanční, psychické ani rodinné, dokonce mu nehradil ani výživné určené soudem. K zůstaviteli se choval v rozporu s dobrými mravy a ztěžoval mu už tak nelehký život, což odůvodňoval tím, že se na výchovu dětí necítil. Soud proto dospěl k závěru, že se dopustil jednání majícího povahu úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, když neplnil svou zákonnou vyživovací povinnost vůči zůstaviteli, zaopatřovat a starat se o zůstavitele. Lze souhlasit s názorem soudu, že by bylo v rozporu s dobrými mravy, aby byl jediným dědicem zůstavitele, když ho odvrhl, nestaral se o něj, neplatil výživné, ale naopak mu ztěžoval už tak těžký život, zejména trestními oznámeními. Zůstavitel zároveň projevil vůli, že si nepřeje, aby byl jeho otec jeho dědicem, opatrovnice zůstavitele však otálela s poslední vůlí, až bylo pozdě. Zároveň projevil vůli, aby jeho dědičkou byla jeho sestra, která mu jako jediná zbyla z rozpadlé rodiny. Ostatně uvedený případ je toliko zarážející, že se jednalo o rodinu, kdy zůstavitel byl osvojen a je zde předpoklad, že má v úmyslu se o osvojené dítě starat.

Lze tak uzavřít, že i bez rozhodnutí v trestním řízení lze dospět k závěru o dědické nezpůsobilosti dědice pro uvedený důvod dědické nezpůsobilosti. Je tak zřejmá důležitost posuzování dědické nezpůsobilosti z úřední povinnosti.

6.2. Zavrženíhodný čin proti zůstavitelově poslední vůli

Z dědického práva je dále podle § 1481 druhá část věty Občanského zákoníku, vyloučen, kdo se dopustil zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho poslední pořízení zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil.

Nejprve je potřeba objasnit, co se tímto ustanovením myslí projevem poslední vůle zůstavitele (podrobněji k jednotlivým projevům poslední vůle zůstavitele viz kapitola 2.3. této práce). Pojem poslední vůle zůstavitele je nutno vykládat extenzivně, nikoliv restriktivně jako pořízení pro případ smrti podle § 1491 Občanského zákoníku (dědická smlouva, závěť, dovětek). I když v praxi nejčastějším bude pravděpodobně zavrženíhodné jednání proti závěti zůstavitele. Za poslední vůli zůstavitele lze považovat i ta právní jednání zůstavitele, kterými bude dána jeho vůle, jak má být s jeho jměním naloženo po jeho smrti. Konkrétně

pak půjde například o smlouvu o majetkovém režimu společného jmění manželů, prohlášení o vydědění, smlouvu o zřeknutí se dědického práva, povolání správce pozůstalosti, smlouvu o darování pro případ smrti, prohlášení o vydědění, prohlášení podle § 1649 odst. 2 Občanského zákoníku, či příkaz k započtení, a samozřejmě právní jednání, kterými bude poslední vůle zůstavitele odvolána, změněna, doplněna nebo zrušena. Zároveň pro posouzení dědické nezpůsobilosti z důvodu zavrženíhodného činu proti poslední vůli zůstavitele nebude rozhodné, jestli tato splňovala náležitosti takového právního jednání a zda byla platná.^{248, 249}

V ustanovení zákona je uveden demonstrativní výčet činů, na základě kterých lze určit, že dědic je dědicky nezpůsobilým, a to **donucení** k poslední vůli (například zůstavitel vůbec nechtěl svou vůli projevit jakýmkoliv právním jednáním a rozhodl se, že po něm dědici dědictví nabydou podle zákonné dědické posloupnosti, ale putativní dědic ho k sepsání závětí donutí, přičemž ovlivní i její obsah), k poslední vůli zůstavitele **listivě svede** (například na základě smyšlené události vnukne zůstaviteli nápad pořídit poslední vůli, přičemž kdyby o takové události nevěděl nebo věděl, že se nestala, nepořídil by jí) nebo jeho projev **překazí** (například putativní dědic zabráni v podpisu závěti nebo cestě zůstavitele k notáři) či poslední vůli zůstavitele **zatají**, úmyslně **zničí** (například putativní dědic jako jediný bude vědět, že zůstavitel zanechal závěť ve svém starém botníku, která bude v jeho neprospěch, a tak ji přemístí a uchová na jiném místě tak, aby v pozůstalostním řízení její existence nevyšla najevo nebo jí namísto uchování na jiném místě pro jistotu zničí – spálí v krbu, aby nebyla nikdy nalezena), **zfalšuje**, **podvrhne** (například putativní dědic nalezne závěť, která není v jeho prospěch, rozhodne se její obsah změnit ve svůj prospěch). Tyto činy „*spočívají jednak v tom, že směřují proti tomu, aby zůstavitel svobodně pořídil, případně aby vůbec pořídil poslední vůli, ale také v tom, že směřují proti již existující svobodně pořízené poslední vůli zůstavitele*“.²⁵⁰ Nejvyšší soud České republiky v rozsudku ze dne 15. 9. 2016, sp. zn. 21 Cdo 5543/2015, uvedl, že *o dědicky nezpůsobilého dědice z důvodu zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy může jít pouze v těch případech, kdy se dědic dopustí*

²⁴⁸ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 196 stran. ISBN 978-80-7478-325-8. str. 35.

²⁴⁹ KITTEL, David. § 1481 [Úplná nezpůsobilost]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 10

²⁵⁰ ŠEŠINA, Martin, MUŽIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 229.

jednání, jímž se snaží vyvolat uspořádání dědické posloupnosti v rozporu s vůlí zůstavitele v tomto směru (například aby se určitá osoba stala dědicem, nebo naopak aby se osoba, kterou zůstavitel povolal závěti za svého dědice, dědicem nestala, či aby potomek, kterého zůstavitel vydědil, dědil ze zákonné dědické posloupnosti nebo ze závěti). Zřejmě půjde o všechny druhy fyzického nebo psychického donucení směřujícího ke zřízení závěti určitého obsahu, o jednání, jímž bylo zůstaviteli zabráněno projevit svou skutečnou vůli v závěti či zřídit, změnit nebo zrušit závěť, jakož i o jednání, jehož cílem je potlačení závěti již zřízené, a to například zničením listiny či zatajením její existence, nebo jejím zfalšováním nebo podvržením.

Lze proto dojít k závěru, že chráněna není toliko poslední vůle zůstavitele ve formě hmotné listiny, na které je zachycena, ale i jednání putativního dědice, které má za cíl realizaci poslední vůle zůstavitele překazit. Jednání putativního dědice může být aktivní (fyzické zabránění sepsání závěti, cesty k notáři) nebo pasivní (nerespektování žádosti zůstavitele o zajištění účasti notáře).²⁵¹ Z povahy samotného jednání, lze předpokládat, že zde bude nutný úmysl putativního dědice chovat se tak, aby poslední vůle zůstavitele nějakým způsobem narušil, ovlivnil, přičemž jednání putativního dědice bude natolik intenzivní, že ho lze s přihlédnutím ke všem okolnostem bude možné považovat za zavrženíhodné. Zákon však úmysl zakotvuje pouze u zničení závěti. Nicméně, zřejmě tomu bude z toho důvodu, že u zbylých demonstrativně vyjmenovaných způsobů jednání putativního dědice se úmysl předpokládá a u zničení poslední vůle je cílem vyloučit možnosti nedbalostního jednání. To však neznamená, že nedbalostní jednání putativního dědice v dalších případech (podvržení, zatajení, zfalšování, překažení, donucení, lest) jeho dědickou nezpůsobilost nezakládá. Pokud naplní předpoklad zavrženíhodného jednání, bude potřeba dojít k závěru o jeho dědické nezpůsobilosti.²⁵²

Shodně jako první důvod dědické nezpůsobilosti, i zde dědicky nezpůsobilý dědic nedědí z žádného z dědických titulů a uvedené jednání může být putativnímu dědici prominuto (blíže viz kapitola 7. této práce).

²⁵¹ FIALA, Roman. § 1481 [Důvody dědické nezpůsobilosti]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 31, marg. č. 10.

²⁵² PALÁSEK, Milan. *Vybrané aspekty dědické (ne)způsobilosti ve vztahu k nezletilému dítěti*. Právní rozhledy, 2019, č. 12, s. 419 - 427.

6.2.1. Zavrženíhodné jednání putativního dědice proti poslední vůli zůstavitele v judikatuře

Zavrženíhodné jednání putativního dědice bude takové jednání, které bude pro společnost nepřijatelné, v rozporu s morálními hodnotami a slušností. Jak bylo uvedeno shora, zákon uvádí demonstrativní výčet jednání, jakými může putativní dědic ovlivnit poslední vůli zůstavitele, a na základě kterých se stane dědicky nezpůsobilým. Nicméně je nutné, aby jak samotný pojem zavrženíhodné jednání, tak jednotlivé způsoby jednání byly vykládány při respektování smyslu a účelu zákona. Judikatura je v tomto ohledu vcelku bohatá a lze s ní v mnoha případech souhlasit.

Za zavrženíhodné jednání **nelze** považovat, jestliže *dědic v průběhu dědického řízení tvrdil, že předložená závěť zůstavitele je psána jeho vlastní rukou, ačkoliv v navazujícím soudním řízení bylo pravomocně rozhodnuto, že zůstavitel tuto závěť vlastní rukou nenapsal.*²⁵³ Stejně tak okolnost, že *dědic v průběhu dědického řízení předložil neplatnou závěť, nezakládá sama o sobě jeho dědickou nezpůsobilost.*²⁵⁴ Dále jím není takové jednání, *jehož cílem bude dosažení stavu, aby závětí povolany dědic nenabyl majetek, který by mu jinak měl dle předmětné závěti připadnout (například tím, že majetek zůstavitele zatají), aniž by tím byla dotčena vůle zůstavitele o okruhu jeho dědiců, neboť takové jednání nesměruje proti projevu poslední vůle zůstavitele, ale proti závěti obmyšlenému dědici.*²⁵⁵ Ani jednání dědice, kdy zůstaviteli slibuje a přemlouvá ho k poslední vůli.²⁵⁶

Naopak za zavrženíhodné jednání **lze** považovat, *když dědic zůstaviteli k podpisu podstrčí listinu, ve které zůstavitel uvedl svou poslední vůli, i když pro nedostatek formálních náležitostí by v listině uvedená závěť neobstála jako platný právní úkon, nebo kdyby dědic předložil soudu jako vlastnoruční závěť zůstavitele, o níž **prokazatelně** věděl, že nebyla zůstavitelem vlastnoručně sepsána.*²⁵⁷

²⁵³ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 12. 12. 1997, sp. zn. 18 Co 60/97.

²⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5189/2017.

²⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 9. 2016, sp. zn. 21 Cdo 5543/2015.

²⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 5. 4. 1921, sp. zn. Rv I 6/21.

²⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5189/2017.

6.3. Judikatura vztahující se k naplnění některého z důvodů dědické nezpůsobilosti podle § 1481 Občanského zákoníku

Pokud se dědic dopustí jednání majícího za následek jeho dědickou nezpůsobilost, stává dědicky nezpůsobilým z celého dědického práva, tj. není možné, aby dědil na základě kteréhokoliv dědického titulu.²⁵⁸ Nabízí se pak otázka, zdali má vliv na posouzení dědické nezpůsobilosti časový úsek, ve kterém se takového jednání dědic dopustil, tedy doba, kdy byla naplněna skutková podstata některého z důvodů dědické nezpůsobilosti podle § 1481 Občanského zákoníku. Konkrétně zda byl čin spáchán před smrtí zůstavitele, v době mezi smrtí zůstavitele a pravomocným koncem pozůstalostního řízení, anebo po pravomocném skončení pozůstalostního řízení.

O tom, že důvody dědické nezpůsobilosti podle § 1481 Občanského zákoníku mohou být naplněny za života zůstavitele, tedy do doby jeho smrti, není sporu. Ostatně zůstavitel může jinak dědicky nezpůsobilému dědici jeho čin za svého života prominout (blíže viz kapitola 7. této práce). Výkladový problém přichází ve chvíli, kdy by se takového činu putativní dopustil po smrti zůstavitele. Než bude věnována pozornost aktuální judikatuře snažící přinést odpověď na nastíněný problém, bude věnována pozornost způsobu, kterým by z procesního hlediska bylo možné vyřešit situaci, kdy by k zjištění, že putativní dědic je dědicky nezpůsobilý, došlo po pravomocném skončení pozůstalostního řízení.

Za současné právní úpravy se nabízí žaloba podle § 189 Zákona o zvláštních řízeních soudních, podle kterého *(1) nepřihlíží-li se v řízení a při rozhodování o pozůstalosti k majetku nebo dluhům zůstavitele v důsledku postupu podle § 162 odst. 2 věty druhé, § 172 odst. 2 věty druhé nebo § 173 věty druhé, mohou se účastníci domáhat svých práv žalobou; (2) tomu, kdo nebyl účastníkem jako dědic v době vydání rozhodnutí o pozůstalosti, nebrání právní moc rozhodnutí o pozůstalosti v tom, aby se svého práva k pozůstalosti domáhal žalobou.* Z komentáře k tomuto ustanovení vyplývá, že tato žaloba může být uplatněna jak v průběhu, tak po pravomocném skončení pozůstalostního řízení. Dále, že *„odstavec druhý nahrazuje někdejší žalobu oprávněného dědice podle § 485 Občanského zákoníku z roku 1964. Za současného právního stavu se ten, kdo*

²⁵⁸ CHALUPA, Ivan, REITERMAN, David, MUZIKÁŘ, Martin. *Základy soukromého práva IX. Dědické právo.* Praha: C.H. Beck, 2018. 166 stran. ISBN 978-80-7400-684-5. str. 18.

se považuje za dědice a nebyl účastníkem pozůstalostního řízení, může domáhat svých práv toliko reivindikační žalobou, a to ve sporném řízení podle části třetí Občanského soudního řádu, nikoliv v rámci pozůstalostního řízení.²⁵⁹ Žalobou podle § 189 odst. 2 Zákona o zvláštních řízeních soudních se tedy potencionální dědic, který nebyl účastníkem pozůstalostního řízení, může svého dědictví domáhat touto žalobou. Pokud jde o povahu této žaloby, není jasná a v odborné literatuře nalezneme několik názorů. Cílem této kapitoly však není polemika nad uvedenou žalobou, a proto odkazují na velmi přílehlavý článek *Žaloba oprávněného dědice*, autoři Plašil Filip, Talandová Iveta, Talanda Adam (Bulletin advokacie, 2020, č. 1 - 2). Může se stát, že se po pravomocném skončení pozůstalostního řízení zjistí, že dědic, který byl dědicem určen rozhodnutím pozůstalostního soudu a konečným rozhodnutím dědictví nabyt (bylo mu potvrzeno), je dědicky nezpůsobilý. Takovou situaci je potřeba napravit a dědictví přiznat oprávněnému dědici. Ten má samozřejmě právo se svého práva na dědictví domáhat, a to i po pravomocném skončení pozůstalostního řízení, které toliko nabytí dědictví deklaruje. Uvedená žaloba je „zvláštním prostředkem obrany, neboť zasahuje do právních vztahů již jednou pravomocně vyřešených v řízení o pozůstalosti. Obecně lze za cíl žaloby označit nápravu nesprávně potvrzeného nabytí dědictví.“²⁶⁰ A proto se v takovém případě bude postupovat podle § 189 odst. 2 Zákona o zvláštních řízeních soudních.²⁶¹

Judikatura týkající se naplnění důvodů dědické nezpůsobilosti podle § 1481 Občanského zákoníku po smrti zůstavitele se liší, pokud jde o čin povahy úmyslného trestného činu nebo zavrženíhodné jednání proti zůstavitelově poslední vůli. Podle usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 4. 2019, sp. zn. 24 Cdo 614/2019, *čin povahy úmyslného trestného činu, spáchaný proti zůstaviteli nebo některé z osob taxativně vypočtených v § 1481 Občanského zákoníku, způsobuje dědickou nezpůsobilost pachatele pouze v případě, že byl spáchan ještě za zůstavitelova života, jinak by zůstavitel neměl možnost pachateli tento čin prominout*. Podle rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 9. 2016,

²⁵⁹ PIRK, Tomáš. § 189 [Uplatňování práv žalobou]. In: SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020. 1 156 stran. ISBN 978-80-7400-788-0. Dostupné na www.beck-online.cz.

²⁶⁰ PLAŠIL, Filip, TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. *Žaloba oprávněného dědice*. Bulletin advokacie, 2020, č. 1-2. [online]. Dostupné na www.beck-online.cz

²⁶¹ ŠEŠINA, Martin. § 1481. In: ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. (§ 1475 - 1720, dědické právo)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7598-412-8. Dostupné v ASPI.bod VIII.

sp. zn. 21 Cdo 5543/2015, *k zavrženíhodnému jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy může navíc dojít nejen za života zůstavitele, ale také po jeho smrti.*

Závěr, že se lze činu povahy úmyslného trestného činu dopustit toliko za života zůstavitele, je obecně přijímán. Zejména je v souladu s ním postupováno v praxi, kdy soudy při svém rozhodování vycházejí právě z citované judikatury a komentáře k § 1481 (FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-869-6. Dostupný na www.beck-online.cz), který uvedený názor taktéž zastává. Neztotožňuje se s ním však JUDr. Bednář, podle kterého může *„k naplnění skutkové podstaty dědické nezpůsobilosti může dojít kdykoliv a omezování této možnosti jen na dobu života zůstavitele nemá žádnou oporu v zákoně a odporuje i smyslu a účelu ustanovení.“*²⁶²

Totožný názor, který je vysloven v citované judikatuře, a obecně přijímaný, je, že zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůli zůstavitele se lze dopustit i po jeho smrti. Komentář k § 1481 uvádí, že *„zákonodárce chtěl postihnout nejen jednání směřující proti listině, na níž je již zachycena poslední vůle zůstavitele, ale také jednání, které sleduje zmaření či ovlivnění realizace svobodného projevu poslední vůle zůstavitele. Z toho nutně vyplývá, že k zavrženíhodnému činu proti poslední vůli zůstavitele může dojít – na rozdíl od prvního důvodu dědické nezpůsobilosti – jak za života zůstavitele, tak po jeho smrti.“*²⁶³ Obecně s tímto lze souhlasit. Pokud se putativní dědic dopustí zavrženíhodného jednání proti poslední vůli zůstavitele po jeho smrti například s vidinou „lepšího dědictví“, bylo by v rozporu morálními zásadami, aby z takového jednání měl prospěch a nebyl za něj potrestán alespoň ve formě dědické nezpůsobilosti. Ostatně jednání se vždy dopustí proti poslední vůli zůstavitele, která nemůže být jiná, než byla ke dni jeho smrti.

Naopak nelze souhlasit se závěrem uvedeným v citované judikatuře, že činu povahy úmyslného trestného činu se putativní dědic může dopustit toliko za života zůstavitele, jinak by neměl možnost mu ho prominout. Totožné by se totiž dalo uvést i v případě zavrženíhodného jednání proti poslední vůli zůstavitele, které může zůstavitel putativnímu dědici taktéž prominout. Možnost prominout

²⁶² BEDNÁŘ, Václav. *Dědická nezpůsobilost – jak je to s okamžikem naplnění skutkové podstaty*. Bulletin advokacie, 2021, č. 12, s. 36-38. [online]. Dostupné z: www.beck-online.cz

²⁶³ FIALA, Roman. § 1481 [*Důvody dědické nezpůsobilosti*]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-869-6. Dostupný na www.beck-online.cz. marg. č. 10

takové jednání putativnímu dědici je dána zůstaviteli, který jí nemusí za života využít, ani o takovém jednání nemusí vědět. Je důležité, že dědická nezpůsobilost se zkoumá z úřední povinnosti, a jak bylo uvedeno shora, není závislá ani na vůli zůstavitele, ani na vůli putativního dědice. Proč bychom se tedy měly při posouzení spáchání uvedeného jednání z časového hlediska ohlížet na možnost a vůli zůstavitele tento čin prominout? Promíjí se toliko čin, nikoliv samotná dědická nezpůsobilost.

Rozdíl, proč čin povahy úmyslného trestného činu spáchaný po smrti zůstavitele dědickou nezpůsobilost nezpůsobuje, ale zavrženíhodné jednání proti poslední vůli zůstavitele ano, je spatřován v tom, že zavrženíhodného jednání proti poslední vůli zůstavitele je i jednání proti listině, věci hmotné, nikoliv pouze proti osobě (viz shora). Ze zcela logických důvodů se zavrženíhodného jednání proti poslednímu projevu vůle zůstavitele spočívající ve snaze zabránit zůstaviteli její realizaci ať už aktivně tak pasivně lze dopustit pouze za života zůstavitele. Listina může být například zničena, zatajena i po smrti zůstavitele, pokud bude nalezena, nebo zfalšovat. Činu povahy úmyslného trestného činu má za následek dědickou nezpůsobilost, pokud se jí putativní dědic dopustí vůči zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu. I zde, z logiky věci, se tohoto činu proti zůstaviteli lze dopustit pouze za jeho života, ale co proti dalším osobám? Například v průběhu pozůstalostního řízení vyjde najevo, že by dědic nabyt dědictví v mnohem větším rozsahu, kdyby jiného dědice nebylo, a tak ho bude například vydírat, aby dědictví odmítl, vzdal se ho v jeho prospěch, nebo ho dokonce usmrtil. Neměl by pak být považován za dědicky nezpůsobilého, když naplní první důvod dědické nezpůsobilosti? Domnívám se, že ano.

Nicméně jak bylo uvedeno shora, uvedené závěry jsou obecně přijímány a těžko nalézt soudní rozhodnutí, které by s nimi bylo v rozporu. Soudci specializující se na dědické právo sporné se od judikatury Nejvyššího soudu České republiky těžko odchýlí, jeho závěry respektují, nota bene od komentářové literatury.

Jako jediné řešení shora nastíněných situací se jeví žaloba podle § 189 odst. 2 Zákona o zvláštních řízeních soudních (viz shora). Je však nepochybné, že není vhodné, aby bylo možné rozhodnutí v pozůstalostním řízení napadat žalobou bez časového omezení tak, že by docházelo k jeho neustálým změnám (například v návaznosti na důvod dědické nezpůsobilosti podle § 1481 Občanského zákoníku). Bylo by tak potřeba uvedenou možnost časově omezit a není

spravedlivějšího řešení než stanovení promlčecích lhůt k podání uvedené žaloby. Takové lhůty by pak mohly být 3 roky subjektivní lhůta, 10 let objektivní lhůta. Tyto by pak začaly běžet ode dne právní moci konečného rozhodnutí v pozůstalostním řízení.

6.4. Zahájené řízení o rozvod manželství v důsledku domácího násilí

Podle § 1482 odst. 1 Občanského zákoníku, *probíhá-li v den zůstavitelovy smrti řízení o rozvod manželství zahájené na zůstavitelův návrh podaný v důsledku toho, že se manžel vůči zůstaviteli dopustil činu naplňujícího znaky domácího násilí, je zůstavitelův manžel vyloučen z dědického práva jako zákonný dědic*. Uvedené ustanovení Občanského zákoníku tak upravuje třetí důvod dědické nezpůsobilosti putativního dědice. Zároveň reaguje na situace, kdy zůstavitel zemře v mezidobí od zahájení do skončení řízení o rozvod manželství, přičemž důvodem rozvratu manželství byla skutečnost, že se manžel dopouštěl vůči zůstaviteli jednání, které má znaky domácího násilí. Jedná se totiž o tak závažné jednání, že by stejně jako v předchozích případech bylo zcela v rozporu s morálními hodnotami a zásadami, společensky přijatelným chováním, aby manžel, který se dopustí tak nepřijatelného chování, jako týrání svého manžela, byl jeho dědicem, nota bene kdyby se měl stát dědicem jediným ze zákonné dědické posloupnosti.

Aby bylo možné se uvedeným důvodem dědické nezpůsobilosti zabývat, je nutné, stejně jako v předchozích případech, se nejprve seznámit s jednotlivými instituty tohoto důvodu. Tomu budou věnovány následující kapitoly předtím, než bude pozornost věnována samotného důvodu dědické nezpůsobilosti.

6.4.1. Rozvod manželství

Vznik a zánik manželství je upraven Občanským zákoníkem a jeho právní úprava je kogentní. *„Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.“*²⁶⁴ Jedním z důvodů zániku manželství, a zároveň nejčastějším, je rozvod manželství. Manželství může být rozvedeno pouze tehdy, je-li *hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze*

²⁶⁴ § 655 Občanský zákoník.

očekávat jeho obnovení.²⁶⁵ Musí tedy existovat objektivně zjistitelný, tzv. kvalifikovaný rozvrat manželství.²⁶⁶ Rozvod manželství může být dvojitým způsobem, a to rozvod manželství sporný nebo nesporný.

Podle § 757 odst. 1 Občanský zákoník, *připojí-li se manžel k návrhu na rozvod manželství, který podá druhý z manželů, soud manželství rozvede, aniž zjišťuje příčiny rozvratu manželství, dojde-li k závěru, že shodné tvrzení manželů, pokud se jedná o rozvrat manželství a o záměr dosáhnout rozvodu, je pravdivé a pokud a) ke dni zahájení řízení o rozvod trvalo manželství nejméně jeden rok a manželé spolu déle než šest měsíců nežijí, b) manželé, kteří jsou rodiči nezletilého dítěte, které nenabylo plné svéprávnosti, se dohodli na úpravě poměrů tohoto dítěte pro dobu po rozvodu a soud jejich dohodu schválil, c) manželé se dohodli na úpravě svých majetkových poměrů, svého bydlení, a popřípadě výživného pro dobu po tomto rozvodu.* Nesporný rozvod manželství je rozvod manželství bez zjišťování příčin rozvratu, není zjišťován výše uvedený kvalifikovaný rozvrat manželství. Nicméně při naplnění důvodu dědické nezpůsobilosti podle § 1482 odst. 1 Občanského zákoníku půjde zpravidla o rozvod manželství sporný, se zjišťováním příčin rozvratu. Uvedené vyplývá již ze samotného znění zákonného ustanovení, kdy řízení o rozvod manželství probíhá na návrh podaný zůstavitelem. Není však vyloučeno, že by dané v praxi nastat nemohlo, a že by byl i v tomto případě učiněn závěr o dědické nezpůsobilosti manžela. Zejména pokud by se k návrhu na rozvod manželství připojit až následně a tento by jako důvod podání návrhu na rozvod manželství domácí násilí obsahoval.

Podle § 756 Občanského zákoníku, *soud, který rozhoduje o rozvodu manželství, zjišťuje existenci rozvratu manželství, a přitom zjišťuje jeho příčiny, pokud dále není stanoveno jinak.* V tomto případě budou zkoumány příčiny rozvratu manželství a existence jeho rozvratu. Příčiny rozvratu manželství mohou být subjektivního i objektivního charakteru. Za subjektivní příčinu rozvratu manželství lze považovat chování jednoho nebo obou manželů, přičemž právě subjektivní příčinou rozvratu manželství může být domácí násilí.

²⁶⁵ § 755 odst. 1 Občanský zákoník.

²⁶⁶ POLIŠENSKÁ, Petra, FEBEROVÁ, Radka, STUHLÍK, Zdeněk. *Rodinné právo - manželství: výklad k manželství a výběr z důležitých soudních rozhodnutí, zejména Nejvyššího soudu v oblasti rodinného práva podle hlavy I. občanského zákoníku.* Praha: Wolters Kluwer, 2017. 260 stran. ISBN 978-80-7552-902-2. str. 177.

6.4.2. Domáci násilí

„Domáci násilí je obtížně definovatelný pojem, pro nějž nenalezneme legální definici. Tedy definici, která by byla stanovena zákonem, odbornou literaturou, komentáři k zákonům, judikaturou. Jednou z hlavních příčin této absence je obava, že v případě, kdyby byl tento pojem legálně definován, nemusela by daná definice zahrnout veškerá úskalí, která se pod tímto pojmem skrývají. Každý si pod pojmem „domáci násilí“ představí něco jiného. Stojíme tedy před otázkou, co je domáci násilí, a co už ne. O domácím násilí se moc nemluví. Zahrnuje situace, které se vyskytují většinou v domácnosti, rodinném okruhu. Je jen těžko představitelné, že by se mohlo v tak silném poutu, jako je rodina, vyskytovat domáci násilí. K pojmu rodiny bych ráda zmínila citát profesora Zdeňka Matějčka, který ve své knize Výpravy za člověkem zmínil definici rodiny: „Co je tedy rodina? Stručně řečeno, je to společenství, kde se sdílí čas, prostor, úzkost i naděje, kde se soužitím všichni „učí pro život“, kde všichni dávají i přijímají, kde formulují svou osobnost a mají možnost zrát k moudrosti – a kde podstatnou složkou všeho je vzájemně sdílená a působená radost. A právě v tom je něco pro rodinu hluboce specifického: Je tu dána jedinečná příležitost, aby toto společenství bylo společenstvím radosti.“²⁶⁷

Domáci násilí lze definovat jako „sociálně-patologický jev, nejnebezpečnější z forem agrese, která je mnohdy tolerována, tabuizována, bagatelizována, neboť se děje za zavřenými dveřmi“.²⁶⁸ A tak se z prvního pohledu na rodinu, jako nejbezpečnějšího místa, stává nebezpečné. V odborné literatuře se setkáváme se dvěma pojmy. S „násilím v rodině“ a „domácím násilím“. Je důležité je rozlišit, neboť každý z nich znamená něco jiného. Násilí v rodině lze definovat jako: „bezprávně vynucenou nadvládu člena rodiny nad jiným členem, resp. členy, popř. jako využívání převahy (nejčastěji fyzické) k vykonání bezpráví vůči jiné osobě, resp. osobám v rodinném systému“.²⁶⁹ Domáci násilí můžeme považovat za podkapitulu násilí v rodině. Aby bylo chování člověka označeno jako násilné, musí splňovat určité znaky.

V první řadě můžeme domáci násilí definovat dle jeho forem, a to jako: „Útoky, napadání, výhrůžky od blízké osoby s cílem ublížit či získat nad oběti

²⁶⁷ ŠEVČÍK, Drahomír, ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domáci násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-690-2. str. 11.

²⁶⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-644-9. str. 341.

²⁶⁹ ŠEVČÍK, Drahomír, ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domáci násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-690-2. str. 23.

převahu a moc. Je útokem na lidskou důstojnost, ohrožuje zdraví a ve vyhocených případech i život oběti.²⁷⁰ nebo také jako: „Všechny formy fyzického, sexuálního a psychického týrání ve všech druzích blízkých vztahů, včetně vážných pohrůžek použití podobného násilí. Partneri nebo osoby blízké mohou žít ve společné domácnosti, mohou být rozvedení, mohou žít odděleně, anebo spolu dlouho, či dokonce nikdy nežili. Ve většině případů jde o násilí páchané muži vůči ženám, někdy i vůči dětem a prarodičům.“²⁷¹

Dále pak můžeme domácí násilí definovat dle jeho základních znaků či na základě moci a kontroly. V českém odborném diskursu se však s tímto dělením moc nesetkáváme, jelikož je moc chápána ve smyslu silového působení (tzn. fyzické převahy), jež nahání oběti strach a vyvolává pocity ohrožení.²⁷² Definici s pojmem moc nalezneme například na webových stránkách neziskové organizace ROSA, kde definují domácí násilí jako: „Chování, které u jednoho z partnerů způsobuje strach z druhého. Skrze užití moci, kterou tento strach poskytuje, kontroluje násilný partner chování druhého.“²⁷³

Definici pojmu „domácí násilí“ je mnoho a nelze najít jednu, která by pokryla veškeré jeho aspekty. Je tedy nezbytné vždy posuzovat domácí násilí s ohledem na konkrétní případ. Za domácí násilí považují: „všechny formy fyzického, sexuálního a psychického týrání ve všech druzích blízkých vztahů, včetně vážných pohrůžek použití podobného násilí. Partneri nebo osoby blízké mohou žít ve společné domácnosti, mohou být rozvedení, mohou žít odděleně, anebo spolu dlouho, či dokonce nikdy nežili. Ve většině případů jde o násilí páchané muži vůči ženám, někdy i vůči dětem a prarodičům.“²⁷⁴ ²⁷⁵

²⁷⁰ MACHALOVÁ, Tatiana. *Domácí násilí: filosofická analýza pojmu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6765-3. str. 34.

²⁷¹ MATOUŠEK, Oldřich, KODYMOVÁ, Pavla, KOLÁČKOVÁ, Jana, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0. str. 227.

²⁷² MACHALOVÁ, Tatiana. *Domácí násilí: filosofická analýza pojmu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6765-3. str. 39.

²⁷³ Domácí násilí: Co je domácí násilí. ROSA nezisková organizace [online]. [cit. 2018-10-19]. Dostupné z: <http://rosa-os.cz/informace-pro-zeny/co-je-domaci-nasili/>.

²⁷⁴ MATOUŠEK, Oldřich, KODYMOVÁ, Pavla, KOLÁČKOVÁ, Jana, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0. str. 227.

²⁷⁵ NEDVĚDOVÁ, Daniela. *Domácí násilí páchané na dětech, jeho důsledky, úloha opatrovníka, syndrom CAN*. Plzeň, 2019, 97 stran. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická, katedra občanského práva. Vedoucí práce doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph. D.

6.4.2.1. Znamky domácího násilí

„Domácí násilí můžeme identifikovat na základě jeho znaků. Druhy znaků domácího násilí se u jednotlivých autorů liší, stejně tak jako výše uvedené definice domácího násilí.

Aliance proti domácímu násilí uvádí 4 definiční znaky, kterými lze charakterizovat domácí násilí. Jsou jimi: „1. opakování a dlouhodobost (z jednoho útoku jakéhokoli charakteru ještě nelze určit, zda jde o domácí násilí); 2. eskalace (od urážek se stupňuje k psychickému snižování lidské důstojnosti až k fyzickým útokům a závažným trestným činům ohrožujícím zdraví a život); 3. jasné a nezpochybnitelné rozdělení rolí osoby ohrožené a osoby násilné (domácí násilí nejsou vzájemná napadání, hádky, rvačky, spory, kde se role osoby násilné a osoby ohrožené střídají); 4. neveřejnost (probíhá zpravidla za zavřenými dveřmi bytu či domu, stranou společenské kontroly)“.²⁷⁶

Ludmila Čírtková pak zdůrazňuje, že pro identifikaci domácího násilí je důležitá současná přítomnost všech jeho základních znaků. Za tyto znaky považuje: „1. výskyt incidentů, tj. přítomnost násilí fyzického, (psychického, sexuálního, ekonomického) mezi blízkými osobami ve společném obydlí; 2. v incidentech existuje trvalá a neměnná diferenciací rolí na ohroženou osobu (oběť) a násilnou osobu (pachatele); 3. opakování incidentů; 4. eventuálně eskalace (ve frekvenci a intenzitě násilí)“.²⁷⁷

Další pojednání o jednotlivých znacích podávají Špatenková a Ševčík. Znamky domácího násilí definují následovně: 1. historie domácího násilí, tento znak spočívá v tom, že domácí násilí není ojedinělým násilným aktem, jedná se o dlouhodobou, opakovanou, násilnou situaci s cyklickým vývojem; 2. eskalace - postupně dochází ke zhoršování situace, ke stupňování násilí; 3. násilné incidenty se odehrávají mezi osobami blízkými, které jsou citově, sociálně a ekonomicky vzájemně propojené; 4. jasné a neměnné role mezi aktéry – osoba násilná a osoba ohrožená; 5. domácí násilí je páčáno v soukromí (společné obydlí, společná domácnost).²⁷⁸

²⁷⁶ Expertní skupina Aliance proti domácímu násilí. Domácí násilí: Klíčové znaky domácího násilí. *Domácí násilí.cz: Bílý kruh bezpečí* [online]. [cit. 2018-10-12]. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili>.

²⁷⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-213-4. str. 248.

²⁷⁸ ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krize a krizová intervence*. Praha: Grada, 2017. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5327-0. str. 199-200.

Jednotlivé definiční znaky výše uvedených autorů jsou v závěru velice podobné. Je nezbytné zmínit, že definiční znak „eskalace“ je v současné době upozadován a většina autorů od něj upouští. Bývá totiž v současných studiích a výzkumech zpochybňován. Ztrácí hodnotu definičního znaku a stává se pouze rizikovým faktorem. Nepřítomnost eskalace totiž neznamená, že se v daném případě nejedná o domácí násilí. Naopak existují případy, kdy se domácí násilí nestupňovalo, zůstávalo neustále v jedné rovině intenzity.²⁷⁹

Lze se přiklonit k názoru, že eskalace, jakožto definiční znak, nemusí být splněn proto, aby bylo určité chování považováno za domácí násilí. Z výše uvedených příkladů definičních znaků se ztotožňuji s Ludmilou Čírtkovou. Za základní znaky domácího násilí považuji: přítomnost násilí mezi blízkými osobami, neměnnou diferenciaci rolí mezi ohroženou osobou a násilnou osobou, opakování incidentů.²⁸⁰

6.4.2.2. Formy domácího násilí

„Pro správnou identifikaci domácího násilí je důležité takové chování specifikovat a zařadit pod jednu z jeho forem. Existuje jich několik a každá z nich má své specifické znaky a projevy. Přestože je pojetí forem domácího násilí vcelku různorodé, z literatury lze některé dovodit. Ve většině případů však nenalezneme pouze jednu formu domácího násilí. Často se jich vyskytuje několik současně. Většinou jsou provázané a násilníci je využívají v různé intenzitě. Nejčastěji se setkáváme s kombinací fyzického a psychického násilí.“²⁸¹

6.4.2.2.1. Fyzické násilí

„Fyzické násilí je jedna z nejnámějších a nejdrastičtějších forem. Spočívá v tom, že je na týranou osobu, vytvářen nátlak prostřednictvím fyzické síly. „Zahrnuje široké spektrum chování, jehož cílem je ublížit, zastrašit, přivodit bolest, zranění a fyzické utrpení“.²⁸² Fyzické násilí můžeme rozdělit na aktivní (např.: mlácení o zeď nebo o zem, udeření pěstí, bití rukou nebo předměty,

²⁷⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-213-4. str. 248.

²⁸⁰ NEDVĚDOVÁ, Daniela. *Domácí násilí páchané na dětech, jeho důsledky, úloha opatrovníka, syndrom CAN*. Plzeň, 2019, 97 stran. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická, katedra občanského práva. Vedoucí práce doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph. D.

²⁸¹ NEDVĚDOVÁ, Daniela. *Domácí násilí páchané na dětech, jeho důsledky, úloha opatrovníka, syndrom CAN*. Plzeň, 2019, 97 stran. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická, katedra občanského práva. Vedoucí práce doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph. D.

²⁸² ŠEVČÍK, Drahomír, ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-690-2. str. 48.

kopání, kousání, strkání, znehybňování (svazování), škrcezení, cloumání, vytrhávání vlasů, pálení, ohrožování zbraní, topení ve vaně) a pasivní (např. znemožnění vyhledat lékařskou pomoc, odpírání spánku či jídla, nedostatek tepla).²⁸³

Ve všech případech se jedná o hrubý útok, jehož důsledkem je tělesné zranění, trvalé poškození a v krajních případech také úmrtí týrané osoby. Mimo jiné pod fyzické násilí řadíme také „pravidelné užívání tělesných trestů jako převažujícího výchovného prostředku.“^{284,285}

6.4.2.2.2. Psychické násilí

„Druhou nejrozšířenější formou domácího násilí je psychické násilí. Tato forma je těžce rozpoznatelná, jelikož na rozdíl od fyzického násilí nezanechává viditelné stopy. Můžeme ho považovat například za citové násilí nebo takové, které zanechává následky na psychické stránce. Lze ho jako fyzické násilí dělit na aktivní (např. nadávky, ponižování, urážky, zesměšňování, opovrhování, výsměch, výhrůžky či citové vydírání, nahánění strachu či zabítí domácího mazlíčka, na které je týraná osoba citově vázána) a pasivní (např. nedostatek lásky, pochopení, psychická deprivace).²⁸⁶

6.4.2.2.3. Sexuální násilí

„Formy sexuálního násilí mohou být buďto bezkontaktní (např. obnažování, masturbace, pozorování za účelem vzrušení) či kontaktní (např. osahávání, líbání/laskání na intimních místech, orální či anální sex, sexuální styk – včetně znásilnění).²⁸⁷ Nikde není vyloučeno, že spolu například s fyzickým či psychickým násilím nemůže být spojeno i sexuální.“²⁸⁸

²⁸³ ŠEVČÍK, Drahomír, ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-690-2. str. 48-49.

²⁸⁴ HOUBOVÁ, Drahomíra. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-100-7. str. 232.

²⁸⁵ NEDVĚDOVÁ, Daniela. *Domácí násilí páchané na dětech, jeho důsledky, úloha opatrovníka, syndrom CAN*. Plzeň, 2019, 97 stran. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická, katedra občanského práva. Vedoucí práce doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph. D.

²⁸⁶ NEDVĚDOVÁ, Daniela. *Domácí násilí páchané na dětech, jeho důsledky, úloha opatrovníka, syndrom CAN*. Plzeň, 2019, 97 stran. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická, katedra občanského práva. Vedoucí práce doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph. D.

²⁸⁷ HOUBOVÁ, Drahomíra. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-100-7. str. 234.

²⁸⁸ NEDVĚDOVÁ, Daniela. *Domácí násilí páchané na dětech, jeho důsledky, úloha opatrovníka, syndrom CAN*. Plzeň, 2019, 97 stran. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická, katedra občanského práva. Vedoucí práce doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph. D.

6.4.3. Blíže k tomuto důvodu dědické nezpůsobilosti

Jak bylo již shora naznačeno, k závěru o dědické nezpůsobilosti putativního dědice podle § 1482 odst. 1 Občanského zákoníku musí být naplněny tři zákonné podmínky. Musí se jednat o manžela zůstavitele (eventuálně registrovaného partnera), v okamžiku smrti zůstavitele musí být zahájeno řízení o rozvod manželství, a to na návrh zůstavitele, který tento návrh podal v důsledku domácího násilí ze strany manžela, které musí naplňovat znaky domácího násilí. Mezi návrhem na rozvod manželství a domácím násilím musí být příčinná souvislost a domácí násilí musí být důvodem, proč se chtěl zůstavitel s manželem rozvést. Samotné domácí násilí ale dědickou nezpůsobilost podle § 1482 odst. 1 Občanského zákoníku nezakládá. Ani žádný jiný důvod, pro který byl návrh na rozvod manželství podán a v den zůstavitelovi smrti takové řízení o rozvod manželství probíhá. Důležité jsou zde všechny aspekty uvedeného ustanovení a nenaplněním byť jednoho z nich není možné učinit závěr o dědické nezpůsobilosti manžela jakožto putativního dědice. *„Zákon předjímá, že v důsledku domácího násilí pozůstalého manžela by, nebyť smrti navrhovatele, bylo rozvrácené manželství rozvedeno, čímž by manžel přestal být dědicem ze zákona.“*²⁸⁹

Shodně jako u dědické nezpůsobilosti z důvodu jednání majícího povahu úmyslného trestného činu, ani zde není potřeba pravomocného rozhodnutí o tom, že se manžel vůči zůstaviteli domácího násilí dopouštěl (postačí toliko, že řízení o rozvod manželství bylo zahájeno na návrh zůstavitele v důsledku domácího násilí a v den smrti zůstavitele již probíhalo). Je důležité, aby bylo takové chování prokázáno, a soud dospěl k závěru, že jednání manžela vykazovalo znaky domácího násilí páchaného na zůstaviteli, čímž se stal dědicky nezpůsobilým (samozřejmě za předpokladu naplnění všech shora uvedených podmínek). Tuto otázku pak soud nebo soudní komisař posuzuje jako otázku předběžnou a manžel bude účastníkem pozůstalostního řízení do doby pravomocného rozhodnutí o jeho dědické nezpůsobilosti. Soudní komisař v pozůstalostním řízení *„zjistí, zda bylo řízení o rozvod manželství zahájené na návrh zůstavitele a zda to bylo v důsledku domácího násilí ze strany manžela. Za tím účelem si od soudu, u něhož řízení o rozvod manželství probíhalo, vyžádá spis, případně provede jiné důkazy. Právní posouzení skutečností, které budou jinak mezi účastníky nesporné, provede*

²⁸⁹ KITTEL, David. § 1482 [Částečná nezpůsobilost]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023. marg. č. 2.

*pozůstalostní soud sám.*²⁹⁰ S největší pravděpodobností však bude v tomto směru spor mezi dědici a manželem, který bude zřejmě popírat skutečnost, že se vůči zůstaviteli dopustil jednání majícího znaky domácího násilí nebo manžel bude důvody uvedené v návrhu na rozvod manželství sporovat. Ostatně takové osoby (tyrani) své jednání zpravidla bagatelizují a popírají. Bude tak nutné spor vyřešit odkázáním dědiců na dědické řízení sporné podle Zákona o zvláštních řízeních soudních, kde bude probíhat dokazování o tom, zdali se manžel takového jednání dopustil, přičemž důkazní břemeno budou nést ostatní dědicové. Naopak pokud bude manžel/zůstavitel tvrdit, že mu zůstavitel takové jednání prominul, bude nést důkazní břemeno on.²⁹¹ Ovšem je důležité zmínit, že i návrh na rozvod manželství podaný zůstavitelem v důsledku domácího násilí může sice jako důvod pro rozvod manželství domácí násilí obsahovat, tvrzení zůstavitele se však nemusí zakládat na pravdě. Je tak opět na soudním komisaři, eventuálně soudci, aby pravdivost tvrzení ověřil a dospěl k jednoznačnému a nezpochybnitelnému závěru o tom, zda se manžel domácího násilí na zůstaviteli dopustil či nikoliv.

Oproti předchozím důvodům dědické nezpůsobilosti, kdy je putativní dědic vyloučen z dědického práva zcela, v případě dědické nezpůsobilosti podle § 1482 Občanského zákoníku není právní úprava natolik striktní a dědicky nezpůsobilý se manžel stane toliko ze zákonné dědické posloupnosti a zůstaviteli pak nebrání ničeho zůstavit mu dědictví závětí nebo jiným projevem vůle. V tomto rozsahu se jinak dědicky nezpůsobilý manžel dědicem stane.

Může nastat situace, že sice manžel, který se dopouštěl domácího násilí na zůstaviteli, byl zůstaven závětí (nebo jiným projevem vůle, pořízením pro případ smrti) zůstavitele, ale ještě předtím, než jej manžel začal týrat, a tuto již nestihl nebo zapomněl změnit, zrušit. Nebo prostřednictvím domácího násilí manžel zůstavitele k takovému pořízení pro případ smrti donutil. Jeví se pak skutečnost, že by manžel měl být z dědického práva vyloučen pouze toliko ze zákonné dědické posloupnosti jako extrémně nespravedlivá a v rozporu s vůlí zůstavitele. V takových situacích je namístě zkoumat, zda zároveň u pozůstalého manžela nejsou naplněny důvody dědické nezpůsobilosti podle § 1481 Občanského zákoníku. Jednak jeho jednání může být posouzeno jako čin mající povahu úmyslného

²⁹⁰ KITTEL, David. § 1482 [*Částečná nezpůsobilost*]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 6.

²⁹¹ ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 230.

trestného činu, a to například podle § 199 Trestního zákoníku – týrání osoby žijící ve společném obydlí, § 145 Trestního zákoníku – těžké ublížení na zdraví, § 146 Trestního zákoníku – ublížení na zdraví, § 171 Trestního zákoníku – omezování osobní svobody, § 140 Trestního zákoníku – vražda, § 185 Trestního zákoníku – znásilnění. Nebo může být naplněn druhý důvod dědické nezpůsobilosti, a to zavrženíhodné jednání proti vůli zůstavitele, kdy by například bylo prokázáno, že manžel zůstavitele k projevu vůle donutil proti jeho vůli. Zároveň však musí být splněna ta podmínka, že jednání mající znaky dědické nezpůsobilosti podle § 1481 Občanského zákoníku manželi nebylo zůstavitelem prominuto.

Naopak striktnější je právní úprava v oblasti prominutí důvodu dědické nezpůsobilosti podle § 1482 Občanského zákoníku, kdy prominutí se zde nepřipouští (k tomu blíže kapitola 7. této práce).

Nabízí se otázka, jaký byl záměr zákonodárce v případě tohoto důvodu dědické nezpůsobilosti. Výkladový problém vzniká ve chvíli, kdy by návrh na rozvod manželství nebyl podán zůstavitelem, ale manželem, který se domácího násilí na zůstaviteli dopouštěl. Lze souhlasit s tím, že „v souladu s jazykovým výkladem by manžel, který sám podal návrh na rozvod, měl po zůstaviteli dědit, přičemž tento závěr je z hlediska morálního neúnosný, neboť samotné podání návrhu na rozvod manželství bezpochyby nemůže násilníka z jeho protiprávního jednání vyvinut.“²⁹² Domnívám se však, že záměr zákonodárce směřoval k návrhům na rozvod manželství podaných právě zůstavitelem, kdy primárním důvodem, proč nechce nadále v manželství setrvávat, je právě domácí násilí vůči němu ze strany manžela. Může se však stát, že návrh bude podán manželem a zůstavitel ve svém vyjádření podaném v řízení o rozvod manželství existenci domácího násilí ze strany manžela uvede. Pokud by se v pozůstalostním řízení existence domácího násilí ze strany manžela prokázala a bylo možné uvedené podřadit pod § 1481 Občanského zákoníku, výkladové dilema by zmizelo. Ale co když uvedené nebude možné nebo se soudní komisař rozhodne řízení o rozvod manželství nepřikládat váhu při zjišťování dědické nezpůsobilosti? Není žádným tajemstvím, že i když má být dědická nezpůsobilost zkoumána z úřední povinnosti, velká pozornost tomu v pozůstalostním řízení, pokud to není do očí bijící nebo ji nenamítne jiný z dědiců, není věnována. Je tak z morálního hlediska

²⁹² FIALA, Roman. § 1482 [Další důvody dědické nezpůsobilosti]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-869-6. marg. č. 3.

vhodnější vyložit si znění § 1482 odst. 1 Občanského zákoníku širěji? Nebo by se mělo postupovat výhradně na základě jazykového výkladu? Řešení pravděpodobně přinese judikatura, která ke dni sepsání této práci není v této oblasti bohatá natož sjednocená. Avšak stejně jako v předchozích dvou důvodech dědické nezpůsobilosti se přikláním k tomu, že každý jednotlivý důvod dědické nezpůsobilosti, každého jednotlivého putativního dědice, musí být zkoumán individuálně, s přihlédnutím ke všem okolnostem případu a výklad jednotlivých ustanovení jim musí být trochu „ušitý na míru“.

Závěrem této kapitoly je vhodné zmínit, že v rodinné domácnosti, kde dochází k domácímu násilí, což jak bylo uvedeno shora, může mít za následek dědickou nezpůsobilost manžela, i když dochází k domácímu násilí toliko vůči zůstaviteli, pokud se v ní nachází nezletilé děti, jsou nepochybně ovlivněny i ony. Je na místě se plně ztotožnit s názorem, že okruh osob vymezený v § 1482 odst. 1 Občanského zákoníku je velmi restriktivní a bylo by na místě rozšířit ho i o nezletilé děti. Zejména pro případy, kdy nebude možná aplikace § 1481 Občanského zákoníku nebo § 1482 odst. 2 Občanského zákoníku. Domácí násilí má dopad na nezletilé děti mnohdy závažnější a to ať jako primární tak sekundární oběti.²⁹³

S potomky manžela a zůstavitele dále souvisí kapitola 7. této práce vztahující se k § 1483 Občanského zákoníku a vlivu dědické nezpůsobilosti manžela podle § 1482 odst. 1 Občanského zákoníku na jeho potomky.

6.5. Zbavení rodičovské odpovědnosti

Rodičovské odpovědnosti může být rodič dítěte zbaven výlučně rozhodnutím soudu. V konkrétním rozhodnutí bude detailně vylíčeno jednání rodiče, které mělo za následek tak závažné rozhodnutí jako je jeho zbavení rodičovské odpovědnosti. Podle § 1482 odst. 2 Občanského zákoníku, *byl-li rodič zbaven rodičovské odpovědnosti proto, že ji či její výkon zneužíval nebo že výkon rodičovské odpovědnosti z vlastní viny závažným způsobem zanedbával, je vyloučen z dědického práva po dítěti podle zákonné dědické posloupnosti*. Pokud je rodič zbaven rodičovské odpovědnosti, tak proto, že se dopustil velmi závažného chování směřujícího vůči jeho dítěti. Bylo by tak nepochybně naprosto

²⁹³ PALÁSEK, Milan. *Vybrané aspekty dědické (ne)způsobilosti ve vztahu k nezletilému dítěti*. Právní rozhledy, 2019, č. 12, s. 419 - 427.

v rozporu s morálními zásadami, aby po zemřelém dítěti byl takový rodič dědicem.

V úvodu bude stejně jako v předchozích případech věnována pozornost výkladu rodičovské odpovědnosti. Následně pak podobnosti důvodů dědické nezpůsobilosti podle § 1482 odst. 1 a 2 Občanského zákoníku, samotnému důvodu dědické nezpůsobilosti a otázkám, které s výkladem tohoto ustanovení mohou vyvstat.

6.5.1. Rodičovská odpovědnost

Rodičovská odpovědnost je nejdůležitější právní institut ve vztahu mezi rodiči a dětmi, který představuje morální a hodnotová pravidla. Podle § 858 Občanského zákoníku, *rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.* Jejím účelem tak je realizovat rodičovství a ochrana práv dítěte včetně jeho zájmů chráněných právem. *„Rodiče jsou povinni rodičovskou odpovědnost vykonávat v nejlepším zájmu dítěte.“*²⁹⁴ Z důvodové zprávy k § 858 vyplývá, že *„i pro rodiče, stejně jako pro všechny jiné popřípadě zúčastněné subjekty, je rozhodným hlediskem, rozhodným momentem, kterým se řídí vše ve vztahu k dítěti, zájem dítěte“.*^{295,296} Rodičovskou odpovědnost vykonávají rodiče nehledě na jejich věk či svéprávnost, jsou jejími nositeli. Stejně tak jsou vykonavateli rodičovské odpovědnosti, ledaže jí byli zbaveni.

*„V případě, že rodič svou rodičovskou odpovědnost nevykonává řádně, může mu být omezena, pozastavena nebo jí může být zbaven. Soud do ní může autoritativně zasáhnout, je-li to v zájmu dítěte. Prostředky zásahu musí být přiměřené a je důležité, aby byl náležitě sledován legitimní cíl.“*²⁹⁷ Rodičovská

²⁹⁴ § 875 odst. 1 Občanský zákoník.

²⁹⁵ MELZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV. § 655 – 975. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8. str. 1437.

²⁹⁶ NEDVĚDOVÁ, Daniela. *Domácí násilí páchané na dětech, jeho důsledky, úloha opatrovníka, syndrom CAN*. Plzeň, 2019, 97 stran. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická, katedra občanského práva. Vedoucí práce doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph. D.

²⁹⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodičské právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-644-9. str. 229.

odpovědnosti bude omezena nebo jí bude rodič zbaven v těch nejzávažnějších případech, kdy rodič není schopen se o dítě starat a pečovat, případně rodičovské odpovědnosti zneužívá.

V případě „brání-li rodiči ve výkonu jeho rodičovské odpovědnosti závažná okolnost a lze-li se domnívat, že je toho v souladu se zájmy dítěte třeba, může soud rozhodnout, že se výkon rodičovské odpovědnosti tohoto rodiče pozastavuje“.²⁹⁸ Důvodem pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti může být např. dlouhodobá nemoc rodiče či výkon trestu odnětí svobody. S ohledem na uvedené je zřejmé, že dané není považováno za sankci pro rodiče, ale převažuje zde zájem dítěte.²⁹⁹

Omezení rodičovské odpovědnosti je zásah, který je vázán na subjektivní problémy rodiče.³⁰⁰ Soud rodičovskou odpovědnost rodiče omezí „nevykonává-li rodič svoji rodičovskou odpovědnost řádně a vyžaduje-li to zájem dítěte“.³⁰¹ Jedná se o zásah do konkrétních práv a povinností rodiče, nikoliv rodičovské odpovědnosti jako celku.³⁰²

Zbavení rodičovské odpovědnosti je nejzávažnější z výše uvedených zásahů. Tímto zásahem je rodič úplně zbaven možnosti vykonávat rodičovskou odpovědnost. Je tomu tak v případě, kdy rodič své rodičovské odpovědnosti zneužívá nebo její výkon zanedbává.³⁰³ „Za zneužívání rodičovské odpovědnosti je především považováno ohrožení tělesného a duševního vývoje dětí, týrání dětí apod. Za závažné zanedbávání rodičovské odpovědnosti se považuje zejména dlouhodobé neplnění rodičovských povinností a práv k nezletilému, absolutní nezájem o nezletilého, zejména o jeho výchovu a výživu, trvalé ponechání dítěte ve výchovném zařízení spojené s nezájmem o toto dítě a s neprojevením snahy převzít je do rodinné výchovy“.³⁰⁴ Tento zásah však musí být odůvodněný a nemůže se jednat jen o ojedinělé vybočení z rodičovské odpovědnosti. Ke zneužívání či zanedbávání rodičovské odpovědnosti musí dojít závažným způsobem.³⁰⁵ K tomuto

²⁹⁸ § 869 Občanský zákoník.

²⁹⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-179-3. str. 183.

³⁰⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-644-9. str. 229.

³⁰¹ § 870 Občanský zákoník.

³⁰² HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-644-9. str. 229.

³⁰³ § 871 Občanský zákoník.

³⁰⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2873/2005, a ze dne 22. 5. 2013, sp. zn. 30 Cdo 1376/2012.

³⁰⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-179-3. str. 188.

zásahu dochází jedině tehdy, je-li „takový zásah současně jediným účinným prostředkem ochrany dítěte, potřeba jeho provedení musí v každém konkrétním případě, z hlediska intenzity řádného nevykonávání rodičovské zodpovědnosti rodičem, převážit nad právem dítěte na rodinný život, zachování rodinných svazků, na péči rodičů a osobní kontakt s nimi.“³⁰⁶

Řízení o rodičovské odpovědnosti je mimo jiné upraveno v § 466 a následující zákona o zvláštních řízeních soudních, a to jako součást řízení ve věcech péče o nezletilé. Jedná se o nesporné řízení. Účastníky řízení jsou vždy: 1. rodič, který má být rodičovské odpovědnosti zbaven; 2. druhý rodič; 3. dítě, které bude zastoupeno orgánem sociálně-právní ochrany dětí.³⁰⁷ Dalšími účastníky mohou být: 1. opatrovník (v případě omezení rodičovské odpovědnosti) nebo 2. poručník (v případě zbavení rodičovské odpovědnosti) a 3. státní zástupce (v případě, že je navrhovatelem). Navrhovatel může být buďto orgán sociálně-právní ochrany dětí, nebo státní zástupce.³⁰⁸ Toto řízení je však možné zahájit i bez návrhu. Bylo-li nařízeno předběžné opatření podle § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních, zahájí příslušný soud řízení o péči o nezletilého.³⁰⁹ Místně příslušný je obecný soud nezletilého, v naléhavých případech může řízení zahájit taktéž soud, v jehož obvodu se nezletilý zdržuje. Nicméně v co nejkratší lhůtě je věc postoupena obecnému soudu nezletilého.³¹⁰ Soud rozhoduje rozsudkem, a to s co největším urychlením. Zpravidla nejdele do 6 měsíců od zahájení řízení.³¹¹

Zbavení či omezení rodičovské odpovědnosti jsou zásahy do práv a povinností rodičů, které řadím mezi ty nejzávažnější. Přistupuje se k nim v těch nejzávažnějších případech domácího násilí, a to až tehdy, když selžou opatření s menšími důsledky. Jsou situace, kdy k těmto zásahům dochází okamžitě, nicméně nejsou tak časté. Jsou to případy takového násilí, které je zřejmé a život i zájem dítěte jsou natolik ohroženy, že je nelze ponechat v péči rodičů a v budoucnu se

³⁰⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2011, sp. zn. 21 Cdo 3909/2010.

³⁰⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. § 871 [Zbavení rodičovské odpovědnosti]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 876. ISBN 978-80-7400-503-09.

³⁰⁸ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. *Zvláštní soudní řízení*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-683-9. str. 188.

³⁰⁹ § 468 Zákon o zvláštních řízeních soudních.

³¹⁰ § 467 Zákon o zvláštních řízeních soudních.

³¹¹ § 471 Zákon o zvláštních řízeních soudních.

situace nezlepší. V současné době se k těmto zásahům přistupuje až jako k poslední možnosti.³¹²

6.5.2. Zbavení rodičovské odpovědnosti v důsledku domácího násilí

V souvislosti s předchozím důvodem dědické nezpůsobilosti, a to zahájeného řízení o rozvod manželství z důvodu domácího násilí vůči zůstaviteli, je potřeba uvést, že „k úplnému zbavení rodičovské odpovědnosti rodiče může dojít taktéž v případě, kdy rodič týrá své dítě, tj. z důvodu domácího násilí.“³¹³ Domácí násilí páchané rodičem na dítěti je nutné považovat za nejzávažnější důvod, pro který je rodič rodičovské odpovědnosti zbaven. „Domácí násilí, a to v jakékoliv podobě, je závažný čin, za který by měl rodič nést odpovědnost mimo jiné v podobě zbavení rodičovské odpovědnosti.“³¹⁴ S tím zároveň souvisí skutečnost, že je nepochybné, že takový rodič by ani neměl být dědicky způsobilý dědit po svém dítěti. „Do domácího násilí jsou vztaženy děti všech věkových kategorií od kojenců až po pubescenty.“³¹⁵ Děti ohrožené domácím násilím můžeme rozdělit do dvou kategorií. Ty, které se staly oběťmi domácího násilí přímo a ty, které se staly oběťmi domácího násilí nepřímo. Dítě je obětí domácího násilí nepřímo v případě, kdy je přítomno domácím násilím, k němuž dochází mezi rodiči či jinými osobami odpovědnými za jeho výchovu. Přímo obětí je pak dítě v případě, kdy je proti němu ze strany rodiče směřováno fyzické, psychické či sexuální násilí.³¹⁶ Je nezbytné konstatovat, že „dítě jako oběť domácího násilí je třeba vždy považovat za ohrožené dítě, kterému je zaručeno poskytnutí sociálně-právní ochrany dětí v souladu s § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí“.³¹⁷

³¹² NEDVĚDOVÁ, Daniela. *Domácí násilí páchané na dětech, jeho důsledky, úloha opatrovníka, syndrom CAN*. Plzeň, 2019, 97 stran. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická, katedra občanského práva. Vedoucí práce doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph. D.

³¹³ NEDVĚDOVÁ, Daniela. *Domácí násilí páchané na dětech, jeho důsledky, úloha opatrovníka, syndrom CAN*. Plzeň, 2019, 97 stran. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická, katedra občanského práva. Vedoucí práce doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph. D.

³¹⁴ NEDVĚDOVÁ, Daniela. *Domácí násilí páchané na dětech, jeho důsledky, úloha opatrovníka, syndrom CAN*. Plzeň, 2019, 97 stran. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická, katedra občanského práva. Vedoucí práce doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph. D.

³¹⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2207-8. str. 43.

³¹⁶ ŠEVČÍK, Drahomír, ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-690-2. str. 120.

³¹⁷ Metodické doporučení MPSV č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně -právní ochrany dětí v případech domácího násilí.

Násilí na dětech je považováno za zvlášť závažný problém.³¹⁸ Probíhá za zavřenými dveřmi a děti postižené domácím násilím se pak často uzavírají samy do sebe. Často mají pocit, že takové chování, směřované vůči jejich osobě, je normální a zaslouží si ho. Jedná se pak zejména o děti, které jsou oběťmi domácího násilí dlouhodobě, případně od narození. Není definováno, zdali existuje určitá skupina rizikových dětí, které jsou oběťmi domácího násilí. Může se jí stát jakékoliv dítě. Je možné vymezit rizikové situace, ve kterých se mohou ocitnout děti, na kterých je/bude pácháno domácí násilí. Jedná se pak o situace, kdy je dítě vychovááno v rodině, kde jsou např. časté stresové situace, konflikty, alkohol či drogy.³¹⁹ Nicméně domácí násilí se může objevit i v rodině, která nevykazuje žádné rizikové faktory.³²⁰

Skutečnost, že se jedná o opravdu závažné situace, svědčí i to, že týrané děti často trpí syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. „Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN - Child Abuse and Neglect) je definován jako poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte (popřípadě způsobení smrti dítěte), které vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného (i když může jít jak o vědomé, tak o nevědomé) jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, jež je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné.“³²¹ Děti, na kterých je pácháno domácí násilí vykazují veškeré znaky a formy syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Dle Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992 lze mezi formy syndromu CAN podřadit např.: fyzické a psychické týrání, sexuální zneužívání, zanedbávání nebo systémové týrání.³²² Na základě uvedeného můžeme říci, že formy syndromu CAN odpovídají formám domácího násilí páchaného na dětech. Je to syndrom, kterým děti postižené domácím násilím trpí. Jedná o silně závažný problém, který nepředstavitelně působí jak na fyzický, tak na psychický

³¹⁸ HOUBOVÁ, Drahomíra. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-100-7. str. 229.

³¹⁹ HOUBOVÁ, Drahomíra. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-100-7. str. 231.

³²⁰ NEDVĚDOVÁ, Daniela. *Domácí násilí páchané na dětech, jeho důsledky, úloha opatrovníka, syndrom CAN*. Plzeň, 2019, 97 stran. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická, katedra občanského práva. Vedoucí práce doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph. D.

³²¹ WESTPHALOVÁ, Lenka. Sociálně-právní ochrana dětí postižených Domácím násilím. *Dny práva – 2010 – Days of Law, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010.* str. 2. Dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/07_nasilii/Westphalova_Lenka_\(1796\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/07_nasilii/Westphalova_Lenka_(1796).pdf).

³²² Syndrom CAN. *Šance dětem* [online]. 2. 5. 2012, aktualizováno: 20. 3. 2017 [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-dospelého-k-díteti/syndrom-can.shtml>.

stav dítěte, které se s daným těžce vyrovnává. Děti jsou zranitelné a následky si mohou nést celý život.

Mezi nejčastější následky/projevy týraného dítěte - syndromu CAN patří například: apatie, strach, ztráta zájmu o okolí, napětí, neklid, agresivní projevy, změny nálad, vyhledávání kontaktu s jinými lidmi než rodinnými příslušníky, zvyšování prahu bolesti dítěte. V rámci syndromu CAN můžeme vymezit jeho obecné příznaky, a to například: zaostávání ve vývoji (retardace), vynechávání preventivních lékařských prohlídek, vykazování viditelných znaků týrání, jizvy po ranách, poruchy chování a v navazování sociálních kontaktů nebo neurotické projevy (třes, tiky, zadržávání, koktání).

Syndrom CAN můžeme také vymezit rizikovými faktory (rizikovní rodiče, děti, situace). Rizikovní dospělí mohou být rodiče, kteří jsou impulzivní, závislí na drogách či alkoholu, příslušníci sekty, trpící duševní poruchou, postižením, retardací, mohou to být také nevlastní otec/matka/sourozenci, starší muži, mladí nezralí rodičové, alkoholici a jinak závislé osoby, psychotici/psychopati. Rizikové děti mohou být např. děti trpící syndromem ADHD (neklid, podrážděnost, vzteklé děti), trucovité děti, děti s poruchou učení, nenaplňující představy rodičů, apatické děti, provokativní děti. Rizikové situace jsou pak např. zanedbávání dítěte, uvolněná sexualita v rodině, fyzická/psychická vyčerpanost, stresové situace, rodinné konflikty.³²³ Veškeré výše uvedené rizikové faktory mohou být počátkem či impulzem, který může vyústit v domácí násilí a s ním souvisejícím syndromem CAN.³²⁴

Ze shora uvedené jednoznačně vyplývá závažnost situací, za kterých může být rodič zbaven rodičovské odpovědnosti, zejména pokud pak jde o domácí násilí. Je tedy naprosto pochopitelný záměr zákonodárce sankcionovat rodiče zbavené rodičovské odpovědnosti tím, že budou dědicky nezpůsobilí, byť pouze ze zákonné dědické posloupnosti.

6.5.3. Blíže k tomuto důvodu dědické nezpůsobilosti

Z § 1482 odst. 2 Občanského zákoníku vyplývá, že aby mohl být rodič považován za dědicky nezpůsobilého, je potřeba aby naplnil zákonem předvídané

³²³ HOUBOVÁ, Drahomíra. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-100-7. str. 230 – 231.

³²⁴ NEDVĚDOVÁ, Daniela. *Domácí násilí páchané na dětech, jeho důsledky, úloha opatrovníka, syndrom CAN*. Plzeň, 2019, 97 stran. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická, katedra občanského práva. Vedoucí práce doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph. D.

předpoklady. Těmi jsou: „1) smrt nezletilého dítěte, 2) zneužívání nebo závažné zanedbávání výkonu rodičovské odpovědnosti a 3) předchozí rozhodnutí soudu o zbavení rodičovské odpovědnosti. Z dikce zákonného ustanovení je zřejmé, že nebude stačit samotné jednání naplňující znaky zneužívání či zanedbávání rodičovské odpovědnosti, ale vyžadovat se bude rozhodnutí soudu o zbavení rodičovské odpovědnosti.“³²⁵ Zároveň chování rodiče „musí být trvalejšího rázu, musí být závažné a rodičem zaviněné“.³²⁶ Na rozdíl od důvodu dědické nezpůsobilosti podle § 1481 první část věty Občanského zákoníku, je namístež vyžadovat pravomocné rozhodnutí o tom, že byl rodič zbaven rodičovské odpovědnosti. Jak bylo uvedeno shora, ke zbavení rodičovské odpovědnosti rodiče zůstavitele dojde pouze za předpokladu prokázání velmi závažného chování s tím, že žádný jiný institut by ochranu zájmů dítěte nezajistil. Takovou otázku není možné, aby soud v pozůstalostním řízení posuzoval jako otázku předběžnou

Ovšem i toto ustanovení přináší výkladové problémy. Například, jaký bude postup v případě, že bude rodičovská odpovědnost rodiči obnovena? Obnoví se tak i jeho způsobilost být dědicem? Odpověď bude zřejmě kladná. Za situace, kdy dojde k obnovení rodičovské odpovědnosti, musela zřejmě nastat okolnost, která zvrátila tak závažné rozhodnutí. V případě obnovy rodičovské odpovědnosti musí být důvody pro obnovení důkladně zkoumány s přihlédnutím ke všem okolnostem. Lze tak mít za to, že pokud soud dospěje k závěru, že zde již nejsou naplněny předpoklady pro zbavení rodičovské odpovědnosti, bude nutné dojít ke stejnému závěru ohledně dědické nezpůsobilosti rodiče. Bude však potřeba stejně jako v případě zbavení rodičovské odpovědnosti pravomocného rozhodnutí o její obnově. Totiž ani tuto otázku nemůže soud v pozůstalostním řízení posoudit jako předběžnou a je potřeba autoritativního rozhodnutí, ze kterého bude vycházet.

Opačným případem však bude situace, kdy zůstavitel zemře v době po nabytí plné svéprávnosti, což je okamžik zániku rodičovské odpovědnosti. Pokud v době jeho nezletilosti nedošlo k obnově rodičovské odpovědnosti, nebude možné dospět k závěru, že jejím zánikem došlo taktéž k zániku dědické nezpůsobilosti rodiče. Pokud byl rodič jednou rodičovské odpovědnosti zbaven,

³²⁵ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-869-6. Dostupný na www.beck-online.cz. § 1482. marg. č. 9.

³²⁶ ŠEŠINA, Martin, MUŽIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 230.

naplnil předpoklady § 1482 odst. 2 Občanského zákoníku. Proto bude z dědického práva vyloučen i za předpokladu nabytí svéprávnosti dítěte a zániku rodičovské odpovědnosti. Citované zákonné ustanovení totiž postihuje rodiče za jeho zásadně nepřijatelné chování, pro které byl rodičovské odpovědnosti zbaven, a bylo by naprosto v rozporu s morálními hodnotami, kdyby se stal dědicem zůstavitele, aniž by byly jakkoliv změněny okolnosti, pro které jí byl zbaven, a věk dítěte zde nemůže být rozhodující.

Dále se může stát, že dítě zemře v době po zahájení řízení o zbavení rodiče rodičovské odpovědnosti, avšak před vydáním rozhodnutí ve věci samé. Bohužel, zákon v tomto ohledu striktně vyžaduje, aby rodič byl zbaven rodičovské odpovědnosti. Nelze tak vyžadovat po soudu v pozůstalostním řízení, aby z dosud provedeného dokazování v řízení o zbavení rodičovské odpovědnosti, vyvodil závěry o dědické nezpůsobilosti rodiče podle § 1482 odst. 2 Občanského zákoníku. To by ostatně bylo v rozporu s výkladem tohoto ustanovení. Co však lze po soudním komisaři požadovat, je, aby si vyžádal spis vztahující se k dosud neskončenému řízení o zbavení rodičovské odpovědnosti rodiče, a sám vyhodnotil, zda jednání rodiče nemůže naplňovat předpoklady dědické nezpůsobilosti podle § 1481 Občanského zákoníku, a pokud ano, tyto jako předběžnou otázku vyhodnotit.

V neposlední řadě, zákonodárce do komentovaného ustanovení na rozdíl od samotné právní úpravy rodičovské odpovědnosti, vložil slovní spojení „výkon rodičovské odpovědnosti z vlastní viny závažným způsobem zanedbával“. V rozhodnutí o zbavení rodičovské odpovědnosti, kterým je pozůstalostní soud vázán, zpravidla nebude odůvodnění obsahovat polemiku nad tím, zdali se rodič zanedbání rodičovské odpovědnosti dopustil z vlastní viny. Zřejmě tak bude na soudním komisaři, aby na základě odůvodnění onoho rozhodnutí vyhodnotil jednání rodiče toliko do té míry, zda se ho dopouštěl z vlastní viny (například mu v tom nebránila dlouhodobá zdravotní indispozice), tj. nic, co by mohl ovlivnit, mu v jejím výkonu nebránilo. Nesmí se však dopustit hodnocení samotného zbavení rodičovské odpovědnosti.

Rodič bude stejně jako manžel v případě dědické nezpůsobilosti podle § 1482 odst. 1 Občanského zákoníku, dědicky nezpůsobilý co do zákonné dědické posloupnosti. Zůstaviteli tak ani v tomto případě nebrání zůstavit o svém majetku pořizováním pro případ smrti nebo jiným projevem vůle tak, že jinak dědicky nezpůsobilý rodič, se jeho dědicem stane (za splnění podmínek pořizovací

způsobilosti). A to i v případě, že by v dospělosti došlo k napravení vztahu rodič – zůstavitel, aniž došlo k obnovení rodičovské odpovědnosti.

Ani v tomto případě však není vyloučena možnost, že jednání rodiče bude posouzeno podle § 1481 Občanského zákoníku a stane se tak dědicky nezpůsobilým z dědického práva jako celku. A to i za předpokladu, že nebude naplněn důvod § 1482 odst. 2 Občanského zákoníku. Rodič totiž nemusí být sice zbaven rodičovské odpovědnosti – protože jak bylo uvedeno shora, dochází k tomu jen v krajních a nejzávažnějších případech, ale „*není vyloučeno, aby samotné zneužívání nebo zanedbávání rodičovské odpovědnosti bylo posuzováno jako čin povahy úmyslného trestného činu*“³²⁷ Může se jednat například o jednání majícího povahu trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 Trestního zákoníku, týrání svěřené osoby podle § 198 Trestního zákoníku nebo opuštění dítěte nebo svěřené osoby podle § 195 Trestního zákoníku. V závažnějších případech by však ke zbavení rodičovské odpovědnosti mělo docházet, zejména pokud jednání rodiče naplňuje znaky trestného činu. Nicméně ke zbavení či zneužívání rodičovské odpovědnosti může docházet toliko i při správě jmění dítěte.³²⁸

6.6. Právní úprava důvodů dědické nezpůsobilosti v zahraničí

Slovenský občanský zákoník upravuje dědickou nezpůsobilost v § 469. Podle tohoto ustanovení po zůstaviteli nedědí ten, kdo se vůči zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům dopustil trestného činu, nebo zavrženímhodným způsobem jednal proti zůstaviteli poslední vůli. Dědí však, pokud mu zůstavitel některý z uvedených činů prominul.³²⁹

Právní úprava na území Spolkové republiky Německo v každém z důvodů dědické nezpůsobilosti (překlad BGB „dědická nehodnost“) uvádí souvislost s pořízením pro případ smrti zůstavitele. Způsobilost být dědicem je upravena v oddílu 6 BGB, § 2339 a následující BGB. Celkem uvádí čtyři důvody dědické nezpůsobilosti, podle kterých je dědicky nezpůsobilý ten dědic, který: 1.

³²⁷ KITTEL, David. § 1482 [Částečná nezpůsobilost]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 8.

³²⁸ PSUTKA, Jindřich. *Péče o jmění nezletilého dítěte*. Praha: C.H. Beck, 2021. 491 stran. ISBN 978-80-7400-829-0. str. 221.

³²⁹ § 469 Slovenského občanského zákoníku.

zůstavitele úmyslně a neoprávněně usmrtil nebo se pokusil o usmrcení nebo jej uvedl do stavu, v jehož důsledku zůstavitel nebyl schopen až do své smrti založit nebo odvolat pořízení pro případ smrti; 2. úmyslně a nezákonně zabránil zůstaviteli v pořízení pro případ smrti nebo v jeho zrušení; 3. přinutil zůstavitele podvodným nebo nezákonným způsobem nebo pod pohrůžkou k pořízení pro případ smrti; 4. je s ohledem na pořízení zůstavitele vinen trestným činem podle § 267, 271 až 274 trestního zákoníku Spolkové republiky Německo, a to trestnými činy proti poslední vůli zůstavitele/pořízení pro případ smrti.³³⁰ Výčet uvedených důvodů dědické nezpůsobilosti je taxativní. Zároveň není rozhodné, kdy k uvedenému jednání došlo, rozhodné je toliko, zdali je některý z důvodů dědické nezpůsobilosti naplněn čin nikoliv.³³¹ Důvod dědické nezpůsobilosti ad 3. a 4. nebude naplněn a nenastane, pokud vyjde najevo, že pořízení pro případ smrti/poslední vůle zůstavitele je neúčinné.³³² Zároveň se jinak dědicky nezpůsobilý dědic stane dědicem, pokud mu zůstavitel některý z citovaných činů prominul,³³³ což je možné pouze za předpokladu, že o naplnění některého důvodu dědické nezpůsobilosti putativním dědicem zůstavitel věděl.³³⁴

ABGB, který upravuje dědické právo na území Rakouské republiky, byl účinný na našem území od 1. 1. 1917 do 31. 12. 1950 (v té době platném znění). Občanský zákoník byl v oblasti dědického práva v mnohém inspirován právě ABGB. Dědické právo je ABGB upraveno velmi rozsáhle, a to v osmi hlavách (hlava osm až šestnáct, § 531 - 858). Podle § 538 věty první ABGB, může zpravidla dědit ten, kdo oprávněně nabývat majetek. Důvody, pro které se dědic stane nezpůsobilým, jsou upraveny § 539 - 544 ABGB. Dědicky nezpůsobilý podle něj je:

1. *dědic, který se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, za který lze uložit trest odnětí svobody v trvání delší než jeden rok, ledaže mu ho zůstavitel odpustil;* přičemž z dikce zákona vyplývá, že se vztahuje toliko na všechny dědice, a pokud jde o odpuštění takového činu, není zde výslovně uveden způsob, kterým by mělo být odpuštění uděleno (podle Občanského zákoníku „prominutí“). Zároveň prominutí nelze spatřovat v tom, že zůstavitel nezrušil

³³⁰ § 2339 BGB.

³³¹ MICHALSKI, Lutz. *BGB - Erbrecht*. 4. Auflage. C. F. Müller, 2010. 461 stran. ISBN: 978-3811497481. s. 160.

³³² § 2339 odst. 2 BGB.

³³³ § 2343 BGB.

³³⁴ MICHALSKI, Lutz. *BGB - Erbrecht*. 4. Auflage. C. F. Müller, 2010. 461 stran. ISBN: 978-3811497481. s. 162.

poslední vůli, která byla zřízena dříve, než nastala skutečnost zakládající dědickou nezpůsobilost dědice, a tomu touto mělo být z pozůstalosti něco poskytnuto;³³⁵

2. *kdo úmyslně zmařil nebo se pokusil zmařit uskutečnění skutečné poslední vůle zůstavitele, například tím, že ho k projevení poslední vůle donutil nebo podvodným způsobem přiměl, překazil prohlášení nebo změnu poslední vůle, nebo zadržel poslední vůli, která již byla projevona, ledaže mu zůstavitel tento čin odpustil; zároveň takto dědicky nezpůsobilý dědic odpovídá za škodu tím způsobenou třetí osobě. Uvedeným případům se pak rovná zfalšování i podvržení poslední vůle;*
3. *kdo spáchal úmyslný trestný čin proti manželovi, registrovanému partnerovi nebo partnerovi zůstavitele nebo proti jeho příbuznému, za který lze uložit trest odnětí svobody v trvání déle než jeden rok, kdo způsobil zůstaviteli závažným způsobem duševní útrapy, nebo kdo jinak hrubě zanedbal své povinnosti vůči zůstaviteli vyplývající ze vztahu rodič a dítě, je dědicky nezpůsobilý, pokud nebyl zůstavitel schopen ho vydědit pro jeho nezpůsobilost k projevení poslední vůle, z neznalosti nebo jiných důvodů a neuvedl, že mu čin odpustil.*

³³⁵ KRČMÁŘ, Jan. *Základy přednášek o právu občanském. Právo dědické*. Praha: Všeohrd, 1924. 107 stran. Dostupný z: Digitální knihovny Kramerius (www.cuni.cz), <https://kramerius.cuni.cz/uk/view/uuid:8ff94ef8-a017-49c6-bd82-1e06758d730e?page=uuid:d8d4c50b-962d-11ec-982b-001b63bd97ba>. str. 10.

7. Prominutí činu podle § 1481 Občanského zákoníku

Pokud se zůstavitel za svého života dozví, že se jeho budoucí dědic dopustil jednání, které má za následek dědickou nezpůsobilost, a přesto chce, aby byl jeho dědicem, může mu jeho jednání prominout. Pak se bez dalšího stává způsobilým dědicem. Je nutné zdůraznit, že k prominutí činu majícího za následek dědickou nezpůsobilost může podle dikce zákona dojít pouze pro důvody uvedené v § 1481 Občanského zákoníku, nikoliv pro důvody § 1482 Občanského zákoníku.

Zákon nestanoví přesnou formu, jakou má prominutí zůstavitel vyjádřit. Je však nepochybné, že *prominutí musí být výslovné, nepostačuje pouhé konkludentní prominutí.*³³⁶ Dané vyplývá i ze závěru § 1481 Občanského zákoníku, *...ledaže mu zůstavitel tento čin výslovně prominul.* Otázkou však zůstává, jak by takové prominutí mělo vypadat, jaké mít náležitosti, a jak ho lze z jednání zůstavitele dovodit. Je však nepochybné, že *„prominutí musí vyjadřovat povědomost zůstavitele o spáchání činu a jeho vůli, aby pachatel tohoto činu i přes vědomost zůstavitele o spáchání činu vyloučen z dědického práva nebyl. Musí se vztahovat ke konkrétnímu spáchanému činu.“*³³⁷

Jednání, které má za následek dědickou nezpůsobilost, je jednání závažné povahy. Dědic se dopouští zavrženíhodných jednání, a proto by mělo být i na prominutí takových činů pohlíženo jako na něco, co musí mít přísná pravidla. Tímto pravidlem je výslovné prominutí, od kterého se s výjimkami nelze odchýlit. Je potřeba brát v úvahu, že ne ve všech případech může zůstavitel o jednání dědicky nezpůsobilého dědice vědět, ba dokonce o nich vědět může, ale nemusí si uvědomovat, čeho se vůči němu dopouští. Výklad pojmu *výslovně* zcela jistě nebude jednotný. Může být zcela striktní nebo k jeho výkladu přistupovat s ohledem na konkrétní okolnosti konkrétního případu, ba dokonce se přiklánět k takovému výkladu, který by mohl být obdobný podle Občanského zákoníku z roku 1964.

³³⁶ PLECITÝ, Vladimír, SALAČ, Josef, BAJURA, Jan a kol. *Úvod do studia občanského práva.* Praha: Wolters Kluwer, 2018. 408 stran. ISBN 978-80-7552-703-5. str. 251.

³³⁷ KITTEL, David. § 1481 [Úplná nezpůsobilost]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace).* Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 13.

V případě, kdy zůstavitel výslovně na nějaké listině či dokonce v pořízení pro případ smrti uvede, že tomu konkrétnímu dědici promíjí ten konkrétní čin, který by u něj jinak zakládat dědickou nezpůsobilost, nelze mít o jeho vůli pochyb. V takovém případě by jinak dědicky nezpůsobilý dědic byl považován za dědice způsobilého.

Dále když zůstavitel projeví svou vůli prominout jednání dědicky nezpůsobilému dědici tak, že po uskutečnění takového činu/jednání toho konkrétního dědice uvede do závěti jako závětního dědice. Fakticky tak učiní mlčky do své poslední vůle. Takové jednání by mohlo být považováno za prominutí jednání jinak dědicky nezpůsobilého dědice za situace, kdy by bylo prokázáno, že zůstavitel před sepsáním závěti o jednání dědicky nezpůsobilého dědice věděl, a přesto ho jako závětního dědice uvedl. Dalo by se uvažovat o možnosti širšího výkladu způsobu výslovného prominutí jednání dědicky nezpůsobilého dědice. Dané bylo umožněno Občanským zákoníkem z roku 1964, nicméně Občanský zákoník hovoří výlučně o výslovném prominutí. Takový způsob prominutí s ohledem na výslovné znění ustanovení Občanského zákoníku zřejmě bez dalšího nebude možné považovat za dostatečné.

Pokud by k prominutí přeci jen mělo dojít ústně, je potřeba uvést, že v případě ústního prominutí by bylo velice obtížné unesení důkazního břemene toho dědice, který by dané tvrdil. Nepochybně by takový spor byl veden v rámci soudního řízení jako dědické řízení sporné a vedlo by se rozsáhlé dokazování, které by primárně spočívalo na v civilním řízení nejslabším důkazním prostředku, a to výpovědi svědků, kteří by ve většině byli osoby blízké či příbuzní účastníků řízení.

Ze shora uvedeného vyplývá, že výslovné prominutí jednání majícího za následek dědickou nezpůsobilost dědice by mělo být toliko jednoznačné, bez pochyb seznatelné, byť nebylo uvedeno výslovně s konkrétním označením daného jednání. Co je však důležité, musí být jednoznačně zřejmé, komu dané jednání zůstavitel odpustil, kterému konkrétnímu dědici. Prominutí činu může učinit výlučně zůstavitel. Dané vyplývá i z rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočka Liberec ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. 35 Co 949/2005, kdy *dědická nezpůsobilost pomine, je-li trestný čin odpuštěn. Zákon však výslovně stanoví, že musí jít o odpuštění zůstavitele.* Skutkově v této věci nastala situace, kdy zůstavitelovi dědici byli dva synové, přičemž jeden z nich se proti druhému dopustil jednání naplňujícího znaky trestného činu. Syn, který se činu dopustil,

tvrdil, že je dědicky způsobilý, a může tak dědit po svém otci (zůstaviteli), jelikož mu bratr ten konkrétní čin prominul. Musel by však prokázat, že mu takové jednání prominul jeho otec, nikoliv bratr. Uvedené je v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu České republiky, který v usnesení ze dne 15. 10. 2018, sp. zn. 21 Cdo 754/2018, uvedl, že pokud právní úprava rozšířila okruh osob, vůči kterým může být spáchán čin povahy trestného činu (§ 1481 Občanského zákoníku), zakotvila výslovný projev zůstavitele k prominutí činu, jehož se ve vztahu k němu nebo k vyjmenovaným osobám v § 1481 Občanského zákoníku potencionální dědic dopustil.

V odborné literatuře nalezneme i názor, že prominutí se vztahuje toliko i na případy uvedené v § 1482 Občanského zákoníku. *Pokud je možné prominout úmyslný trestný čin (např. i pokus o vraždu), tím spíše to je možné u činu naplňujícího znaky domácího násilí (např. zastrašování či urážení) či u závažného zanedbávání rodičovské odpovědnosti (např. nemorálním způsobem života rodičů).*³³⁸ Z dikce zákona však vyplývá spíše snaha zákonodárce vyloučit možnost prominutí v případech uvedených v § 1482 Občanského zákoníku. Mimo jiné to vyplývá ze skutečnosti, že dané vyloučí dědice toliko ze zákonné dědické posloupnosti a nic nebrání tomu, aby zůstavitel za svého života tyto osoby povolal například v pořízení pro případ smrti. Avšak i v případech podle § 1482 Občanského zákoníku vyvstává obava, zdali zůstavitel věděl o tom, že dědic je nebo se v budoucnu stane dědicky nezpůsobilým. Například manžel zůstavitele začne zůstavitele týrat až poté, co zůstavitel jako svého dědice manžela povolal závětí a tuto již nestihne nebo zapomene odvolat. Vůli zůstavitele za takové situace v pozůstalostním řízení lze těžko zjistit.

³³⁸ HORÁK, Ondřej. *Poslední pořízení jako výslovné prominutí činu základajícího dědickou nezpůsobilost?*. Časopis Ad Notam, 2019, 2019. Dostupné z: https://www.nkcr.cz/casopis-ad-notam/detail/39_689-posledni-porizeni-jako-vyslovnne-prominuti-cinu-zakladajiciho-dedickou-nezpusobilost.

8. Důsledky dědické nezpůsobilosti

Když se putativní dědic stane dědicky nezpůsobilým, má uvedené zákonem stanovené důsledky, které se netýkají pouze onoho dědice. Ty nastanou za situace, kdy je dědická nezpůsobilost dědice nepochybná, jsou naplněny zákonné podmínky a zároveň nedošlo k prominutí takového jednání zůstavitelem. Na dědicky nezpůsobilého dědice se po naplnění uvedeného hledí jako kdyby dědictví nikdy nenabyl. Dědická nezpůsobilost dědice má vliv na nabytí odkazu, povinný díl, právo na nutné zaopatření, a především na potomky dědicky nezpůsobilého dědice. Zároveň pokud putativní dědic svým jednáním způsobí škodu, bude mu uložena povinnost tuto nahradit.

8.1. Potomci dědicky nezpůsobilého dědice

Oproti institutu vydědění *potomek toho, kdo je vyloučen z dědického práva, nastupuje při zákonné dědické posloupnosti na jeho místo, i když vyloučený přežije zůstavitele.*³³⁹ Je tak zřejmé, že i když bude dědic dědicky nezpůsobilý, na jeho místo nastoupí jeho potomek, který bude dědit namísto něj jakožto dědic ze zákonné dědické posloupnosti. Znamená to ale, že i potomek dědicky nezpůsobilého dědice musí být zákonným dědicem, tj. přicházet v úvahu jako zákonný dědic. Nepřichází v úvahu, aby nastoupil jako další dědic každý potomek bez ohledu na to, zdali mu svědčí reprezentační právo. Pokud dědicky nezpůsobilý dědic nebude mít potomka, bude platit pravidlo, kdy takový dědický podíl přiroste dalším dědicům v dědické třídě nezpůsobilého dědice, případně ve třídě následující, pokud by měl jako dědic v dané dědické třídě dědit jako jediný. Není tak nadále potřeba zkoumat, kdo nastoupí do uvolněného dědického podílu nezpůsobilého dědice.³⁴⁰

Shora uvedené se vztahuje toliko na tři důvody dědické nezpůsobilosti, a to podle § 1481 Občanského zákoníku a § 1482 odst. 2 Občanského zákoníku. Důvod dědické nezpůsobilosti podle § 1482 odst. 1 Občanského zákoníku obsahuje výjimku, kdy se potomek dědicky nezpůsobilého dědice namísto něj dědicem nestane. Uvedené se nevztahuje na společné potomky manžela zůstavitele a zůstavitele, nýbrž na potomky manžela zůstavitele, který se dopustil

³³⁹ § 1483 věta první Občanský zákoník.

³⁴⁰ FIALA, Roman. § 1483 [Potomek vyloučeného dědice]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo* (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 38, marg. č. 3.

vůči zůstaviteli jednání majícího znaky domácího násilí a důsledkem takového jednání byl podán návrh na rozvod jejich manželství. „*A to bez ohledu na jejich věk či skutečnost, zda se podíleli na domácím násilí, zda žili v rodinné domácnosti se zůstavitelem a zda o domácím násilí věděli nebo zda mu mohli zabránit. Zůstavitel má samozřejmě možnost povolat k dědění děti manžela, jež s ním nejsou spjaty pokrevně, ani je neosvojil, závětí nebo dědickou smlouvou, případně jim může ustanovit odkaz. Pokud jde o společné děti, které měl zůstavitel s manželem (násilníkem), pak ty dědí po zůstaviteli v první dědické třídě na základě svého samostatného dědického práva, přičemž k jejich podílu by měl přirůst uvolněný podíl nezpůsobilého pozůstalého manžela.*“³⁴¹ Zároveň potomci manžela zůstavitele budou přicházet v úvahu jako zákonní dědici, *tedy jako ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z toho důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele.*³⁴²

Je cílem, aby chování dědicky nezpůsobilého dědice postihlo jen jeho a nebyl za jeho činy trestán i jeho potomek. Dané však platí pouze v případě zákonné dědické posloupnosti, jelikož se i zde uplatní zásada respektování autonomie vůle zůstavitele.

8.2. Další důsledky dědické nezpůsobilosti

Dědicky nezpůsobilý dědic nemůže být odkazovníkem a tudíž nabýt odkaz. Podle § 1594 odst. 1 věta druhá Občanského zákoníku, *odkazovníkem může být jen osoba způsobilá dědit.* Odkazovník tak musí splňovat podmínku právní osobnosti a zároveň nesmí naplnit žádný z důvodů uvedených v § 1481 a 1482 Občanského zákoníku.³⁴³

Dědická nezpůsobilost má vliv i na povinný díl dědice, jedná-li se o dědice nepominutelného. Podle § 1645 Občanského zákoníku, kdo je nezpůsobilý dědit nemá právo na povinný díl, ale hledí se na něj, jako kdyby z dědického práva nebyl vyloučen, a to při výpočtu povinných dílů ostatních dědiců. Podle usnesení

³⁴¹ FIALA, Roman. § 1483 [Potomek vyloučeného dědice]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 38, marg. č. 5.

³⁴² ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9. str. 232.

³⁴³ NEUBAUER, Radim. § 1594 [Pravidla zřízení odkazu]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 7.

Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2012, sp. zn. 21 Cdo 3977/2010, *při určení výše dědického podílu dědice neopomenutelného se vychází z počtu dědiců, kteří tvořili v době smrti zůstavitele první dědickou skupinu, a kterým by dědictví připadlo, kdyby zůstavitel nepořídil závěť; to platí i tehdy, odmítnou-li dědictví, nepřihlíží-li se k nim vzhledem k neznámému místu jejich pobytu, jsou-li dědicky nezpůsobilí, byli-li (platně) vyděděni nebo postupuje-li soud v řízení o dědictví bez zřetele na tyto dědice.*

Pokud jde o právo na nutné zaopatření³⁴⁴, to podle § 1666 odst. 2 věty druhé Občanského zákoníku, nenáleží manžel, který je nezpůsobilým dědicem. Stejně tak právo na nutné zaopatření nenáleží podle § 1668 odst. 1 věta druhá Občanský zákoník, rodiči, který je nezpůsobilým dědicem.

³⁴⁴ § 1666 odst. 2 věta první Občanský zákoník, *byl-li pozůstalému manželovi zákonný dědický podíl odepřen nebo zkrácen, má pozůstalý manžel právo na nutné zaopatření až do uzavření nového manželství, pokud se mu takového zaopatření jinak nedostává a pokud není schopen sám se živit; takto však nemůže dostat z pozůstalosti více, než kolik by činila polovina jeho zákonného dědického podílu.*

Závěr

Účelem této práce bylo obecné seznámení s jednotlivými předpoklady dědění s tím, že pozornost bude zaměřena zejména na dědickou nezpůsobilost a s ní související sporné otázky. Cílem bylo nalezení odpovědí na tyto sporné otázky, vymezení aplikace právní úpravy dědické nezpůsobilosti v praxi a zhodnocení aktuální judikatury Nejvyššího soudu České republiky a prvostupňových rozhodnutí.

Prvním předpokladem dědění je smrt zůstavitele. Někdy lze okamžik smrti určit zcela bez problémů, jindy je zapotřebí využití pomocných institutů. Určení smrti zůstavitele nepřináší zvláštní výkladové problémy, ale v praxi může být problematické. Na nejasné situace však zákonodárce reaguje domněnkami, které ke stanovení data úmrtí zůstavitele dopomohou. Druhým předpokladem dědění je existence pozůstalosti. Ani zde neshledávám zvláštní výkladové problémy, nicméně zcela nepochybně bude záležet na soudním komisaři, aby bez sebemenších pochybností zjistil aktiva a pasiva náležející do pozůstalosti. Třetím předpokladem dědění je právní důvod dědění, mezi které řadíme dědickou smlouvu, závěť a zákon. Při zákonné dědické posloupnosti je pořadí konkrétních dědiců dané a není na místě se od právní úpravy v tomto případě odchýlit. Dědická smlouva, ačkoliv je dvoustranným právním jednáním, zcela nepochybně může být napadena některým z dědiců s tím, že se jednalo o neplatné právní jednání. V praxi se s ní však setkáme zřídka. Na druhou stranu právní úprava závěti je vcelku široká a jsou stanovena pravidla pro její pořízení. V praxi se nejčastěji setkáváme s žalobami v dědickém řízení sporném o určení platnosti závěti. Spory bývají o pravost podpisu zůstavitele, ohledně svědků závěti a dokonce o její pravosti jako takové. Judikatura je v tomto ohledu bohatá a zpravidla není důvod se od ní odchylovat. Čtvrtým předpokladem dědění je výslovný projev vůle povolaného dědice nebo jeho právně relevantní chování. Dědic má tak možnost se rozhodnout, zda chce být dědicem po zůstaviteli. Pokud nikoliv, může buďto odmítnout dědictví, vzdát se dědictví anebo se zřeknout dědického práva. Institutu vydědění byl věnován prostor toliko s ohledem na jeho komparaci se způsobilostí být dědicem, jelikož spolu velmi úzce souvisí, a proto nebyla uváděna judikatura ani její hodnocení v této souvislosti.

Pokud jde o shora uvedené předpoklady dědění, právní úprava je vcelku jednoznačná, judikatura ustálená a výkladové problémy se objevují zřídka.

Opakem však je poslední předpoklad dědění, a to způsobilost být dědicem. Z mého pohledu se jedná o nejzajímavější předpoklad dědění, který přináší mnoho sporných, v praxi jistě nepřijemných, ale v teorii zajímavých otázek. Změna právní úpravy dědické nezpůsobilosti přijetím Občanského zákoníku, kdy došlo k rozšíření prvního důvodu dědické nezpůsobilosti a k jejímu rozšíření o další dva nové důvody dědické nezpůsobilosti, přineslo výkladové problémy. Judikaturu v této oblasti lze považovat toliko za nešťastnou, zejména v následujících případech.

Zákonodárce stanovil určitá pravidla ohledně aplikace právní úpravy v případech, kdy zůstavitel zemřel za platnosti a účinnosti Občanského zákoníku, avšak například některé předpoklady dědění nastaly před jeho účinností a platností (§ 3069 Občanského zákoníku). Nejvyšší soud České republiky ve svém rozhodnutí zcela nelogicky a v rozporu s účelem právní úpravy uvedl, že důvody dědické nezpůsobilosti mají být posuzovány podle právní úpravy platné a účinné v době, kdy došlo k závadnému chování. Uvedené rozhodnutí bylo vydáno v roce 2018 a od té doby není rozhodnutí, které by ho překonalo. Soudy nižších instancí uvedené rozhodnutí respektují a vychází z něj, a to i za situace, kdy se s ním například plně neztotožňují, což má za následek jeho neměnnost. Obdobně je tomu v případě posuzování časového hlediska naplnění skutkové podstaty důvodů dědické nezpůsobilosti podle § 1481 Občanského zákoníku. Ani zde nelze se závěry judikatury Nejvyššího soudu České republiky souhlasit. Je potřeba uvést, že o stěžejních otázkách je rozhodováno na základě rozhodnutí, která nemají oponenta. V těchto případech bylo vydáno jedno rozhodnutí, které je všemi instancemi aplikováno a respektováno, aniž by se kdokoliv pokusil o jiný výklad této problematiky. Rozdílné názory nalezneme toliko v odborných článcích, kvalifikačních pracích, nikoliv ale už v soudních rozhodnutích. A právě to je stěžejní problém. Za takové situace nelze dospět ke konstantní rozhodovací praxi, když je stále odvíjena od jednoho rozhodnutí.

Důvody dědické nezpůsobilosti podle § 1482 Občanského zákoníku přináší mnohé výkladové problémy, které je snaha řešit v odborné a komentářové literatuře. Bohužel, možná s ohledem na shora uvedené bohudík, judikatura v těchto případech není dosud žádná. Ostatně, oba důvody dědické nezpůsobilosti jsou velmi specifické a nové a není tak divu, že se dosud v praxi objevují jen zřídka.

Na druhou stranu, ačkoliv k aktuální judikatuře v oblasti dědické nezpůsobilosti přistupuji velmi kriticky, nelze nepodotknout, že její současná právní úprava se snaží reagovat na širokou škálu společensky a morálně nepřijatelných jednání. Shora citovaná judikatura se jeví, jako kdyby chtěla ono široké pojetí omezit bez relevantního důvodu. Pravda, označení putativního dědice za dědicky nezpůsobilého je velký zásah do jeho práva na pozůstalost nebo alespoň její část, ale pokud se dopustil jednání, které lze podřadit pod jeden z důvodů dědické nezpůsobilosti, těžko bude dědicem po vůli zůstavitele. Dědická nezpůsobilost je zkoumána ex offi právě proto, aby zde byla jakási pojistka, že pozůstalost skutečně nepřipadne někomu, kdo by se dopustil zavrženíhodného jednání, jednání, které je tak společensky nepřijatelné. Je potřeba zůstavitele a jeho pozůstalost chránit tak, aby bylo primárně vyhověno jeho vůli.

At' už správná nebo ne, judikatura v oblasti dědické nezpůsobilosti není jednotná, a to přináší nejistotu v oblasti výkladu jednotlivých důvodů. Zcela nepochybně je však otázkou času, kdy bude judikatura v této oblasti bohatší, ustálenější a především logičtější. Jedno je však jisté, pokud nebudou naplněny všechny předpoklady dědění, nemůže být konkrétní osoba dědicem. To činí předpoklady dědění v oblasti dědické práva tak důležitými.

Resumé

The topic of this thesis is "Prerequisites for inheritance with a focus on eligibility to be an heir" and the majority of this thesis is devoted to eligibility to be an heir and its occurrence in practice. Its aim is to evaluate the current legislation in the context of recent Supreme Court case law and practical examples.

The first chapter contains a brief definition of the inheritance law its principles and an explanation of the terms used in this work. It aims to briefly introduce the reader to the law of succession so that he or she can understand the chapters that follow.

The second chapter deals with the assumptions of inheritance itself. It is divided according to the individual prerequisites and additionally contains a definition of the institution of disinheritance in comparison with the incapacity to inherit. The aim of this part is to define in detail the individual prerequisites of inheritance and to emphasise their importance. Each of the prerequisites for inheritance is defined in accordance with the applicable legislation and case-law as applied to specific cases. This chapter thus classifies the prerequisites of succession: 1. the death of the testator (determination of death, presumption of death); 2. the existence of the estate (assets and liabilities of the estate, other rights that pass by other means); 3. the legal ground of inheritance (the contract of succession, the will and the law and their legal regulation abroad); 4. the express expression of the will of the heir called upon (refusal of the right of inheritance, renunciation of the right of inheritance and renunciation of the inheritance).

The third chapter defines the concept of inheritance incapacity and its division into absolute and relative inheritance incapacity. The inheritance incapacity is the main subject of this thesis and in detail is discussed in the following chapters.

The fourth chapter is devoted to the development of inheritance incapacity on the territory of the Czech Republic and the current legal regulation of inheritance incapacity.

The fifth chapter is a continuation of the fourth chapter and concerns the procedural legal regulation and the methods of determining the inheritance incapacity by courts in the disputed inheritance proceedings and by the notary in the undisputed inheritance proceedings.

The sixth chapter contains a definition of the individual elements of inheritance incapacity and their definition. Specifically this chapter contains elements of inheritance incapacity which are: 1. an act in the nature of a deliberate criminal offence; 2. a reprehensible act against the testator's will; 3. initiation of divorce proceedings as a result of domestic violence; and 4. deprivation of parental responsibility. Each chapter contains a definition of the individual elements of inheritance incapacity and the area to which it applies. It also contains the definition of criminal offence and the reprehensible act according to current case law or the possibilities of inheritance incapacity of child or company. This chapter contains their occurrence in practice and case law relating to each specific ground of the inheritance incapacity and foreign legislation. It also contains an up-to-date discussion of current interpretative problems and a proposal for their solution. It also defines the current case law of the Supreme Court.

The seventh chapter is devoted to the possibility to pardon the inheritance incapacity and its conditions. It also contains a definition of the grounds of inheritance incapacity which may be pardoned and which may not.

The eighth chapter defines the consequences of the inheritance incapacity including its effect on the descendants of the incapable heir.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

a. Kvalifikační práce

NEDVĚDOVÁ, Daniela. *Domácí násilí páchané na dětech, jeho důsledky, úloha opatrovníka, syndrom CAN*. Plzeň, 2019, 97 stran. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta právnická, katedra občanského práva. Vedoucí práce doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph. D.

b. Monografie

BAMBERGER, Heinz Georg a kol. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. 3. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2012.

BARTSCH, Herbert, BARTSCH, Malte B. *Das aktuelle Erbrecht : Erbfolge, Testament, Steuern*. 20. aktualizované vydání. Regensburg: Walhalla, 2018. 176 stran. ISBN: 3-8029-5042-9.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-213-4.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2207-8.

DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 196 stran. ISBN 978-80-7478-325-8.

FEKETE, Imrich, FEKETEOVÁ, Martina. *Občiansky zákonník: prehľadný komentár*. Bratislava: Epos, 2012. 1314 stran. ISBN: 978-80-8057-972-2.

FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475 - 1720). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-570-1. Dostupný na www.beck-online.cz.

FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-869-6. Dostupný na www.beck-online.cz.

HOUBOVÁ, Drahomíra. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-100-7.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinné právo*. Praha: C.H. Beck, 2015. 366 stran. ISBN 978-80-7400-552-7.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-644-9.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 876. ISBN 978-80-7400-503-09.

HURDÍK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. 311 stran. ISBN 978-80-7380-495-4.

CHALUPA, Ivan, REITERMAN, David, MUZIKÁŘ, Martin. *Základy soukromého práva IX. Dědické právo*. Praha: C.H. Beck, 2018. 166 stran. ISBN 978-80-7400-684-5.

JANKŮ, Martin, MAREK, Karel. *Vybrané kapitoly ze soukromého práva*. Praha: C.H. Beck, 2018. 232 stran. ISBN 978-80-7400-699-9.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016. 976 stran. ISBN 978-80-7502-120-5.

JIRSA, Jaromír a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-372-5. Dostupné v ASPI.

KODEK, Georg E., SCHWIMANN, Michael. *ABGB: Praxiskommentar*. 4. vydání. Vídeň: LexisNexis, 2012. ISBN: 978-3-7007-5175-5.

KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2015. 288 stran. ISBN 978-80-7502-097-0.

KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 961 stran. ISBN 978-80-7179-082-2.

KRČMÁŘ, Jan. *Základy přednášek o právu občanském. Právo dědické*. Praha: Všehrad, 1924. 107 stran. Dostupný z: Digitální knihovny Kramerius

(www.cuni.cz), <https://kramerus.cuni.cz/uk/view/uuid:8ff94ef8-a017-49c6-bd82-1e06758d730e?page=uuid:d8d4c50b-962d-11ec-982b-001b63bd97ba>.

LANGENFELD, Gerrit. *Testamentsgestaltung: Einzeltestament, Ehegattentestament, Unternehmertestament*. 3. vydání. Kolín: Schmidt, 2002. 446 stran. ISBN: 3-504-45672-8.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-869-7. Dostupné v ASPI.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 - 654). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022. 2 292 stran. ISBN 978-80-7400-852-8. Dostupný na www.beck-online.cz.

MACHALOVÁ, Tatiana. *Domáci násilí: filosofická analýza pojmu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6765-3.

MATOUŠEK, Oldřich, KODYMOVÁ, Pavla, KOLÁČKOVÁ, Jana, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

MELZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV. § 655 – 975. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8.

MENCNEROVÁ, Kateřina. *Rozvod manželství*. Praha: C.H. Beck, 2020. 134 stran. ISBN 978-80-7400-796-5.

MICHALSKI, Lutz. *BGB - Erbrecht*. 4. Auflage. C. F. Müller, 2010. 461 stran. ISBN: 978-3811497481.

NOVOTNÝ, František a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. 373 stran. ISBN 978-80-7380-651-4.

NOVOTNÝ, Petr, NOVOTNÁ, Monika. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. 159 stran. ISBN 978-80-271-0432-1.

PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023. Dostupný na www.beck-online.cz.

PLECITÝ, Vladimír, SALAČ, Josef, BAJURA, Jan a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. 408 stran. ISBN 978-80-7552-703-5.

POLIŠENSKÁ, Petra, FEBEROVÁ, Radka, STUHLÍK, Zdeněk. *Rodinné právo - manželství: výklad k manželství a výběr z důležitých soudních rozhodnutí, zejména Nejvyššího soudu v oblasti rodinného práva podle hlavy I. občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 260 stran. ISBN 978-80-7552-902-2.

PSUTKA, Jindřich. *Péče o jmění nezletilého dítěte*. Praha: C.H. Beck, 2021. 491 stran. ISBN 978-80-7400-829-0.

RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015. 213 stran. ISBN 978-80-7400-578-7.

SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a. s., 2013. 152 stran. ISBN 978-80-7201-931-1.

SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. 478 stran. ISBN 978-80-7400-913-6.

SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020. 1 156 stran. ISBN 978-80-7400-788-0. Dostupné na www.beck-online.cz.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. Dostupné na www.beck-online.cz.

ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. 949 stran. ISBN 978-80-7502-601-9.

ŠEVČÍK, Drahomír, ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-690-2.

ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. 352 stran. ISBN 978-80-7502-179-3.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krize a krizová intervence*. Praha: Grada, 2017. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5327-0.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 - 654, obecná část)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7598-656-6. Dostupné v ASPI.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. (§ 1475 - 1720, dědické právo)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7598-412-8. Dostupné v ASPI.

VARVAŘOVSKÝ, Pavel. *Základy práva. O právu, státě a moci*. 3. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 400 stran. ISBN 978-80-7478-669-3. Dostupné v ASPI.

WELLECH, Eliška. *Vyznejte se v dědickém řízení: vybrané kapitoly z nového občanského zákoníku*. 1. vydání. Brno: BizBooks, 2014. ISBN 978-80-265-0218-0.

WIPLINGEROVÁ, Miloslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. *Zvláštní soudní řízení*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-683-9.

c. Internetové zdroje – publikované odborné články

BEDNÁŘ, Václav. *K dědické nezpůsobilosti a jejímu posuzování*. BA - Bulletin advokacie, 2019. číslo 12. str. 24. [online]. Dostupné z: Bulletin advokacie, ASPI.

BEDNÁŘ, Václav. *Dědická nezpůsobilost – jak je to s okamžikem naplnění skutkové podstaty*. Bulletin advokacie, 2021, č. 12, s. 36-38. [online]. Dostupné z: www.beck-online.cz

Dědická řízení. Portál evropské e-justice [online]. Dostupné z: <https://e-justice.europa.eu>.

Domácí násilí: Co je domácí násilí. *ROSA nezisková organizace* [online]. Dostupné z: <http://rosa-os.cz/informace-pro-zeny/co-je-domaci-nasili/>.

Expertní skupina Aliance proti domácímu násilí. Domácí násilí: Klíčové znaky domácího násilí. *Domácí násilí.cz: Bílý kruh bezpečí* [online]. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili>.

HORÁK, Ondřej. *Poslední pořízení jako výslovné prominutí činu základajícího dědickou nezpůsobilost?*. Časopis Ad Notam, 2019, 2019. [online]. Dostupné z: https://www.nkcr.cz/casopis-ad-notam/detail/39_689-posledni-porizeni-jako-vyslovne-prominuti-cinu-zakladajiciho-dedickou-nezpusobilost.

PALÁSEK, Milan. *Vybrané aspekty dědické (ne)způsobilosti ve vztahu k nezletilému dítěti*. Právní rozhledy, 2019, č. 12, s. 419 - 427. [online]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

PLAŠIL, Filip, TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. *Žaloba oprávněného dědice*. Bulletin advokacie, 2020, č. 1-2. [online]. Dostupné na www.beck-online.cz.

Syndrom CAN. *Šance dětem* [online]. 2. 5. 2012, aktualizováno: 20. 3. 2017 [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-dospelého-k-dítěti/syndrom-can.shtml>.

WESTPHALOVÁ, Lenka. *Sociálně-právní ochrana dětí postižených Domácím násilím. Dny práva – 2010 – Days of Law, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010.* str. 2. [online]. Dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/07_nasilí/Westphalova_Lenka_\(1796\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/07_nasilí/Westphalova_Lenka_(1796).pdf).

d. Důvodová zpráva

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. *II. Zvláštní část. § 1481 až 1483.*

Seznam použité judikatury

a. nález Ústavního soudu České republiky

nález Ústavního soudu ze dne 7. 11. 2012, sp. zn. I. ÚS 295/10

b. rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky

rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2873/2005

rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2011, sp. zn. 21 Cdo 3909/2010

rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2013, sp. zn. 30 Cdo 1376/2012

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2002, sp. zn. 30 Cdo 1143/2002

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1240/2007

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2011, sp. zn. 25 Cdo 5162/2008

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2011, sp. zn. 21 Cdo 2537/2010

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2015, sp. zn. 21 Cdo 3326/2013

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5189/2017

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2019, sp. zn. 24 Cdo 4761/2018

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2019, sp. zn. 24 Cdo 1777/2019-II

rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 1. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002

rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 21 Cdo 1859/2006

rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3. 4. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1744/2007

rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010

rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3213/2012

rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 9. 2016, sp. zn. 21 Cdo 5543/2015

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2953/2004

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2012, sp. zn. 21 Cdo 3977/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5851/2017

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 11. 2018, sp. zn. 21 Cdo 1572/2018

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2021, sp. zn. 24 Cdo 2236/2020.

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2021, sp. zn. 24 Cdo 106/2021

usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 4. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2128/2003

usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 30 Cdo 762/2011

usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 6. 2016, sp. zn. 21 Cdo 3074/2015

usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 3. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3423/2011

usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 6. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5238/2017

usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 10. 2018, sp. zn. 21 Cdo 754/2018

usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 4. 2019, sp. zn. 24 Cdo 614/2019

c. rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky

rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 13. 4. 1920, sp. zn. Rv I 180/20

rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 5. 4. 1921, sp. zn. Rv I 6/21

rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 22. 8. 1923, sp. zn. Rv I 622/23

rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 2. 5. 1931, sp. zn. Rv II 211/30, publikováno ve Vážný 10755.

rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 27. 6. 1944, sp. zn. Rv II 488/43

d. rozhodnutí prvostupňových a druhostupňových soudů

rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočka Liberec ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. 35 Co 949/2005

rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 11. 10. 2021, sp. zn. 6 C 146/2020

usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 12. 12. 1997, sp. zn. 18 Co 60/97

usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 12. 1997, sp. zn. 24 Co 315/97

usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2001, sp. zn. 24 Co 35/2001

usnesení Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 23. 5. 2018, sp. zn. 26 D 1245/2017

Seznam použitých právních předpisů

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení

RAKOUSKÁ REPUBLIKA. JGS Nr. 946/1811, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch [online]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001622>

SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 40/1964 Zb., občiansky zákonník. Dostupný z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1964/40/#predpis.cast-siedma>.

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO. Bürgerliches Gesetzbuch ze dne 18. 8. 1896, ve znění pozdějších předpisů. JURIS [online]. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb>

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

vyhláška č. 297/2012 Sb., o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky

zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, účinný od 1. 1. 1951 do 31. 3. 1964

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

zákon č. 40/1964 Zb., občiansky zákoník

zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření

zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením

zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů

zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů

zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)

zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Seznam ostatních zdrojů

Metodické doporučení MPSV č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně - právní ochrany dětí v případech domácího násilí.